

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย การวางแผนพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านมอญ จังหวัดกาญจนบุรี

คณะผู้วิจัย

นายเชมชาติ วงศ์ทิมารัตน์

สังกัด

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สนับสนุนโดย
สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ตามเป้าหมายเพราะได้รับความร่วมมือช่วยเหลือและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าอย่างยิ่ง จาก อาจารย์ผู้สอนวิชา ออกแบบเบื้องต้น วิชาออกแบบวางผัง วิชาคอมพิวเตอร์ช่วยในการออกแบบ และ วิชาการสื่อสารด้วยดิจิทัล ทุกคนให้คำแนะนำดีๆ เกี่ยวกับงานในโครงการนี้ ถึงแม้ว่าวิจัยชิ้นนี้อาจจะทำได้ออกมาอย่างไม่สมบูรณ์แบบ เนื่องจาก การได้มาซึ่งข้อมูลจำเป็นต้องครอบคลุมในทุกมิติ แต่ข้อมูลบางส่วนจากภาครัฐ และ เอกชนยังไม่มี การสำรวจและจัดเก็บอย่างเป็นรูปธรรม ทางผู้วิจัยจำเป็นต้องสืบค้น และ สรุปผลจากทุกแหล่งที่สามารถหาข้อมูลได้ ทั้งนี้โครงการก็สามารถดำเนินต่อไปได้ด้วยศักยภาพของ ทั้งผู้ร่วมทำวิจัย นักศึกษาชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 4 กลุ่ม ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้

ขอบคุณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ที่ให้การสนับสนุนโครงการ 4+1 สำนึกรักบ้านเกิด เพื่อให้ได้มุมมอง ความคิดในการต่อยอดจากการออกแบบของนักศึกษาจนเป็นที่มาของวิจัยนี้ และ สุดท้ายนี้ขอขอบคุณสถาบันวิจัยที่ให้โอกาสได้นำเอาภูมิปัญญาชุมชน มาถ่ายทอดเป็นเนื้อหาและ บันทึกไว้ให้รุ่นต่อไปได้ศึกษาและพัฒนาไปพร้อมกับบริบทที่เปลี่ยนไป

.....
(นายเชมชาติ วงศ์ทิมารัตน์)
หัวหน้าโครงการวิจัย

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

หัวข้อวิจัย การวางผังพัฒนาชุมชน
กรณีศึกษา: ชุมชนบ้านมอญ จังหวัดกาญจนบุรี
โดย นายเชมชาติ วงศ์ทิมารัตน์

บทคัดย่อ

มอญหรือที่เรียกกันว่าไทยรามัญ แห่งหมู่บ้านสังขละบุรี เป็นชุมชนเล็กๆที่มีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นแบบเครือญาติ รวมตัวกันอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดกาญจนบุรี ใกล้กับชายแดนพม่า คนมอญมีความแข็งแกร่งในการสร้างชุมชนและดำเนินวัฒนธรรมตามแบบอย่างชาวมอญได้อย่างชัดเจน ปัจจุบันนี้ชาวมอญได้ใช้วัฒนธรรมนี้ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเพื่อให้มาสัมผัสบรรยากาศของสังขละบุรี การสร้างการรับรู้ว่าการที่นักท่องเที่ยวได้เข้ามายังชุมชนมอญจะทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนเช่นเดียวกับการสานต่อ อัตลักษณ์ของชนชาติ และทำทุกวิถีทางที่จะดำรงวัฒนธรรมและวิถีมอญ รัฐบาลไทยก็ให้การยอมรับและสนับสนุนให้ชุมชนมอญเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ที่ผ่านมา กระแสการพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้อัตลักษณ์ชุมชนที่หลากหลายได้ถูกพัฒนาให้มีมาตรฐานเดียวกันและถูกครอบงำโดยทฤษฎีการพัฒนาแบบตะวันตก ส่งผลให้ค่านิยมของคนในสังคมชนบทเปลี่ยนแปลงคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกแทนที่ด้วยค่านิยมใหม่ ที่มุ่งเน้นวัตถุนิยม ชุมชนมีอัตราการสูญเสียป่า มีการทำลายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เกิดภาวะมลพิษทางน้ำและอากาศ รวมถึงชุมชนไม่สามารถรับมือกับแรงกดดันของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จึงนำไปสู่การพัฒนาชนบทที่ล้มเหลว

เป้าหมายของการวิจัย คือเปิดศักยภาพที่จะยอมรับความแตกต่างของอัตลักษณ์ ความดั้งเดิม ความมีศักดิ์ศรีและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของชุมชนชนบท โดยคำนึงถึงหลักสิทธิชุมชน เป็นการกระจายอำนาจสู่ประชาชน ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและลดทอนอำนาจจากศูนย์กลางการพัฒนา นำเสนอแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบทอด รวมถึงการพัฒนาเชิงระบบ และการพัฒนาแบบองค์รวม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิตได้นำเอาหลักการมาภิบาล มาใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้น ให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิด ในกระบวนการออกแบบและวางผังชุมชนสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ ปัญหา และกำหนดทิศทางของชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง ให้ตระหนักถึงคุณค่าอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความอ่อนน้อมต่อสิ่งแวดล้อมสร้างกลไกการเรียนรู้เพื่อการวางผังชุมชนอย่างยั่งยืน

Title Community Development Planning
Case Study: Mon Community, Kanchanaburi
By Mr.Khemachat Wongtimarat

Abstract

Mon, also commonly known as Thai Raman, of Sangklaburi community is small and close-knit, and concentrated in the north-west of Kanchanaburi Province, close to Myanmar. They have managed to build a strong sense of community and have succeeded in carried out their own culture. At present, the local traditions are being used to attract the attention of tourists to visit Sangklaburi. They also indicated that the participation in tourism can strengthen the self-awareness of the local resident as well as the sense of national identity. They tried every possible way to protect their own culture and way of life. The Thai government has recognized the importance of their minority people and encourages the community to be tourist attraction.

As participation of commuters become increasing important to community development in Thailand according to the National economic and social development plan, the need to develop community also becomes a primary concern. Human communities represent both a primary resource and their existence of community itself are basic reason for sustainable development, such as an agriculture community, eco-tourism community, fishing village, farming, cultural, historical communities, etc. Sustaining the community has therefore become an essential element of development usually depends on the economic, social and cultural benefits to the community and its environment. A holistic approach to sustainability requires the new approach in the process of architectural design, planning, and development. Thus, designing community architecture has to take in account social, cultural, economic and environmental aspects.

The concept of developing sustainable community goes beyond the creation of a successful architecture and results more than just building with sustainable materials and technologies. The new approach, this project needs to be collectively embraced a spirit of community and explore the community background, their history, their culture, way of life, their goal – reflecting the need of the community. This process enhance towards the community development in a sustainable way.

คำนำ

การวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงแนวทางการทำแผนผังการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอาศัยกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศน์มาเป็นแนวทางในการพัฒนา เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และ สังคม รวมถึงการเผยแพร่สิ่งที่ดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน

รายงานวิจัยนี้มีการเสนอแนวคิดในการจัดทำผังการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศน์ ตลอดจนแนวทางการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ซึ่งคณะวิจัยหวังว่าจะเป็นแนวทางและเป็นประโยชน์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเป็นกรณีศึกษาให้กับพื้นที่อื่นที่มีแนวทางในการพัฒนาคล้ายคลึงกัน และหวังว่างานวิจัยจะเป็นจุดเริ่มต้นเล็กๆในการปลุกจิตสำนึกของคนในชุมชนทั่วประเทศให้เห็นคุณค่าของชุมชนและมีจิตสำนึกรักบ้านเกิด

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
คำนำ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญแผนที่	ฉ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภูมิ	ฉ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย	3
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.6 สถานที่ทำการทดลอง	4
1.7 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย	7
1.8 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ	7
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	12
2.1 การพัฒนาชุมชน	13
2.1.1 การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม	15
2.1.2 การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง	18
2.1.3 การพัฒนายั่งยืน	19
2.1.4 การพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	21
2.1.5 การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญา	22

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
2.2 การพัฒนาของภาครัฐร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม	24
2.3 วิสัยทัศน์การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น	27
2.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน	29
2.4.1 บริบท	29
2.4.2 วิสัยทัศน์	29
2.4.3 ศักยภาพ	30
2.4.4 สวัสดิการชุมชน	30
2.4.5 อัตลักษณ์ชุมชน	30
2.4.6 เครือข่าย	30
2.4.7 ทุนชุมชน	31
2.4.8 ทุนทางสังคม	31
2.4.9 ทุนทางวัฒนธรรม	31
2.4.10 ทุนเฉพาะบุคคล	32
2.4.11 สัญญาประชาคม	32
2.5 การพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา	32
2.5.1 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในอดีต	32
2.5.2 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน	33
2.5.3 แนวโน้มการพัฒนาชุมชนในอนาคต	34
2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานที่อยู่อาศัยชุมชนกับผังเมือง	34
2.6.1 แนวความคิดด้านที่อยู่อาศัยที่มีผลต่อการวางผังเมือง	34
2.6.2 เกณฑ์ในการพิจารณาที่พักอาศัยในรูปแบบต่างๆ	35
บทที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน	39
3.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	39
3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค	43
3.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคกลาง	45

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
3.4 การวิเคราะห์ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดกาญจนบุรี	45
3.4.1 ศักยภาพการพัฒนาของจังหวัดกาญจนบุรี	46
3.4.2 ความต้องการของชาวจังหวัดกาญจนบุรีอยากเห็นจังหวัดกาญจนบุรี ในอนาคต	47
3.4.3 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมศักยภาพของจังหวัด	48
3.4.4 การวิเคราะห์ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดกาญจนบุรี	49
3.5 การพัฒนาตามนโยบายริเริ่มของชุมชน	51
3.5.1 สภาพปัญหาของชุมชน	51
3.5.2 นโยบายการพัฒนาชุมชน	53
3.6 ปัจจัยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน	54
บทที่ 4 ข้อมูลทั่วไปชุมชน	56
4.1 ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดนครราชสีมา	56
4.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต	56
4.1.2 การปกครองและประชากร	57
4.1.3 ด้านสังคม	58
4.1.4 สถานการณ์ภาพรวมจังหวัด	59
4.1.5 ข้อมูลพื้นฐานอำเภอสังขละบุรี	59
บทที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนบ้านมอญ	65
5.1 ข้อมูลวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่อาคาร	66
5.2 ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นเป็นพิเศษของชุมชน	68
5.3 ศักยภาพ : ลักษณะทางธรรมชาติ	69
5.4 ศักยภาพ : ลักษณะทางวัฒนธรรม	71
5.5 ศักยภาพ : ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	72
5.6 ข้อจำกัด จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ	74
5.7 ข้อจำกัด จากสภาพทางสังคม - เศรษฐกิจ	74

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
5.8 องค์ประกอบของชุมชน : การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน	76
5.9 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ	81
5.10 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์	82
5.11 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม	82
5.12 สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์	85
5.13 พื้นที่ที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์	89
5.14 ปัญหาของชุมชน	90
บทที่ 6 การพัฒนาชุมชนบ้านมอญ	92
6.1 สาระสำคัญของแผนพัฒนาชุมชน	92
6.2 แผนพัฒนาชุมชนบ้านมอญ	95
6.3 ข้อเสนอแนวทางในการวางผัง (Guidelines for Planning)	98
6.4 บทบาทการพัฒนาชุมชนบ้านมอญ	104
6.4.1 ความมุ่งหมาย	104
6.4.2 วัตถุประสงค์	104
6.4.3 เป้าหมาย	104
6.4.4 แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ในภาพรวม	105
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย	106
7.1 ผลการวิจัย	106
7.2 ข้อเสนอแนะ	108
เอกสารอ้างอิง	109
ภาคผนวก	113

สารบัญแผนที่

	หน้า
แผนที่ 1.1 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา	5
แผนที่ 1.2 ตำแหน่งพื้นที่การศึกษา	6

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1 แผนการดำเนินงานวิจัย (แผนปฏิบัติงาน/กิจกรรมในแต่ละช่วงระยะเวลาของโครงการ)	8
ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบมาตรฐานด้านที่อยู่อาศัยของแต่ละหน่วย	36
ตารางที่ 2.2 มาตรฐานด้านที่อยู่อาศัยของ BRI & DICP	36
ตารางที่ 2.3 การเปรียบเทียบมาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำของแต่ละหน่วยงาน	37

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนในการดำเนินการมีส่วนร่วมออกแบบวางผังชุมชน	9
แผนภูมิที่ 1.2 กรอบการดำเนินการศึกษาโครงการ	11

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 5.1 ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนบ้านมอญ อำเภอ สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี	65
ภาพที่ 5.2 ผังบริเวณชุมชนบ้านมอญ	66
ภาพที่ 5.3 ผังชุมชนบ้านมอญ อำเภอ สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี	67
ภาพที่ 5.4 แผงร้านค้าของบิณฑบาตรและที่รวมกลุ่มของคนในชุมชน	67
ภาพที่ 5.5 การตัดบาตรยามเช้าวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชน	68
ภาพที่ 5.6 ร้านค้าชุมชนจำหน่าย สินค้าจากพม่า	69
ภาพที่ 5.7 การเดินสิ่งของไว้บนศีรษะ	69
ภาพที่ 5.8 ภาพลักษณะธรรมชาติของชุมชน	70
ภาพที่ 5.9 สภาพทางกายภาพของชุมชน	70
ภาพที่ 5.10 บ้านเรือนพักอาศัยบนแพ	70
ภาพที่ 5.11 ประเพณีงานบุญ	71
ภาพที่ 5.12 เรือนชาวมอญ	72
ภาพที่ 5.13 ฝาแบบขัดแตะ	73
ภาพที่ 5.14 รูปแบบบ้านพักอาศัยชุมชน	73
ภาพที่ 5.15 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ	74
ภาพที่ 5.16 ผังการใช้ที่ดินชุมชน	77
ภาพที่ 5.17 กิจกรรมการใช้ที่ดินชุมชน	77
ภาพที่ 5.18 พื้นที่ว่างของชุมชน	78
ภาพที่ 5.19 ภาพประกอบที่ 5.19 ระบบทางสัญจรภายในชุมชน	79
ภาพที่ 5.20 กรรมสิทธิ์ที่ดินชุมชน	79
ภาพที่ 5.21 พื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมในชีวิตประจำวัน	80
ภาพที่ 5.22 พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี	81
ภาพที่ 5.23 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ	81
ภาพที่ 5.24 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์	82
ภาพที่ 5.25 วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม	85

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 5.26 บริเวณด้านข้างใช้ฝาไม้ไม่ขัดแตะ	87
ภาพที่ 5.27 พื้นที่ที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์	89
ภาพที่ 5.28 บริเวณพื้นที่ใช้สอยในอนาคต	89
ภาพที่ 5.29 พื้นที่ที่มีกิจกรรมริมน้ำชุมชน	89
ภาพที่ 5.30 บริเวณริมแม่น้ำทั้ง 2 ฝั่ง ถูกรुक้าโดยนายทุน	90
ภาพที่ 6.1 ตำแหน่งชุมชนบ้านมอญ	96
ภาพที่ 6.2 เอกลักษณ์ที่มีคุณค่าของชุมชน	97
ภาพที่ 6.3 พื้นที่สีเขียวที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์	98
ภาพที่ 6.4 ผังแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตามวิสัยทัศน์	99
ภาพที่ 6.5 ผังบริเวณชุมชน	100
ภาพที่ 6.6 พื้นที่เสนอแนะในการพัฒนาให้เป็นจุดท่องเที่ยว	101
ภาพที่ 6.7 การจัดรูปที่ดิน	102
ภาพที่ 6.8 ผังบริเวณสามมิติ จากทิศตะวันออก	102
ภาพที่ 6.9 ผังบริเวณสามมิติจากทิศเหนือ	102
ภาพที่ 6.10 รูปแบบบ้านที่ออกแบบให้สัมพันธ์กับอัตลักษณ์ชุมชน	103
ภาพที่ 6.11 พื้นที่รมน้ำกำหนดให้เป็นส่วนสาธารณะเข้าถึงได้ทั้งบกและน้ำ	103
ภาพที่ 6.12 สถานกิจกรรมชุมชน การแสดง และ แหล่งพักผ่อน	103
ภาพที่ ๘.1 บริเวณด้านหน้าของอาคาร 1	114
ภาพที่ ๘.2 บริเวณด้านหลังของอาคาร 1	115
ภาพที่ ๘.3 บริเวณด้านข้างของอาคาร 1	115
ภาพที่ ๘.4 พื้นที่ทำกิจกรรมบริเวณด้านหน้าอาคาร	116
ภาพที่ ๘.5 บริเวณหลังบ้านที่ 2	116
ภาพที่ ๘.6 บริเวณหน้าบ้าน 2	117
ภาพที่ ๘.7 สภาพอาคารบ้านหลังที่ 2	118
ภาพที่ ๘.8 บ้านหลังที่ 3	118
ภาพที่ ๘.9 บริเวณหน้าบ้าน 3	119

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ผ.10 ส่วนด้านข้างตัวบ้าน	119
ภาพที่ ผ.11 หน้าบ้านหลังที่ 4	120
ภาพที่ ผ.12 บริเวณหน้าบ้าน 4	120
ภาพที่ ผ.13 บ้านเป็นพื้นที่พักผ่อน ทำอาหาร ชักล้าง ฯ	121
ภาพที่ ผ.14 หน้าบ้านหลังที่ 5	122
ภาพที่ ผ.15 บริเวณหน้าบ้าน 5	122
ภาพที่ ผ.16 บริเวณด้านข้างตัวบ้าน	123
ภาพที่ ผ.17 บริเวณหลังบ้าน	124
ภาพที่ ผ.18 บริเวณหน้าบ้าน 6	124
ภาพที่ ผ.19 บริเวณด้านข้าง	125
ภาพที่ ผ.20 ด้านหลังบ้าน	126
ภาพที่ ผ.21 บริเวณหน้าบ้าน 7	127
ภาพที่ ผ.22 บ้านหลังที่ 7	127
ภาพที่ ผ.23 บ้านหลังที่ 8	128
ภาพที่ ผ.24 บริเวณข้างบ้าน 8	129

บทที่ 1

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

จากคำบอกเล่าเรื่องการเดินทางของชาวมอญ ที่ได้เริ่มเดินทางออกจากหมู่บ้านเดิมในประเทศพม่าเข้ามาในประเทศไทยในราวปีพ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) การก่อตั้งชุมชนได้เริ่มขึ้นที่สังขละบุรี จากชุมชนเล็กๆประมาณ 60 ครัวเรือน นับจากเริ่มเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ปัจจุบันขยายใหญ่มากขึ้นจนถึงประมาณ 1,000 ครัวเรือนในปัจจุบัน ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบและสภาพความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างลำบากในประเทศพม่า ถึงแม้จะยังมีความไม่แน่นอนเกี่ยวกับสถานการณ์การเป็นพลเมืองของประเทศไทย แต่ชาวมอญก็รักประเทศไทย เด็กๆที่เกิดในประเทศไทย เข้าเรียนโรงเรียนไทย เรียนภาษาไทย ใช้ชีวิตเหมือนเด็กไทยทั่วไป

ผลกระทบอันเกิดจากการที่ชาวมอญยังไม่มีสถานภาพเป็นคนไทย และผลกระทบจากการพัฒนาและความเจริญต่างๆที่เข้าถึงหมู่บ้าน ซึ่งในปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดกาญจนบุรี สิ่งต่างๆก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนหลายประการในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนทางด้านกายภาพของชุมชน บ้านเรือน สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง แต่ชาวมอญก็ยังคงยึดถือปฏิบัติเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดียวเคร่งครัด และก็ยังมีความตั้งใจที่จะประพฤติปฏิบัติดีทั้งนี้เพื่อตอบแทนบุญคุณของประเทศไทยและคนไทยที่ได้ให้ที่พักพิงอันสงบสุขเรื่อยมา

จากนโยบายกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้สนับสนุนให้ทุกหมู่บ้าน/ชุมชน จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง และให้มีการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบล/อำเภอ เพื่อรวบรวมสภาพปัญหา ความต้องการของตำบล/อำเภอ มาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และกำหนดเป้าหมาย ทิศทางในการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา กระแสการพัฒนาชุมชนของประเทศไทยมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้อัตลักษณ์ชุมชนที่หลากหลายได้ถูกปรับเปลี่ยนโดยทฤษฎีการพัฒนาแบบตะวันตกที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์เชิงวัตถุ ส่งผลให้ค่านิยมและระบบคุณค่าของคนในสังคมชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลงและถูกแทนที่ด้วยค่านิยมใหม่ ชุมชนในสังคมปัจจุบันจึงมีส่วนเร่งให้อัตราการสูญเสียบ่าและมีอัตราการทำลายสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมทั้งภาวะมลพิษทางน้ำและอากาศ การสูญเสียอัตลักษณ์และความตระหนักในระบบคุณค่าที่ลดน้อยลงรวมถึงแรงกดดันทางด้านเศรษฐกิจและการเสื่อมถอยของ

ทรัพยากรธรรมชาติทำให้ชุมชนไม่สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน และเป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความเสี่ยงต่อการพัฒนาชนบทที่ล้มเหลวในอนาคต

เป้าหมายของการวิจัย คือการเปิดศักยภาพที่จะยอมรับความแตกต่างของอัตลักษณ์ ความดีงาม ความมีศักดิ์ศรีและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของชุมชนชนบท โดยคำนึงถึงหลักสิทธิชุมชน เป็นการกระจายอำนาจสู่ประชาชน ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและลดทอนอำนาจจากศูนย์กลางการพัฒนา นำเสนอแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบทอด รวมถึงการพัฒนาเชิงระบบ และการพัฒนาแบบองค์รวม เพื่อการเป็นการส่งเสริมชุมชนชนบทให้คงอยู่และสานต่อความเป็นชุมชนชนบทอย่างยั่งยืน โดยการสร้าง สมดุลระหว่าง มิติทางสังคม เศรษฐกิจ และ สภาพแวดล้อม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิตได้นำเอาหลักการมาภิบาล มาใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้น ให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิด ในกระบวนการออกแบบและวางผังชุมชน สร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่น ได้แก้ปัญหา และกำหนดทิศทางของชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง ให้ตระหนักถึงคุณค่าอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความชอบน้อมต่อสิ่งแวดล้อม สร้างกลไกการเรียนรู้เพื่อการวางผังชุมชนอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) สร้างความเข้าใจในบริบทชุมชนชนบทจากสถานการณ์ในปัจจุบัน ศักยภาพ และข้อจำกัดของชุมชน รวมทั้งประเมิน ความเป็นไปได้เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรม และ วางผังชุมชน(site planning and architectural design)
- 2) การบูรณาการศาสตร์แบบองค์รวมในการสร้างสมดุล ทางมิติ สังคม เศรษฐกิจ และ สภาพแวดล้อมภายใต้กรอบการศึกษา ด้านการออกแบบชุมชน การวางผัง ออกแบบสถาปัตยกรรม (integrating multiple disciplines)
- 3) กำหนดขอบเขต การดำเนินงาน และ เป้าหมายร่วมกัน ระหว่าง นักศึกษาสถาปัตยกรรมศาสตร์และคนในชุมชน ทั้งในแง่ประเด็นการศึกษา และ กลุ่มเป้าหมายที่ร่วมกระบวนการวิจัย (Joint-project goal identification)
- 4) ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ใน การบริหารจัดการ การดำเนินการโครงการ (Digital communication and collaborative works)

5) การทำข้อตกลง และข้อสรุปร่วมกัน ระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชนเป้าหมาย ต่อภารกิจ การดำเนินโครงการให้เป็นรูปธรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง(Project Implementation)

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เป็นโครงการต้นแบบในการนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการศึกษา เพื่อมุ่งให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility) หรือ CSR
- 2) สร้างสถานภาพความสัมพันธ์ ระหว่างสถาบันการศึกษา กับชุมชน ในรูปแบบเครือข่าย ฟังพาทซึ่งกันและกัน รวมถึงสร้างเครือข่ายออนไลน์ (social network)
- 3) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้ทักษะในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์วิกฤตและขยายโอกาสให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ จากประสบการณ์จริง (Critical and creative thinking skills)
- 4) เพื่อสร้างฐานข้อมูลองค์ความรู้ และ ประยุกต์องค์ความรู้ในการให้บริการวิชาการแก่สาธารณะ (Academic service)
- 5) เกิดองค์ความรู้ใหม่จากภูมิปัญญาชุมชน และสานต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชนบทไทย ไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต (Knowledge Management and sustaining Vernacular Architecture)

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ ความหมายการพัฒนาชนบทของการวิจัยนี้คือ การออกแบบ วางผัง ชุมชนชนบทเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนชนบท ให้มีการกินดีอยู่ดีขึ้น ส่งเสริมให้ชาวชนบทมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในการปรับปรุง ดัดแปลงหรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ให้คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ ความดั้งเดิม ความมีศักดิ์ศรีและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการริเริ่มการมีส่วนร่วม และ การตัดสินใจ ด้วยคนในชุมชนเอง รวมถึงการประเมินความพึงพอใจโครงการ ภายใต้การดำเนินการของทีมงานวิจัย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

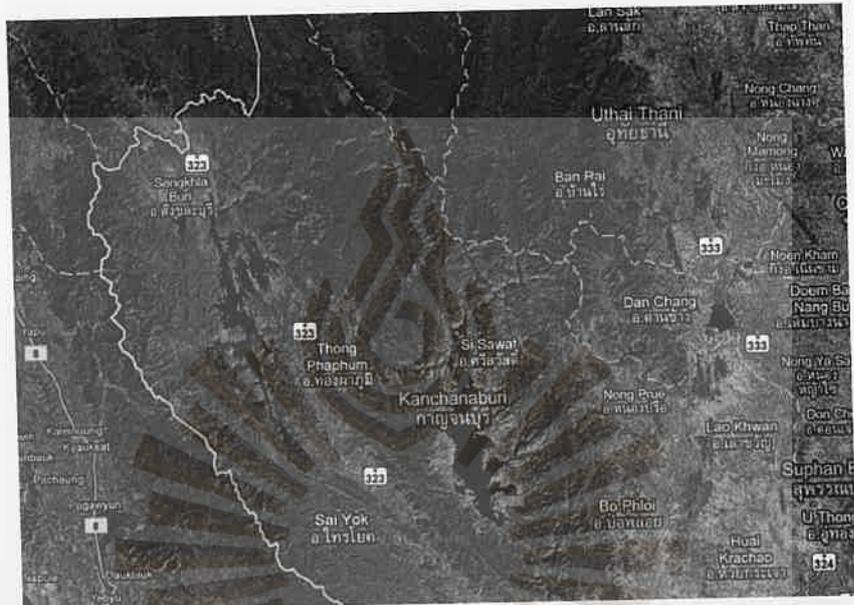
กำหนดแผนการพัฒนาชุมชน สํารวจ สัมภาษณ์ วิเคราะห์ ออกแบบ และ นำเสนอ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนในทุกขั้นตอน ภายใต้กรอบการศึกษา ดังต่อไปนี้

- 1) บริบทชุมชน หรือสภาพทั่วไป ของชุมชน ได้แก่ บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย การประกอบพิธีกรรม ทางศาสนา อาคาร สถานที่สำคัญต่างๆ สภาพชุมชน กิจกรรมของชุมชน ศักยภาพของชุมชน ความสนใจของชุมชน
- 2) ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พื้นดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ลำธาร ลักษณะพื้นที่ ความสมบูรณ์ ของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อดำเนินโครงการ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เช่น หากพบว่ามีแหล่งน้ำ อุดมสมบูรณ์ อาจเหมาะกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือหากแหล่งน้ำเน่าเสีย อาจเหมาะกับการดำเนินโครงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูแหล่งน้ำ เป็นต้น
- 3) ภาพรวม การขับเคลื่อนและพัฒนาของสังคม / ท้องถิ่น ได้แก่ ยุทธศาสตร์จังหวัด / ยุทธศาสตร์ประเทศ เครือข่าย ภาคประชาชน กำลังเคลื่อนไปสู่ทิศทาง เพื่อให้การดำเนินโครงการวิจัย เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ช่วยหนุนเสริม ท้องถิ่นและสังคม อันเป็นความสัมพันธ์ เชื่อมโยงระหว่าง โครงการวิจัย กับภาพรวมของท้องถิ่นและสังคม
- 4) ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ประวัติความเป็นมาชุมชน สัญลักษณ์ชุมชน อาชีพ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์การพัฒนาที่ผ่านมา ความขัดแย้งในชุมชน มีทัศนคติ / แนวคิด / พฤติกรรมการทำงาน ร่วมกับในชุมชน
- 5) กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยการแบ่งโซน พักอาศัย เกษตรกรรม ส่วนสาธารณะ ป่าไม้ รวมถึง ระบบคมนาคม การเข้าถึงพื้นที่ วิเคราะห์ศักยภาพในการขยายตัว ของส่วนพักอาศัย การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ให้สอดคล้องกับ บริบทชุมชน และ ทรัพยากรธรรมชาติ
- 6) ออกแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และ วางผังชุมชนให้ สอดคล้องกับ หลักสิทธิชุมชน ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา นำเสนอแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบทอด รวมถึงการพัฒนาเชิงระบบ และการพัฒนาแบบองค์รวม

1.6 สถานที่ทำการทดลอง

สังขละบุรี เป็นอำเภอที่ติดต่อกับชายแดนพม่า ห่างจากตัวเมืองประมาณ 215 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากอำเภอ ทองผาภูมิ 74 กิโลเมตร เมืองชายแดนแห่งนี้ รายล้อมด้วยธรรมชาติและขุนเขาอันเขียวชอุ่ม มีแม่น้ำของกาเลีย ไหลจากต้นกำเนิดในประเทศพม่า พาดผ่านอำเภอสังขละบุรีหล่อเลี้ยงผู้คนสองฟากฝั่งแม่น้ำ และเชื่อมสัมพันธ์ ชนชาติ มอญทั้งสองประเทศ มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม่น้ำของกาเลียจึงเป็นชื่อเรียก จากภาษามอญแปลเป็น ไทยว่า "ฝั่งโน้น" แม่น้ำของกาเลียแบ่งแผ่นดินอำเภอสังขละบุรีออกเป็น สองฝั่ง ฝั่งหนึ่งคือตัวอำเภอ ซึ่งรวม สถานที่ราชการและสถานที่พัก สำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งคนส่วนใหญ่เป็นคนไทยที่พูดภาษาไทย ภาคกลางส่วน อีกฝั่งหนึ่ง เป็นหมู่บ้านของชาวมอญทั้งที่ตั้งรกราก มานานนับร้อยปีและเพิ่งอพยพเข้ามาใหม่สังขละบุรีเมืองที่ มีความงามหลากหลาย

ทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม ของพี่น้องต่างเผ่าพันธุ์ ทั้งมอญ กระเหรี่ยง ไทย ลาว พม่า อำเภอสังขละบุรี มีชาวมอญอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นจำนวนมาก ตัวอำเภอตั้งอยู่บริเวณที่เรียกว่า"สามประสบ" คือ บริเวณที่ลำน้ำสามสาย อันได้แก่ห้วยของกะเสียว ห้วยบิคลี และห้วยรันตี ไหลมาบรรจบกันเป็นของ แม่น้ำแคว เมืองแห่งสายน้ำ ขุนเขา และผืนป่าอันอุดม.. เมืองที่มีความงามหลากหลายทาง เชื้อชาติ และวัฒนธรรม พี่น้องต่าง เผ่าพันธุ์ ทั้งมอญ กระเหรี่ยง ไทย ลาว พม่า

แผนที่ 1.1 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps?hl=en&tab=w1>

การเดินทาง

1. โดยรถยนต์ส่วนตัว

จากกรุงเทพฯ ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ผ่าน จ.นครปฐม ขับมา ประมาณ 9 กม.จะพบสะพาน ลอยข้ามไปทาง จ.กาญจนบุรี ขับไปตามทางหลวงหมายเลข 323 ขับมา ประมาณ 7 กม.ท่านจะพบสี่แยกให้ท่าน เลี้ยว ซวา(แยกซ้ายไปบ้านโป่ง ตรงไปคือถ้าค้างคา) เพื่อไป ยัง อ.เมืองกาญจนบุรี จากนั้นมุ่งหน้าสู่สี่แยกแก่ง เลี้ยวให้ขับไปทาง อ.ทองผาภูมิ ซึ่งจะผ่านทั้ง ไทรโยคน้อย และไทรโยคใหญ่ (หลักกิโลเมตรที่ 125 ทางหลวง หมายเลข 323) ท่านจะพบสามแยก (ตรงไปอำเภอทองผาภูมิ + เชื้อนเขาแหลม ถ้าเลี้ยวขวาไป อำเภอสังขละบุรี)ให้ท่าน เลี้ยวขวามีอไป สังขละบุรี ซึ่งท่านจะผ่าน น้ำตกเกริงกะเวีย+น้ำตกโตของต้อง ผ่านอช. เชื้อน เขาแหลม เมื่อไปถึงแยก ด่านเจดีย์สามองค์ ท่านไม่ต้องเลี้ยวขวา ให้ขับตรงไป ประมาณ 7 กม. จะพบแยก ซ้ายมือไปสะพาน อุตตมานุสรณ์ ขับเข้ามาอีกประมาณ 300 เมตร ก็จะพบสะพานอุตตมานุสรณ์ หากต้องการไป เทียว

วัดวิเวียงการามจากแยกด้านเจดีย์สามองค์ไม่ต้องเลี้ยวขวาให้ขับตรงไป ประมาณ 7.4 กม. จะเห็นแยกขวา วัดวิเวียงการาม และแยกซ้ายไป เจดีย์พุทธคยา จำลอง ให้ท่านเลี้ยวซ้ายไปทางเจดีย์พุทธคยา จำลอง

2. โดยรถสาธารณะ

จากสถานีขนส่งสายใต้ฝั่งรถ กรุงเทพฯ - กาญจนบุรี ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง โดยสามารถนั่งรถปรับอากาศ สายกรุงเทพฯ-กาญจนบุรี แล้วไปลงที่สถานีขนส่งจังหวัดกาญจนบุรี จากนั้นนั่งรถสายกาญจนบุรี - ทองผาภูมิ - สังขละบุรี(รถไม่มีแอร์) แล้วไปลงที่ท่ารถสังขละบุรี ใช้เวลาในการเดินทางจากตัวเมืองถึงสังขละบุรีประมาณ 4 ชม. จากนั้นต่อรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ค่ามอเตอร์ไซด์รับจ้าง 10 บาท ไปที่ ซองกาเลีย รีสอร์ท จากนั้นสามารถใช้บริการรถ ของบริษัท เอเชียไทยโยค เติมนรถ จำกัด ตั้งอยู่ที่ตัวเมือง

- อัตราค่าโดยสาร รถตู้ปรับอากาศ 118 บาท, รถปรับอากาศใหญ่ 151 บาท
- เวลา 7.30-16.30 น ทุก 1 ชั่วโมง
- ระยะเวลาเดินทาง ประมาณ 3 ชั่วโมง 30 นาที
- จากท่ารถสังขละบุรี นั่งรถมอเตอร์ไซด์ 10 บาท ไปยังชุมชนที่ศึกษา

หมายเหตุ รถปรับอากาศชั้น 1 สายกรุงเทพฯ - กาญจนบุรี ค่าโดยสาร 79 บาท รถปรับอากาศชั้น 2 สายกรุงเทพฯ - กาญจนบุรี ค่าโดยสาร 62 บาท

แผนที่ 1.2 ตำแหน่งพื้นที่การศึกษา

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps?hl=en&tab=wl>

1.7 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

วัสดุ/อุปกรณ์ที่จำเป็น เพื่อการบันทึก และสรุปประเด็น ในการพูดคุย ให้สามารถสื่อกับชุมชน ได้ชัดเจน ได้แก่ กระดาษปรีฟ ปากกาเมจิก กระดาษกาว ฯลฯ รวมทั้งเอกสาร ที่จะเผยแพร่ให้ชุมชน รวมทั้งเอกสารที่จะเผยแพร่ให้ชุมชนเข้าใจแนวคิดงานพัฒนาเพื่อท้องถิ่นเช่น วารสารงานพัฒนาเพื่อท้องถิ่น บทความเกี่ยวกับงานพัฒนาทั้งนี้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ถูกนำมาใช้ ในทุกขั้นตอน ซึ่ง ได้แก่ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การออกแบบ การนำเสนอโครงการ และ ประเมินผล รวมถึง กระบวนการเผยแพร่สู่สาธารณะ ในรูปแบบ เว็บไซต์ และ บล็อก

1.8 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ

จะต้องมีการประชุมเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนการทำงานและแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานให้ชัดเจนก่อนลงไปพัฒนาโครงการว่าจะลงไปเพื่อทำอะไรในแต่ละครั้ง ถ้าเป็นครั้งแรกอาจจะเป็น อาจเป็นการตรวจสอบชุมชนจากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาเบื้องต้น เนื่องจากการพัฒนาโครงการไม่ได้ ดำเนินการเสร็จสิ้นเพียงครั้งเดียวจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการพัฒนา โครงการครั้งก่อนๆจากนั้นแบ่งบทบาทว่าใครเป็นผู้ตั้งคำถาม จัดกระบวนการ หรือผู้จับ ประเด็น สรุปให้เห็นภาพ ผู้บันทึกกำหนดที่วิจัยโดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ของผู้วิจัย ดังนี้

1) หัวหน้าโครงการ

กำกับดูแลภาพรวมโครงการ ประสานงานกับแกนนำ ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 รับผิดชอบ การจัดเวทีเพื่อดำเนินโครงการ

2) หัวหน้าฝ่ายแผน และ การพัฒนา

กำกับดูแล แผนงาน การเงิน งบประมาณโครงการ การดำเนินการ ติดตามและประเมินผล

3) หัวหน้าฝ่ายบุคคล

กำกับดูแล บทบาทหน้าที่ทีมงาน ควบคุมและติดตามการปฏิบัติงานของ ทีมงาน
 การประเมินผลการปฏิบัติงานของทีมงาน

4) หัวหน้าฝ่ายข้อมูลและระบบสารสนเทศ

กำกับดูแล ระบบการจัดเก็บ การเข้าถึงข้อมูล และ การนำมาใช้ ข้อมูลด้านต่างๆ
 ด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

5) หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์

กำกับดูแล เว็บไซต์โครงการเพื่อให้เป็นที่รู้จักกับประชาชนทั่วไป รวมถึงการประเมินผล
 การตอบรับ และวิเคราะห์ ผลการดำเนินงานในการเผยแพร่

6) หัวหน้าฝ่ายควบคุมคุณภาพ

กำกับดูแล กระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน ด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการควบคุมคุณภาพ ประสิทธิภาพการวิจัย และ การประเมินผลการวิจัย

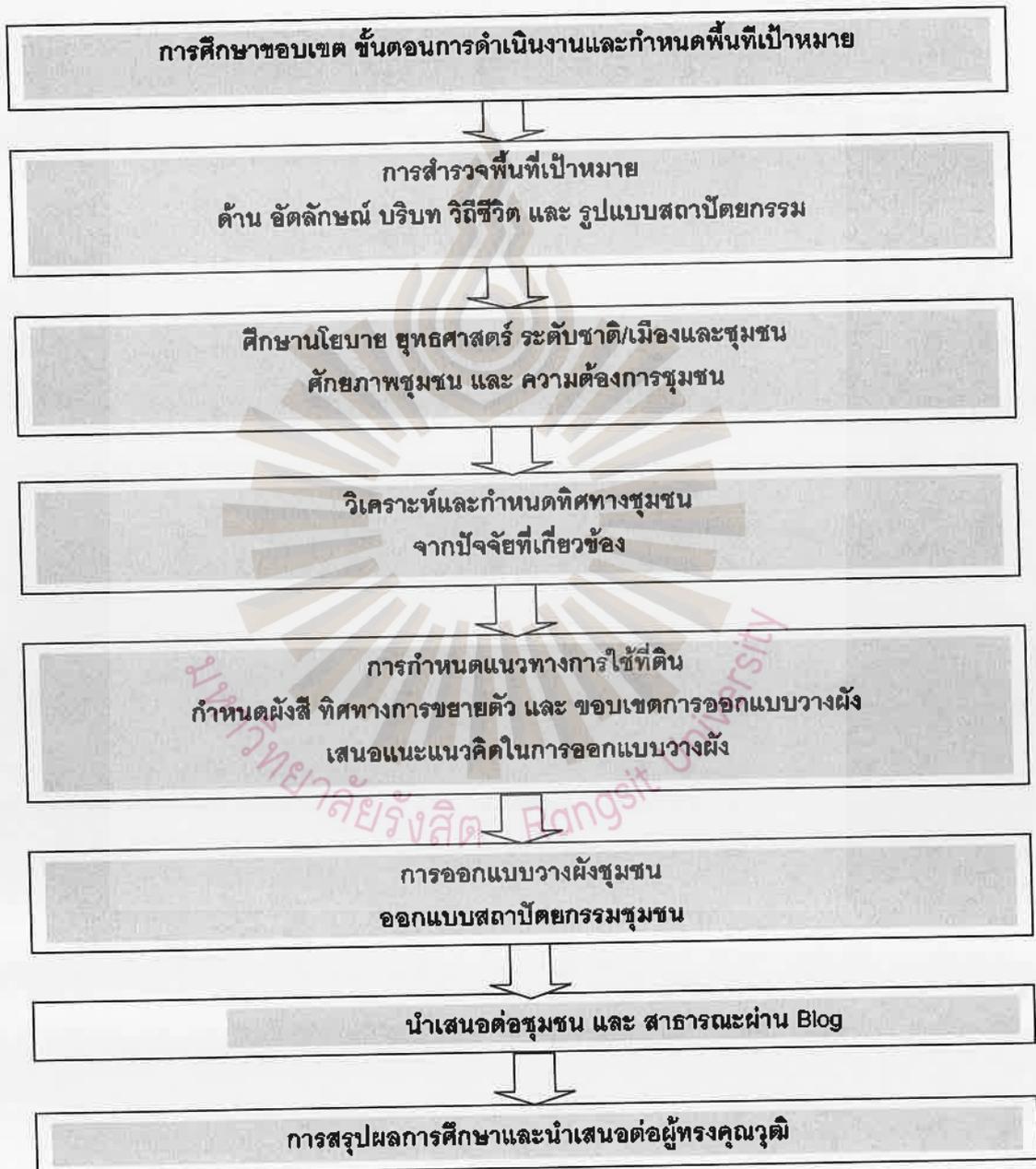
ตาราง1-1 แผนการดำเนินงานวิจัย (แผนปฏิบัติงาน/กิจกรรมในแต่ละช่วงระยะเวลาของโครงการ)

กิจกรรม/เดือน	เดือนที่ 1	เดือนที่ 2	เดือนที่ 3	เดือนที่ 4	เดือนที่ 5	เดือนที่ 6
1 กำหนดพื้นที่เป้าหมาย						
2 สำรวจพื้นที่เป้าหมาย						
3 ศึกษานโยบาย ยุทธศาสตร์ ระดับชาติ/เมืองและชุมชน						
4 วิเคราะห์และกำหนดทิศทาง						
5 กำหนดการใช้ที่ดิน						
6 ออกแบบวางผัง						
7 นำเสนอโครงการต่อชุมชน						
8 ประเมินความพึงพอใจ						
9 ทำรายงานสรุป						

กำหนดพื้นที่เป้าหมายและศึกษาศักยภาพพื้นที่โดยใช้วิธีการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบ เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่างๆ และ กลุ่มคนในชุมชน ผ่านนักศึกษา และ ผู้ปกครองที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย สำรวจพื้นที่เป้าหมาย มีการประชุม เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนการทำงาน และแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานให้ชัดเจน ในการลงไปชุมชน ในแต่ละครั้ง ทำการศึกษาข้อมูลจากการ สังเกตการณ์ สัมภาษณ์ สอบถาม ปรัชญา ศึกษาสภาพทั่วไป เพื่อประเมินความสอดคล้อง และความเป็นไปได้ ในการออกแบบวิเคราะห์ปัญหา / พัฒนาโครงการ ร่วมกับชุมชนจัดกระบวนการ จัดประเด็น สรุปให้เห็นภาพบทบาท จัดกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อกระตุ้น / สร้างปรากฏการณ์ใหม่ ของชุมชนบนพื้นฐานหลัก ธรรมาภิบาล สังเคราะห์ข้อมูล แนวทางการใช้ที่ดิน ตามทิศทางการพัฒนา นำเสนอแนวคิดในการออกแบบ และ นำเสนอผลงานออกแบบต่อ ผู้นำและสมาชิกชุมชนประเมินผลความพึงพอใจโครงการ แนวคิดในการออกแบบ และ ประโยชน์ที่อาจจะได้รับจากโครงการ การประเมิน

ความพึงพอใจโครงการ จาก คนในชุมชน ประชาชนทั่วไป และ ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการออกแบบวางผัง ผู้นำชุมชน หลังจากการดำเนินการแต่ละขั้นตอนเสร็จสิ้น ทีมงาน จะต้องมีการพูดคุยถึงผล การดำเนินงาน การสังเกต และการวางแผน การดำเนินงานครั้งต่อไป ตลอดจนสรุป การดำเนินงาน ปัญหา / อุปสรรคที่เกิดขึ้น ระหว่างการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงการทำงาน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กำหนดทีมวิจัยโดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ของผู้วิจัย ดังนี้

แผนภูมิ 1.1 ขั้นตอนในการดำเนินการมีส่วนร่วมออกแบบวางผังชุมชน

ขั้นตอนการวิจัย มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน

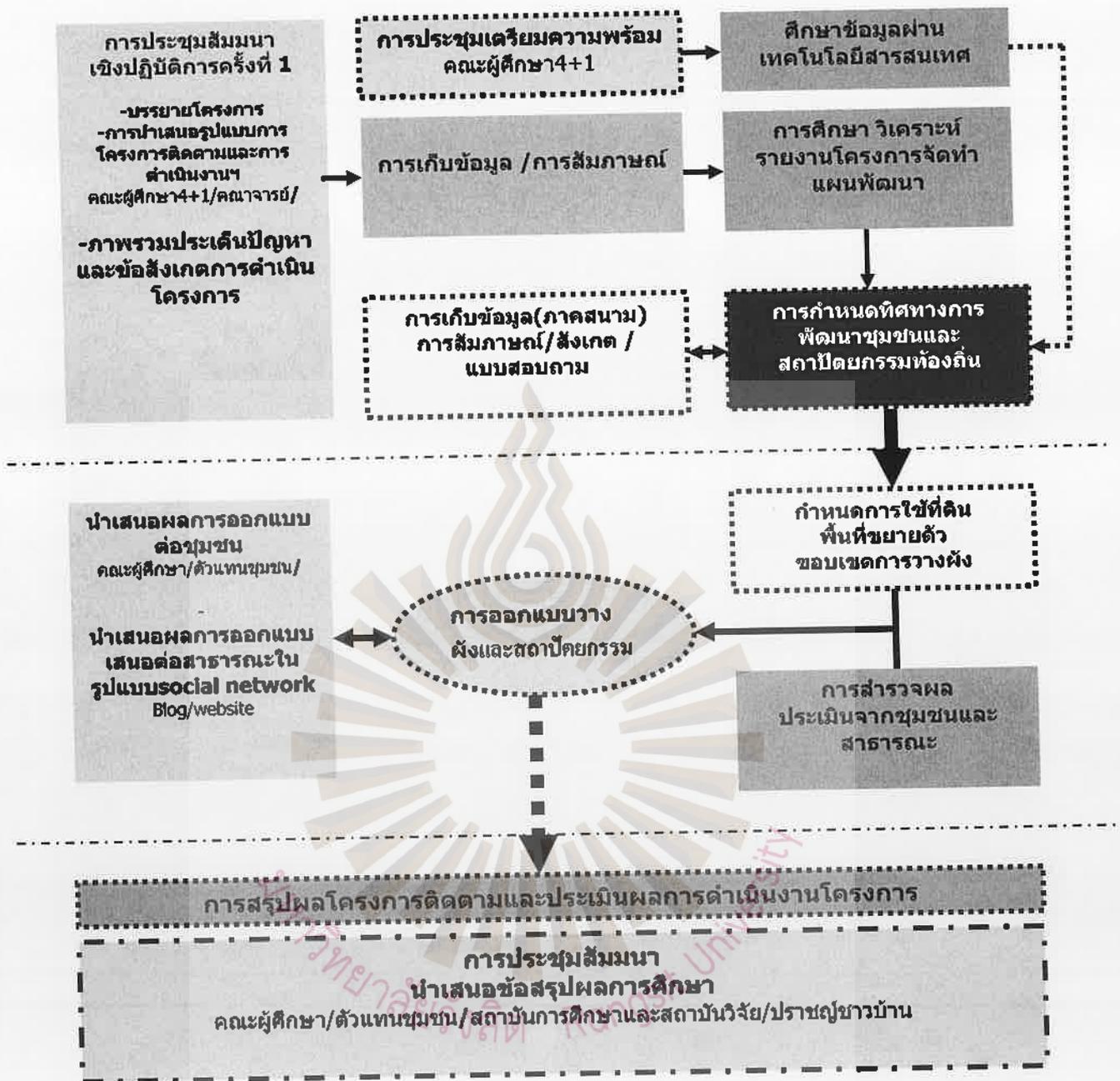
ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนในการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบ เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างมุมมอง แง่คิด โดยอาศัยภูมิปัญญา และ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่ดำเนินสืบทอดมาจากรุ่นต่อรุ่น

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนอผลงาน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจรูปแบบสถาปัตยกรรม และการออกแบบวางผังชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผลการพัฒนา เป็นการประเมินว่า การที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนา ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอด

แผนภูมิที่ 1-2 กรอบการดำเนินการศึกษาโครงการ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา วิรัช วิรัชนิภาวรรณ อธิบายว่า มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะ และเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) และประเทศ (country) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี "ผู้นำกลุ่ม" และ "ผู้ตาม" คือ ประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมี "การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม" หรือ "การจัดระเบียบภายในกลุ่ม" ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหารหรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุข และในบางกรณีการควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วย เช่น กรณีการติดต่อ ประสานงาน การต่อสู้ หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่น สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศอาจเรียกว่า "นักบริหาร" หรือ "ผู้บริหาร" ขณะที่การควบคุมดูแลหรือการจัดระเบียบนั้น เรียกว่า การบริหาร ที่กล่าวมานี้ เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนา อาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า นักพัฒนา และการพัฒนา ตามลำดับ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า "ที่ใดมีกลุ่ม ที่นั่นย่อมมีการพัฒนา" การพัฒนา ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายคน เช่น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change) 1

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การกระทำที่เกิดขึ้น คือเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า 2

อมร รักษาสัตย์ และ ชัดติยา กรรณสูต ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนาว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ (qualitative changes) ส่วนการแปลงรูป (transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตัวกระทำ (environmental changes) ซึ่งนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพและปริมาณ เช่น การคมนาคมของประเทศไทยเมื่อเริ่มแรกได้มีการใช้รถเทียมม้า แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำมาทำรถไฟ และค่อย ๆ ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น ๆ เรื่อยยิ่งขึ้น ๆ การเปลี่ยนแปลงจากรถม้ามาเป็นรถไฟหรือเป็นรถยนต์ หรือเครื่องบิน จนเป็นจรวดก็ดี นับได้ว่าเป็นการพัฒนา

พัทธยา สายหนู เห็นว่า การพัฒนา แปลว่าการทำให้เจริญ.....การทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงปรารถนา

ทิตยา สุวรรณชฎ ได้อธิบายการพัฒนา ไว้ว่า การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วย.....สภาวะการพัฒนามีลักษณะสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสภาวะครอบงำ เช่น ความบีบคั้นทางการเมือง ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ หรือความไม่สมบูรณ์ในอนามัย ทุกคนสามารถที่จะนำเอาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของไทยไม่สามารถจะใช้รถแทรกเตอร์แบบอเมริกาได้ ม.ร.ว. เทพฤทธิ์ เทวกุล ได้ประดิษฐ์ "ควายเหล็ก" ขึ้นมาใช้ไถนาในสภาพแวดล้อมของสังคมไทย

วิทยากร เชียงกุล กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา "คุณภาพ" เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

2.1 การพัฒนาชุมชน

แนวคิดเรื่อง "วัฒนธรรมชุมชน" และ "ภูมิปัญญาชาวบ้าน" โดยกระแสภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้ชี้ให้เห็นศักยภาพของสถาบันชุมชนต่าง ๆ อาทิ พระ ผู้นำอาวุโส เครือข่ายต่าง ๆ ที่ยังคงมีบทบาทอยู่ในชุมชน บุคลากรและสถาบันเหล่านี้มีบทบาทในการทำให้สังคมชนบทยังไม่แตกสลายทางด้านจิตใจและทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ระบบวัฒนธรรมชุมชนที่มีวัด พระ ความเชื่อทางศาสนา นับเป็นสิ่งที่มีความเป็นหลักประกันของการพัฒนาคนทางด้านจิตวิญญาณและการแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของการเป็นคนในชุมชน โดยมีความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนและมีเป้าหมายสู่ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุขเรียกร้องให้สังคมไทยหันกลับมาหา เศรษฐกิจพอเพียง เน้นการผลิตให้พอเพียงกับตัวเอง ส่วนที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการจึงขาย (กระทรวงมหาดไทย 2541) กระทรวงมหาดไทยในฐานะผู้รับสนองพระบรมราชโองการได้เสนอ ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง มีกลยุทธ์ 5 ประการคือ ยึดครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก ยึดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ยึดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ยึดการส่งเสริมการตลาด

ชุมชนและยึดการจัดเวทีชาวบ้านเป็นหลักแบบ *คิดเอง ทำเอง* (อภิรัชย์ 2541, โภมาทร และคณะ 2547 ก: 9-10) ดังนั้น การพัฒนาชนบทจึงหมายถึง ความตั้งใจที่จะกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ให้มีการกินดีอยู่ดีขึ้น ส่งเสริมให้ชาวชนบทมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในการปรับปรุง ดัดแปลง หรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ในการมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองกับชุมชนภายนอก เพราะทราบเท่าที่ชาวชนบทไม่สามารถต่อรองกับชุมชนภายนอกได้อย่างเท่าเทียมกัน ชนบทจะเป็นฝ่ายถูกกระทำตลอดเวลา (อภิรัชย์ 2541: 139-140) ความหมายการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย 2 คำ คือ การพัฒนา และชุมชน

การพัฒนา หมายถึง ทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนสภาพ ปรับปรุงให้ต่างจากเดิม

ชุมชน หมายถึง การรวมตัวของบุคคล กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในขอบเขตพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระดับพื้นฐานที่สุดคือหมู่บ้าน หรือชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีมารวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาเดียวกัน เช่น ชุมชนลุ่มน้ำ ชุมชนวัฒนธรรม เป็นต้น มีผู้ให้ความหมายของคำว่า "การพัฒนาชุมชน" ไว้อย่างหลากหลาย พอสรุปได้บางส่วนคือ

T.R Batten : ขบวนการที่คนในชุมชนเล็ก ๆ ได้ร่วมกันปรึกษาหารือถึงความต้องการร่วมกัน วางแผนและลงมือปฏิบัติร่วมกันจนเป็นที่พอใจและสนองความต้องการของคนในชุมชน

Dunham : การร่วมดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานในขั้นแรกต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ โดยช่วยตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงาน แต่มักจะได้รับความช่วยเหลือด้านวิชาการจากหน่วยราชการ หรือองค์กรเอกชนอื่น ๆ

องค์การสหประชาชาติ : เป็นขบวนการรวมกำลังของประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนนั้นให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้น และผสมผสานชุมชนนั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติ และเพื่อให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเอง เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ ได้อย่างเต็มที่อย่างไรก็ตามอาจกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนก็คือการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งหมายถึงชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตที่ซบถธรรม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้อง ภายใต้อำนาจและทรัพยากรที่มีอยู่ โดยมีจุดเน้นของคุณภาพชีวิตเป็น 3 ประเด็น

1. ทางด้านร่างกาย : บุคคลต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นผลจากการได้รับการตอบสนองทางด้านปัจจัยความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม
2. ทางด้านจิตใจ : คือจะต้องมีสภาพจิตใจที่สมบูรณ์ร่าเริงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล รู้สึกพอใจในชีวิตของตน ครอบครัว และสังคมในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
3. ด้านสังคม : บุคคลที่สามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน และค่านิยมทางสังคมในฐานะ เป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างปกติสุขการพัฒนาชุมชน (Community Development) ตามหลักการพื้นฐานเป็นกระบวนการให้การศึกษา (educational process) แก่ประชาชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (self – reliance) หรือช่วยตนเองได้ (self – help) ในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินการแก้ปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเอง และส่วนรวมปรัชญาพื้นฐานเบื้องต้นของนักพัฒนาชุมชน คือ ความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติว่ามนุษย์ทุกชีวิต มีคุณค่า มีความหมาย มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ และสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส

2.1.1 การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน (people's participation) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่เริ่มใช้กันเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา เพื่อแสดงว่าโครงการพัฒนาต่างๆ ที่นำไปให้ชาวบ้านในชุมชนต่างๆนั้น ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมบ้าง ก็บอกว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยชุมชนมีส่วนร่วมสมทบงบประมาณ 5-10% ถ้าไม่มีเงินก็คิดจากมูลค่าแรงงาน วัสดุสิ่งของหรือวัสดุแรงงาน หรืออะไรก็ได้ที่มาจากชุมชนงบประมาณเกือบทั้งหมด รวมทั้งการคิดและวางแผนมาจากข้างบน (top down) คือมาจากหน่วยงานภายนอกทั้งหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนบ้างก็บอกว่ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน คือ การเก็บข้อมูลวางแผนการปฏิบัติ และประเมินผล และอ้างว่านี่คือกระบวนการที่มาจากข้างล่าง (bottom up) รวมทั้งอ้างว่าได้มีการทำประชาพิจารณ์(public hearing) แล้วซึ่งหมายถึงว่าได้รับการ รับรอง จากชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทูนของชุมชน จึงต้องมีการแยกแยะเนื้อหา และรูปแบบของ "การมีส่วนร่วมของประชาชน" ให้เหมาะสมกับในแต่ละเรื่องพร้อมกับวิธีการ และกระบวนการที่เหมาะสมการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่แต่เพียงรูปแบบ เช่นการเลือกตั้ง ในทุกระดับ แล้วก็ปล่อยให้ผู้ได้รับเลือกตั้งไปดำเนินการทุกอย่างทุกเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนหมายความว่า หลังการดำเนินงานของผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่เพียงไปหา 5-10% มาสมทบโครงการที่องค์กรจากภายนอกนำเข้าไปให้ ไม่ใช่การเข้าไปเก็บข้อมูลให้ข้าราชการที่บอกว่าจะเอาไปทำโครงการพัฒนาท้องถิ่น ไม่ใช่แค่การไปร่วมประชุมรับฟังการเสนอโครงการแล้วด้วยมือรับรองแล้วอ้างว่าเป็นประชาพิจารณ์การมีส่วนร่วมของ

ประชาชน คือ การแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนในการจัดการชุมชน จัดการชีวิตของตนเอง การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีโอกาสได้แสดงทัศนคติและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ ประกอบด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (ประชาพิจารณ์) การวางแผนร่วมกัน และการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยมีหลักการดังนี้คือ

1) **หลักจิตสำนึกและความรับผิดชอบ** คือ หลักการที่สำคัญที่องค์การทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบ ซึ่งจะสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมโดยยึดหลักนิติธรรมและความโปร่งใส

2) **หลักความคุ้มค่า** คือ การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน รวมทั้งมีการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและมีความสามารถในการแข่งขันกับภายนอก

3) **เป้าหมายและวิธีการของการวางแผนแบบมีส่วนร่วม** การมีส่วนร่วมอาจเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการ ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมแบบวิธีการ ต้องอาศัยการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งทำให้คนส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกความเป็นเจ้าของ เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและการเกิดผลประโยชน์ของกลุ่มเนื่องจากความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นเป้าหมายที่ได้รับ (นันทิยา หุตานุกัฏ และณรงค์ หุตานุกัฏ, 2546:34)

บทพล กฤตยพิสิฐ (2537) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนาออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นริเริ่มการพัฒนา ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการวางแผนในการพัฒนา ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นตอนที่ 3 ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหาร ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 ประชาชนเข้าร่วมประเมินการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปสุดท้าย

ระดับของการมีส่วนร่วม

การวัดระดับของการมีส่วนร่วมในมิติเชิงคุณภาพ แนวคิดของอาร์น สไตน์ ให้ความสำคัญต่ออำนาจในการตัดสินใจ และเห็นว่าการมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นรูปของบันไดการมีส่วนร่วม 8 ขั้นตอน แบ่งชั้นการมีส่วนร่วมจาก

ขั้นต่ำ ระดับ 1-2 คือ การมีส่วนร่วมเทียม ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ แต่มีเพียงคนกลุ่มน้อยเข้ามามีบทบาทหลักในการตัดสินใจ

ขั้นกลาง ระดับ 3-5 คือ การมีส่วนร่วมบางส่วน ความคิดเห็นของประชาชนยังไม่มีหลักประกันว่าจะได้รับการตอบสนองจากผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ

ขั้นสูง ระดับ 6-8 คือ การเพิ่มระดับการตัดสินใจในการเจรจา การใช้อำนาจผ่านตัวแทนควบคุมโดยประชาชนผ่านตัวแทน หรือเป็นผู้ใช้อำนาจตัดสินใจโดยตรง

ปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วม นอกจากการปลูกฝังจิตสำนึกแล้วจะต้องมีการส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางซึ่งพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. ปัจจัยเกี่ยวกับกลไกของภาครัฐ ทั้งในระดับนโยบายมาตรการ และการปฏิบัติที่เอื้ออำนวย รวมทั้งการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นที่จะต้องทำให้การพัฒนาเป็นระบบเปิดมีความเป็นประชาธิปไตย มีความโปร่งใส รับฟังความคิดเห็นของประชาชน และมีการตรวจสอบได้
2. ปัจจัยด้านประชาชน ที่มีสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วมมีสำนึกต่อความสามารถและภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาซึ่งเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงการสร้างพลังเชื่อมโยงในรูปกลุ่มองค์กร เครือข่ายและประชาสังคม
3. ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมกระตุ้นสร้างจิตสำนึก เอื้ออำนวยกระบวนการพัฒนานับสนุนข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรและร่วมเรียนรู้กับสมาชิกชุมชน

ปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. อุปสรรคด้านการเมือง เกิดจากการไม่ได้กระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่ประชาชน โครงสร้างอำนาจทางการเมือง การปกครอง การบริหาร เศรษฐกิจ ถูกควบคุมโดยคนกลุ่มน้อย ทหาร นายทุน และข้าราชการ ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการแจกแจงทรัพยากร
2. อุปสรรคด้านเศรษฐกิจ เกิดจากการขาดความสามารถในการพึ่งตนเอง อำนาจการต่อรองมีน้อย กระบวนการผลิต ปัจจัยการผลิตอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ความแตกต่างในสังคมด้านรายได้ อำนาจ และฐานะทางเศรษฐกิจ
3. อุปสรรคด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณีในแต่ละพื้นที่ที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้เนื่องจากขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน/เผ่า

2.1.2 การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง (Self - Reliance Community Development)

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนของการกระจายอำนาจ พ.ศ.2542 มีผลทำให้หน่วยงานของรัฐพยายามปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ประชาชนในชุมชนก็มีความตื่นตัวในการที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนมากขึ้น การกระจายอำนาจลงสู่ชุมชนทำให้การพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับประชาชนในท้องถิ่นทั้งสิ้นและผู้ที่ทำหน้าที่สนับสนุน ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและโครงการ วิชาการก็คือเจ้าหน้าที่ภาครัฐในชุมชนนั่นเอง ดังทงศักดิ์ ได้กล่าวถึงบทบาทของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ว่าต้องกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้ ได้เข้าใจ ถึงแนวคิด หลักการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และให้ประชาชนตระหนักว่าเป็นปัญหาร่วมกันของทุกคนในชุมชน มิใช่ของคนใดคนหนึ่ง (ทงศักดิ์ คุ่มไชนะ และคนอื่น ๆ .2534: 18) การกระทำเช่นนี้จะทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปราย ถกเถียง พิจารณาปัญหาต่างๆ ในชุมชนของตนเองด้วย จะรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินโครงการ เหมือนเป็นปัญหาของตนโดยแท้จริงการพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมในด้านใดโดยมตั้งอยู่บนพื้นฐานการสนับสนุน ให้ประชาชนพึ่งตนเองได้เป็นประการสำคัญ หากสิ่งใดเกินกว่าความสามารถของประชาชนเช่นทางด้านวิชาการ และวัสดุที่จำเป็น รัฐบาลยอมเข้าให้การช่วยเหลือเพื่อโครงการ กิจกรรมของราษฎรบรรลุผลด้วยดี ทั้งนี้โดยวิธีการ "ทำงานกับประชาชน (work with people) หมายถึงร่วมคิด ร่วมปรึกษา และร่วมกันทำงาน ไม่ใช่ทำให้ประชาชน (Work for people) แต่ฝ่ายเดียว" (จิตจำนงค์ กิติกริตติ, 2525 : 54) แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นแนวคิดที่เหมาะสมที่จะใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มประเทศทางตะวันตกได้ดี เพราะอาศัยพื้นฐานวัฒนธรรมทางตะวันตกเป็นแนวคิดหลัก และทฤษฎีการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากการได้ประจักษ์ถึงความบกพร่องของการพัฒนาตามกระแสหลัก เช่นทฤษฎีทางพฤกษศาสตร์ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (ทฤษฎี

ใหม่) ซึ่งอาคม กล่าววาทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งตนเองเป็นทางเลือกเพื่อการพัฒนาประเทศอีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของกลุ่มประเทศโลกที่สาม จากนักเศรษฐศาสตร์และนักสังคมศาสตร์หลายประเทศ โดยอาศัยรากฐานการสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่ผ่านมาว่า ภายใต้กระบวนการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั้งในเอเชียบางประเทศและประเทศแถบละตินอเมริกา ได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาแท้จริงหรือไม่แต่ผลปรากฏจากการที่ได้กล่าวถึงไว้แล้วในทฤษฎีความด้อยพัฒนาและการพึ่งพิงนั้นก็พบว่าประเทศในโลกที่สามต้องตกอยู่ในสภาพเสียเปรียบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตลอดมา การกระจายความเจริญกระจุกอยู่ในเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางการปกครอง ความมั่งคั่งก็ตกอยู่กับผู้นำประเทศเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ความยากจนของประชาชนในชนบทก็ยังปรากฏอยู่ทั่วไป ถึงแม้ผู้นำประเทศจะพยายามแสดงให้เห็นถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยการพิจารณาจากรายได้ประชาชาติ ซึ่งเป็นการมองเพียงภาพรวมระดับประเทศที่มีได้คำนึงถึงความเป็นจริงระดับบุคคลว่า รายได้ประชาชาติที่เพิ่มขึ้นนั้นได้กระจายไปทุกระดับหรือไม่ (อาคม ใจแก้ว, 2534 : 75) แนวคิดการพัฒนารวมชนแบบพึ่งตนเองเป็นสิ่งที่นักพัฒนาและเจ้าหน้าที่ภาครัฐในพื้นที่ชุมชนชนบทควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

2.1.3 การพัฒนายั่งยืน (sustainable development) หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้ผู้คนในอนาคตเกิดปัญหาในการตอบสนองความต้องการของตนเอง” (นิยามของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา World Commission on Environment and Development ในรายงาน Our Common Future 1987 หรือ Brundtland Report) การพัฒนายั่งยืนรวมความถึง 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน โครงการพัฒนาใดๆต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งสามด้านนี้ การพัฒนายั่งยืนเป็นมากกว่าเพียงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเปลี่ยนโครงสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมเพื่อลดการบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมลงไปในระดับที่ยังรักษาความสมดุลที่ดี ทำให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่ทำลายล้างอย่างที่ผ่านมาและทำกันอยู่หลายแห่ง ให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนอยู่ดีกินดีและอยู่เย็นเป็นสุข “การพัฒนายั่งยืน” เป็นคำที่ถูกใช้คู่ไปกับคำว่า “ ธรรมมาภิบาล” (good governance) ถือว่าเป็นสองคำที่สัมพันธ์เกี่ยวพันกันอย่าแยกจากกันมิได้ โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เห็นว่าการพัฒนาจะยั่งยืนได้ถ้าหากมีธรรมภิบาลก่อให้เกิดการพัฒนายั่งยืนการพัฒนามนุษย์ (human development) หมายถึงการเปิดทางเลือกมากมายผู้คนในสังคม หมายถึงว่าการให้ถือเอาผู้ชายผู้หญิง โดยเฉพาะคนจนและคนที่อยู่ในภาวะยากลำบากเสี่ยงอันตรายเป็นศูนย์กลางของกระบวนการพัฒนารายงานของ (UNDP) 1996 ได้แสดงให้เห็นว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้เป็นหลักประกันการพัฒนายั่งยืนและไม่ได้ขจัดปัญหาความยากจนให้หมดไปเช่น บางประเทศมีรายได้ให้ประชาชาติต่อหัวสูงกลับอยู่ในระดับต่ำของการพัฒนามนุษย์ มีปัญหาความเหลื่อมล้ำแตกต่างระหว่างประเทศ

ร่ำรวยและประเทศยากจนระหว่างคนรวย กับคนจนในประเทศเดียวกัน ช่องว่างที่ต่างออกไปเรื่อยๆ การพัฒนามนุษย์มีอยู่ 5 ลักษณะคือ

1. การสร้างความเข้มแข็ง (empowerment) คือการเพิ่มขีดความสามารถในการเลือกทาง และทางเลือกให้ผู้คนได้เป็นอิสระจากความหวาดกลัว จากสิ่งที่พวกเขาขาดแคลน และให้มีส่วนร่วม ในการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิต

2. ความร่วมมือ (co-operation) ผู้คนสัมพันธ์กันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. ความเท่าเทียม (equity) คนมีโอกาเข้าถึงทรัพยากรการศึกษาการดูแลสุขภาพ การจัดการชีวิต ทรัพยากร ชุมชนของตนเอง

4. ความยั่งยืน (sustainability) การพัฒนาวันนี้ไม่ทำลายทรัพยากรและโอกาสของคนรุ่นต่อไปแต่สร้างหลักประกันให้คนในอนาคตเป็นอิสระจากความยากจนและได้ใช้ความสามารถขั้น พื้นฐานของตัวเอง

5. ความมั่นคงปลอดภัยอันตราย (security) ในชีวิตทรัพย์สินการคุกคามจากโรค และภัยอันตราย

การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองตอบความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ กระทบกระเทือนชนรุ่นต่อไปในการที่จะสนองตอบความต้องการของตนเอง ซึ่งหมายถึงขีดจำกัดของ สิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความยุติธรรมในสังคมระหว่างชนรุ่นเดียวกันกับชนรุ่นต่อไป เมื่อนำ แนวความคิดนี้มาพิจารณาเรื่องชุมชนเมือง จึงมีการกำหนดแนวทางของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์อย่าง ยั่งยืน (Sustainable Human Settlements) เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของ เมืองและสิ่งแวดล้อม (Agenda 21 for Sustainable Development) โดยเสนอแนะให้รัฐดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- 1) จัดเตรียมที่อยู่อาศัยและบริการพื้นฐานต่างๆ
- 2) ใช้วัสดุท้องถิ่นประหยัดพลังงานและใช้พลังงานคืนรูป (Renewable Energy)
- 3) จัดผังเมืองเพื่อลดการเดินทางระยะไกล สนับสนุนระบบขนส่งสาธารณะ
- 4) ลดความยากจนโดยสนับสนุนภาคเศรษฐกิจขนาดเล็ก
- 5) ลดการอพยพย้ายถิ่นไปสู่เมืองใหญ่
- 6) การตั้งถิ่นฐานจะต้องลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ

การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่

- 1) กระบวนทัศน์ของแนวคิดในการพัฒนาแนวใหม่
- 2) การประดิษฐ์เทคโนโลยีสมัยใหม่
- 3) ระบบเศรษฐกิจของเมืองและของประเทศ

- 4) ระบบการเมือง การปกครอง และการบริหาร
- 5) การวางผังเมือง และการออกแบบทางสถาปัตยกรรม
- 6) บทบาทของพลเมือง
- 7) วิสัยทัศน์ของผู้นำ

การพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบยั่งยืน (Sustainable Housing) มีหลักการโดยสังเขป ดังนี้

1. มิติทางการก่อสร้าง (Construction Perspective)

- ทนทาน (Lifespan)
- ปรับเปลี่ยนได้ (Adaptability)

2. มิติทางสังคมและเศรษฐกิจ (Social and Economic Perspective)

- ค่าใช้จ่ายเหมาะสม (Affordability) ทั้งสำหรับที่พักอาศัยโดยตรง (Direct Costs) และสำหรับค่าใช้จ่ายทางอ้อม (Indirect Costs) อาทิ ค่าเดินทาง โดยไม่ส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสำหรับปัจจัยพื้นฐานอื่นๆ

- มีสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งสุขภาพกายและจิตใจ
- มีสภาพแวดล้อมที่ดีในเชิงจิตศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เปลี่ยนจากที่อยู่อาศัย

(a place to live) ให้เป็นบ้าน (home) และสร้างโครงข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง

3. มิติทางสิ่งแวดล้อม (Eco-efficiency Perspective)

- ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (Rational and Efficient use) ประกอบด้วย พลังงาน (Energy) วัสดุ (Construction) และพื้นที่ Space
- ลดความสูญสลายและการบริโภค
- การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
- การรักษาและส่งเสริมต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น
- การออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี
- สภาพที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้อยู่อาศัย
- โอกาสและความเสมอภาคทางสังคม
- การมีส่วนร่วมในการดูแล บริหาร จัดการชุมชนอย่างกว้างขวาง
- พึ่งพาตนเองได้ในเชิงเศรษฐศาสตร์
- บูรณาการรักษาสภาพแวดล้อมเข้ากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม

2.1.4 การพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง คือ การวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิตเมื่อวันเฉลิมพระชนมพรรษา ปี 2541 ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอธิบายเพิ่มเติมถึงคำว่า "พอเพียง" หมายถึง

"พอมีพอกิน" "...พอมีพอกินก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเองถ้าแต่ละคนมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี..." "...ฉะนั้นความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล ..."เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง(Relative Lilt - Sufficiency) อยู่ได้โดยมีต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่มุ่งหวังแต่จะทุ่มสร้างความสำเร็จยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเกษตรกรนั้นมีการปฏิบัติตามขั้นตอน "ทฤษฎีใหม่" ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประกอบด้วย 3 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ในระดับชีวิตที่ประหยัด ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

ชั้นที่ 2 รวมกลุ่ม เพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สร้างสวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา

ชั้นที่ 3 ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิต

ทั้งนี้ทุกฝ่ายต้องได้รับประโยชน์การพัฒนาชนบทในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการใช้ "คน" เป็นเป้าหมายและเน้น"การพัฒนาแบบองค์รวม" หรือ "การพัฒนาแบบบูรณาการ" ทั้งด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม การเมือง ฯลฯ โดยใช้ "พลังทางสังคม" ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในรูปของกลุ่ม เครือข่ายหรือประชาสังคม กล่าวคือเป็นการผนึกกำลังทุกฝ่ายในลักษณะ "พหุภาคี" ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

2.1.5 การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญา

ในช่วง 20 กว่าปีมานี้ การวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเทศ อันเป็นผลจากการปะทะกันระหว่างแนวคิดสองกระแส ได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ด้านของความเติบโตทางวัตถุที่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก และที่สำคัญคือ ผู้คนได้สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ไร้ศักดิ์ศรี และรู้สึกโดดเดี่ยวเพราะถูกตัดขาดจากกันทางสังคม ทำให้เกิดแนวคิดอีกกระแสหนึ่งซึ่งเรียกว่า กระแสชุมชนท้องถิ่น (Localization) ที่ให้ความสำคัญแก่คนและชุมชนในการกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมของตน เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความหมาย มีค่าและมีศักดิ์ศรี เป็นแนวคิดที่มองทุกสิ่งทุกอย่างเชื่อมโยงถึงกันแบบองค์รวมได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในสังคมไทย การนำเสนอประสบการณ์ของชาวบ้านและชุมชนในทุกส่วนที่ประสบความสำเร็จจากการพัฒนาบนพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมได้เรียกร้องให้ผู้คนที่หันกลับมาทบทวนแนวคิดและแนวทางการพัฒนาชุมชน จนกระทั่งแนวคิดใหม่

ที่ให้ความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเคยเป็นกระแสรองมาก่อนหน้านี้ได้กลายเป็นกระแสหลักของการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน

การนำแนวคิดใหม่มาใช้ในการพัฒนาชุมชน จะเกิดขึ้นไม่ได้ภายใต้การกฎเกณฑ์และกติกาการพัฒนาประเทศแบบเก่า ด้วยเหตุนี้ การแก้ไขระเบียบกฎหมายของประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางใหม่นี้จึงเป็นสิ่งจำเป็น เห็นได้จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ.2540 หากวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้น จะพบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ได้สะท้อนลักษณะที่เป็นสากลและลักษณะเฉพาะของการพัฒนาชนบทไทยไปพร้อมกัน ลักษณะที่เป็นสากลก็คือ การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้ส่งผลกระทบต่อแนวคิดและทิศทางการพัฒนาของไทย ตลอดช่วง 2 ทศวรรษแรกของการพัฒนา หลังจากนั้นการทำงานได้หันเข้าสู่ลักษณะเฉพาะที่ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมชุมชน การค้นหาประสบการณ์ระดับชุมชน ทำให้เกิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่เกิดจากสภาพที่เป็นจริงของอดีตและปัจจุบันของสังคมไทย และการแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาอย่างรอบด้าน มีรากฐานอยู่ที่ระบบคุณค่าดั้งเดิม และแสวงหารูปแบบใหม่เพื่อสืบทอดจิตวิญญาณแห่งอดีตและการพึ่งตนเอง การประยุกต์ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมไทย

1) นามธรรมและรูปธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้านมีทั้งลักษณะที่เป็นนามธรรม และรูปธรรม โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นรูปธรรมสามารถแยกออกได้อีกหลายประเภท ทั้งทางด้านเกษตรกร ทัศนกรรม สุขภาพ ภูมิปัญญาชาวบ้านมีรูปแบบที่หลากหลาย แต่ในความหลากหลายนั้นมีจุดร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งคือ คุณค่าที่อยู่เบื้องหลังภูมิปัญญานั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยเฉพาะโลกทัศน์และชีวะทัศน์ของผู้คนและชุมชน เช่น คุณภาพของธรรมชาติและที่อยู่ร่วมกันในชุมชน การพึ่งตนเอง และการพึ่งพาอาศัยกัน เป็นต้น

โดยทั่วไป รูปแบบ ซึ่งเป็นเทคนิคหรือวิธีการจัดการจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่วนที่เปลี่ยนแปลงช้าหรือแทบจะไม่เปลี่ยนแปลงคือ คุณค่าของภูมิปัญญานั้น ด้วยเหตุนี้ การประยุกต์ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งไปสู่รูปแบบหรือวิธีการจัดการที่สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปขณะเดียวกัน ก็พยายามที่จะรักษาหรือคงคุณค่าเดิมไว้ให้มากที่สุด

2) คุณค่าและมูลค่า การประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านสามารถนำเอาแนวคิดเรื่องคุณค่าและมูลค่าเข้ามาเป็นแนวทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมของเราในระยะที่เพิ่งผ่านมานี้จะมีความขัดแย้งกันค่อนข้างรุนแรง ระหว่างแนวคิดสองแนวนี้ ภายหลังจากได้นำแนวคิดการพัฒนาตามแบบอย่างชาติทางตะวันตกมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยมีความก้าวหน้าทางวัตถุมากขึ้น พร้อมกับนิยมมูลค่าหรือให้ความสำคัญต่อสิ่งต่างในเชิงปริมาณก็เพิ่มมากตามไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้คนในสังคมอีกจำนวนหนึ่งที่ยึดถือหรือนิยมคุณค่า ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญต่อ

จิตวิญญาณ และรากเหง้าของตนเอง การนำคุณค่าและมูลค่ามาเป็นแนวทางประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม จะเป็นการแก้จุดอ่อนอย่างหนึ่งในสังคมไทย ให้หันกลับมาสร้างความสมดุลให้กับแนวคิดทั้งสอง เพื่อสร้างคุณภาพแก่ชีวิต ชุมชน และธรรมชาติให้ยั่งยืนสืบไป การประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านตามแนวคิดเรื่องคุณค่าและมูลค่านี้ น่าจะมีความเหมาะสมอย่างยิ่งกับสิ่งที่ป็นรูปธรรม เช่น หัตถกรรม สมุนไพร การนวด และศิลปะต่างๆ รวมไปถึงสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีคุณค่าและพร้อมที่แปรเป็นมูลค่าถ้ามีการจัดการที่เหมาะสม

การนำแนวคิดเรื่องคุณค่าและมูลค่ามาเป็นแนวทางประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนและสังคม น่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมยุคหลังสมัยใหม่ ผู้คนร่อนหาจิตวิญญาณและวัฒนธรรมชุมชน

2.2 การพัฒนาของภาครัฐร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม

ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนเห็นได้ชัดเจนใน พ.ศ. 2527 เมื่อคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงศักยภาพและพลังความสามารถขององค์กรภาคเอกชนที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชนบทของภาครัฐบาล ได้บรรจุนโยบายที่จะส่งเสริมบทบาทขององค์กรภาคเอกชนไว้เป็นแนวทางในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และจัดตั้งหน่วยงานประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนขึ้นในศูนย์ประสานงานพัฒนาชนบทแห่งชาติ สำหรับปัจจุบัน รัฐยังเพิ่มการสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรเอกชนมากขึ้น เห็นได้จากการเชิญภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกาดำเนินงานตามนโยบายสำคัญๆ ของรัฐบาลหลายด้าน และได้อุดหนุนงบประมาณให้กับองค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กรในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาเพื่อความคล่องตัวในการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล "ประชาสังคม" มาจากภาษาอังกฤษว่า Civil Society และมีผู้ใช้คำภาษาไทยเทียบเคียงกันหลายคำอาทิ "สังคมประชาธรรม" (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม) "สังคมราษฎร์" (เสนห์ จามริก) "วิถีประชา"(ชัยอนันต์ สมุทวณิช ใช้คำนี้โดยมีนัยยะของคำว่า Civic movement) "อารยสังคม" (อเนก เหล่าธรรมทัศน์) และ"สังคมเข้มแข็ง" (ธีรยุทธ บุญมี) เป็นต้น ทั้งนี้ นักคิดสำคัญ ๆ ของสังคมไทยได้อธิบายขยายความคำว่า "ประชาสังคม" หรือ Civil Society นี้ในบริบทเงื่อนไขและการให้น้ำหนักที่แตกต่างกัน ดังนี้ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช มองว่า "ประชาสังคม" หมายถึง ทุก ๆ ส่วนของสังคมโดยรวมถึงภาครัฐ ภาคประชาชนด้วย ถือว่าทั้งหมด เป็น Civil Society ซึ่งแตกต่างจากความหมายแบบตะวันตกที่แยกออกมาจากภาครัฐ หรือนอกภาครัฐ แต่หมายถึงทุกฝ่ายเข้ามาเป็น partnership กัน (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2539) โดยนัยยะนี้ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ให้ความสำคัญกับ Civic movement หรือ "วิถีประชา" ที่เป็นการดำเนิน

กิจกรรมของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ โดยเอาตัวกิจกรรมเป็นศูนย์กลางปราศจากการจัดตั้ง ดังข้อเสนอที่สำคัญในเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนา ในช่วงของการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 คือ Area-Function-Participation - AFP กล่าวคือจะต้องเน้นที่กระบวนการมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของทุกฝ่ายร่วมกันในระดับพื้นที่ (ย่อย ๆ) ซึ่งในที่นี้ อาจเป็นพื้นที่จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน หรือพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น เขตพื้นที่ชายฝั่งทะเล ภาคตะวันออก เป็นต้น (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2539) ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ได้ให้ความหมายของ "ประชาสังคม" ว่าหมายถึง "สังคมที่ประชาชนทั่วไป ต่างมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ของประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการ และกิจกรรมอันหลากหลาย ที่ประชาชนจัดขึ้น" โดยนัยยะของความหลากหลาย ขององค์กรนี้ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม องค์กร ชมรม สมาคม ซึ่งล้วนแต่มีบทบาทสำคัญต่อการผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้น จึงเป็นเสมือน "สังคม" ของ "ประชา" หรือ Society ของ Civil นั่นเอง อย่างไรก็ตาม คุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ยังเสนอต่ออีกด้วยว่า "ประชาสังคม" นั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่ไม่ใช่ภาครัฐ ซึ่งดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายและไม่ใช่ภาครัฐกิจ ซึ่งดำเนินงานโดยมุ่งหวังผลกำไร เป็นสำคัญสำหรับปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาภาคประชาสังคมให้เข้มแข็ง ผ่านการพัฒนา ผู้นำกลุ่ม องค์กรเครือข่าย ต่าง ๆ รวมทั้งรูปแบบการประชาคม ที่มุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการแก้ไขปัญหา หรือกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเอง

แม้ว่านโยบายของรัฐที่ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้องค์กรเอกชน มีบทบาทมากขึ้นในการพัฒนาชนบทแก้ไขปัญหาในสังคมและการให้บริการสังคม แต่ก็ไม่มีหลักประกันว่าการมีส่วนร่วมขององค์กรทั้งสองจะมีมากขึ้นหากผู้เกี่ยวข้อง กระบวนการของสังคมในสังคม และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ไม่เอื้ออำนวย เนื่องจากนโยบายของรัฐเป็นเพียงกรอบของสังคมใหญ่เท่านั้น ดังนั้นเพื่อให้นโยบายของรัฐบังเกิดผลอย่างแท้จริงด้วยความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ควรจะมีแนวทางในการดำเนินงานของส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ระดมสื่อทุกด้านปรับทัศนคติและค่านิยมของคนในสังคมให้เคารพในศักดิ์ศรี และสิทธิ์ของกันและกัน ให้มีความเชื่อมั่นในความคิดและความสามารถของบุคคล ไม่วัดคุณค่าของคนที่ฐานะ ความเป็นอยู่หรือ ระดับการศึกษา หน้าที่การงาน การยอมรับในคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนร่วมสังคม จะทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปด้วยความราบรื่นสมานฉันท์ แม้ว่าจะมีความขัดแย้งในความคิดหรือแนวทางการทำงานบ้าง ก็ไม่เป็นปัญหาต่อการร่วมกันทำงาน

2. ในการส่งเสริมบทบาทขององค์กรเอกชน ต้องสร้างระบบให้ภาครัฐดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจริงจังและมีความจริงใจ โดยให้เป็นการมีบทบาทในฐานะหน่วยงานหรือบุคคลที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน หรือเรียกว่าในฐานะ "หุ้นส่วน" ไม่ใช่ให้เข้ามามีบทบาทเพียงร่วมทำในสิ่งที่รัฐตัดสินใจไว้แล้ว

3. ส่งเสริมให้เกิดการฝึกกำลังของสังคมในลักษณะประชาคมในทุกภูมิภาค เพื่อให้คนในสังคมตื่นตัวที่จะร่วมกันรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับสังคมของตนมากขึ้น ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาในสังคมระยะยาว

4. ให้สร้างระบบหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีบทบาทของท้องถิ่นและองค์กร ภาคเอกชน ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคม โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้องค์กรฯ ได้รับและสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้แหล่งทรัพยากร และบริการของรัฐอย่างยุติธรรมและเพียงพอที่จะตัดสินใจในการร่วมพัฒนาและแก้ไขปัญหาในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการทำงานในหน้าที่หรือการทำงานร่วมกับภาคี เช่น การมีศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารความรู้ที่มีเครือข่ายเชื่อมโยงอย่างทั่วถึง และมีกลไกบังคับให้ภาครัฐรวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดเผยข้อมูลข่าวสารความรู้ที่เป็นจริงให้สาธารณะได้ทราบ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับนโยบาย แผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินงานในพื้นที่ต่าง ๆ ทรัพยากร การจัดสรรทรัพยากร ระเบียบ กฎเกณฑ์ในการจัดสรร สิทธิประโยชน์ของประชาชน จากการบริหารของรัฐและท้องถิ่น

5. ต้องส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างหน่วยราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน และประชาชนอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาของสังคมโดยพลังความร่วมมือของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ของท้องถิ่น ตัดสินใจกำหนดวิสัยทัศน์ วางแผนดำเนินงานติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน โดยให้มีการร่วมสรุปบทเรียนเป็นระยะๆ กระตุ้นให้ตระหนักในความเจริญงอกงามของประสบการณ์ที่พอกพูนขึ้นจากการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ใช้ความล้มเหลวและความสำเร็จเป็นบทเรียนในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหามันที่ยั่งยืนต่อไป

6. ส่งเสริมให้ร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมแบบองค์รวม ที่มุ่งให้สังคม มีการเจริญเติบโตในทุกด้านไม่เน้นการแก้ปัญหาหนึ่ง โดยไม่คำนึงถึงปัญหาอื่น ที่จะตามมา การส่งเสริมลักษณะนี้จะบังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมได้ก็ต่อเมื่อ ผู้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามีความคิดความชำนาญ หน้าที่ความรับผิดชอบและความรู้ที่หลากหลาย

7. พัฒนาการมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ จนถึงระดับที่มีการจัดระเบียบทางสังคมจนกลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมที่ได้รับการยอมรับและมีข้อตกลงร่วมกันที่จะยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของแต่ละฝ่ายเพื่อไม่ให้เกิดบทบาทการมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาในสังคม ขึ้นอยู่กับความ สัมพันธ์ส่วนบุคคล เมื่อเปลี่ยนบุคคลที่เป็นตัวแทนขององค์กรนั้น ความร่วมมือหรือข้อตกลงร่วมกันต้องถูกยกเลิก

2.3 วิสัยทัศน์การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

ในช่วง 4 ปีแรก (พ.ศ. 2544-2547) ของการถ่ายโอนภารกิจตามกรอบของกฎหมายว่าด้วยการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะเป็นช่วงของการปรับปรุงระบบการบริหารงานภายในขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ราชการบริหารส่วนการ และ ราชการบริหารส่วนภูมิภาค รวมทั้งการพัฒนายุทธศาสตร์ การสร้างความพร้อมในการรองรับการถ่ายโอนภารกิจ บุคลากรงบประมาณ และทรัพย์สิน รวมทั้งการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของภารกิจที่ถ่ายโอนจะมีทั้งการถ่ายโอนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์และการดำเนินงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐ และจะมีบุคลากรจำนวนหนึ่งถ่ายโอนไปปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลังจากการถ่ายโอนในช่วง 4 ปี แรกสิ้นสุดลงจนถึงระยะเวลาการถ่ายโอนในปีที่ 10 (พ.ศ.2548-2553) ตามกรอบของกฎหมายว่าด้วยการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านมีการปรับบทบาทของราชการส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนที่จะเรียนรู้ร่วมกันในการถ่ายโอนภารกิจ มีการปรับกลไกความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับราชการบริหารส่วนภูมิภาคอย่างกลมกลืน รวมทั้งปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อันจะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินกิจการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นดีขึ้น และจะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความโปร่งใสในช่วงเวลาหลังจากปีที่ 10 (พ.ศ.2554 เป็นต้นไป) ประชาชนในท้องถิ่นจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจ การกำกับดูแลและการตรวจสอบ ตลอดจนการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีการพัฒนาศักยภาพทางด้านการบริหารจัดการและการคลังท้องถิ่นที่พึ่งตนเองและเป็นอิสระมากขึ้น ผู้บริหารและสภาท้องถิ่นจะเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและมีวิสัยทัศน์ในการบริหาร ราชการบริหารส่วนภูมิภาคจะเปลี่ยนบทบาทจากฐานะผู้จัดทำบริการสาธารณะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ และกำกับดูแลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นภายใต้ขอบเขตที่ชัดเจน และการปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน มีดังนี้

1. **ผู้ดำเนินการพัฒนา** เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระ มีทรัพยากร และมีอำนาจที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตความรับผิดชอบ ดังนั้น จึงมีขีดความสามารถที่จะแสดงบทบาทของผู้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายในพื้นที่ ความรับผิดชอบซึ่งหมายถึงการเป็นหน่วยงานดำเนินการพัฒนาเอง ส่วนใหญ่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักจะทำให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจหรือด้านการพัฒนาทางกายภาพมากกว่าทางสังคมหรือการเมือง โครงการกิจกรรมขององค์กรจึงอยู่ในรูปการก่อสร้างถนน ทางระบายน้ำ อาคารสิ่งก่อสร้างเป็นส่วนใหญ่ มีอยู่บ้างที่เป็นโครงการประเภทการฝึกอบรมหรือการพัฒนาอาชีพ แต่ไม่มากนัก

2. **ผู้ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น** ในกรณีที่มีหน่วยงานรับผิดชอบเพื่อดำเนินกิจกรรมพัฒนานั้นอยู่แล้ว หากแต่ต้องการความร่วมมือในบางเรื่องเพื่อให้สามารถดำเนินการได้โดยรวดเร็ว และถูกต้อง รวมทั้งกรณีที่มีการพัฒนาดังกล่าวไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรฯ ก็สามารถเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาในบทบาทของผู้ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น หมายถึงการให้ความร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ แก่หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่ต้องเป็นหน่วยงานร่วมดำเนินงานด้วย เช่น ให้ข้อมูลที่หน่วยงานรับผิดชอบต้องการทราบเพื่อประกอบการวางแผนหรือดำเนินการ ซึ่งเบาแสให้ข้อคิดเห็นข้อแนะนำ จัดให้พบกับกลุ่มเป้าหมาย ประสานงานหรือติดตามผลการดำเนินงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หน่วยงานรับผิดชอบ มักจะพยายามสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรที่ให้ความร่วมมือในลักษณะ "หุ้นส่วนการพัฒนา" โดยยกย่องให้เกียรติในฐานะที่เท่าเทียม รวมทั้งมีการเชิญเข้าร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานของหน่วยงานรับผิดชอบ ไม่ใช่ขอความร่วมมือในลักษณะเป็นการสั่งการ

3. **ผู้ส่งเสริมการพัฒนา** ในกรณีที่ภูมิภาคมีประเด็นที่ควรพัฒนา แต่ยังไม่เห็นหน่วยงานใดแสดงความรับผิดชอบที่จะดำเนินการ โดยที่ประเด็นการพัฒนาดังกล่าวก็เกินขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่นจะดำเนินการได้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในบทบาทของการส่งเสริมให้มีการดำเนินการ หมายถึงการให้ข้อมูลข่าวสารด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อชักจูงโน้มน้าวให้ผู้มีอำนาจหน้าที่หรือสังคมโดยส่วนรวม เกิดแรงบันดาลใจที่จะดำเนินการกับประเด็นการพัฒนานั้นด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง โดยการกระตุ้นให้ประเด็นการพัฒนาดังกล่าวเป็นที่สนใจของสาธารณะ ในลักษณะผลักดันให้กลายเป็นกระแสของสังคมหรือชี้ให้เห็นว่าเรื่องนั้น ๆ เป็นประเด็นของสังคมที่หน่วยงานต่าง ๆ หรือผู้บริหารที่มีอำนาจสั่งการต้องหันมาให้ความสนใจ หรือคนในสังคมต้องร่วมกันดำเนินการ

4. ผู้สนับสนุนการพัฒนา เป็นบทบาทที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่มีหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการอยู่ แต่องค์กรฯ เห็นว่าแนวทางการทำงานของหน่วยงานดังกล่าวเป็นประโยชน์ จึงเข้าร่วมโดยการสนับสนุนแนวทางการพัฒนานั้น ด้วยการช่วยเผยแพร่กระจายข่าวให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่เขตรับผิดชอบทราบและให้ความร่วมมือหรือสนับสนุนงบประมาณให้หน่วยงานนั้นสามารถดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือสนับสนุนบุคลากรเจ้าหน้าที่เข้าร่วมดำเนินงานด้วย เช่น การสนับสนุนงบประมาณขององค์การเอกชนให้หน่วยงานของรัฐจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน หรือการสนับสนุนงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้หน่วยงานของรัฐจัดฝึกอบรม เป็นต้น

2.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

2.4.1 บริบท (context) หมายถึง สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขต่างๆ ที่เป็นเรื่องราว เหตุการณ์ของชุมชนได้แก่

1. ประวัติศาสตร์ชุมชน ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน การก่อตั้งชุมชน เหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
2. ลักษณะทางกายภาพ/ชีวภาพของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ/ที่มนุษย์สร้างขึ้น เส้นทางการคมนาคม โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ ฯลฯ สภาพการเปลี่ยนแปลงและการใช้/การระดมทรัพยากร
3. ลักษณะประชากร จำนวนโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลง
4. ลักษณะทางเศรษฐกิจ อาชีพ การผลิต (ปัจจัยและทรัพยากร) การบริหารจัดการ การตลาด ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภายนอก
5. ลักษณะทางสังคม กลุ่ม/องค์กร โครงสร้างอำนาจ ผู้นำ ระบบครอบครัวและเครือญาติ เครือข่าย สถาบันในชุมชน (เชื่อมโยงกับลักษณะทางสังคม)
6. ระบบการศึกษา ใน/นอก ทางการ/ไม่เป็นทางการ การติดต่อสื่อสาร ช่องทางและการรับข่าวสารและการสื่อสาร
7. ระบบอนามัยและสาธารณสุข ในทางการ/ไม่เป็นทางการ พื้นเมืองและทางเลือก
8. ระบบความเชื่อและประเพณี วัฒนธรรม
9. บริบทเฉพาะที่ครอบคลุมประเด็นเป้าหมาย คือ การจัดการ "ทุน" ของชุมชน

2.4.2 วิสัยทัศน์ (vision) คือภาพแห่งอนาคตในอุดมคติที่จินตนาการไว้เป็นเป้าหมายให้บรรลุวิสัยทัศน์เป็นภาพที่มีองค์ประกอบที่ชัดเจน วิสัยทัศน์ที่ดีเป็นจินตนาการที่บรรจงวาดไว้อย่างประณีตสวยงามมีพลังแรงบันดาลใจให้ผู้คนอยากให้เป็นจริงวิสัยทัศน์ที่ดีและมีพลังเกิดจากความรู้ความเข้าใจ

ในอดีตและปัจจุบัน เป็นหลักฐานสามารถสร้างและฉายภาพอนาคตที่โดนใจผู้คน ตอบสนองความรู้สึกนึกคิดและจิตวิญญาณของสังคมความปรารถนาและความใฝ่ฝันความต้องการมีชีวิตที่ดีกว่า

2.4.3 ศักยภาพ (potential) หมายถึง ความสามารถที่ยังไม่พัฒนา หรือยังไม่พัฒนาเต็มที่ ศักยภาพเป็นพลังภายใน พลังที่ซ่อนไว้หรือพลังแฝงที่ยังไม่ได้แสดงออกมาให้ปรากฏ ทางปรัชญา ศักยภาพ (potential-potentiality) ตรงกันข้ามกับคำว่ากรรมรูปภาพ หรือภาวะที่เป็นจริง (actual-actuality) หรือเรียกกันภาษาต่างๆ ว่าภาวะแฝง (potential) กับภาวะเป็นจริง (actuality) ซึ่งใช้ในปรัชญา ตะวันตกตั้งแต่อริสโตเติลพูดถึงความสมบูรณ์ (perfection) ว่าเป็นภาวะความเป็นจริงที่บริสุทธิ์ act us purus (pure action) เปลี่ยนแปลงไม่ได้

2.4.4 สวัสดิการชุมชน (community security) หมายถึง กิจกรรมหรือระบบที่ชุมชนร่วมกัน คิดค้นขึ้นและร่วมกันจัดการ เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตความเป็นอยู่วันนี้ และวันหน้า ระบบนี้นำเอาทุนของชุมชนมาใช้อย่างฉลาดก่อให้เกิดผลแบบยั่งยืนสำหรับตนเอง และลูกหลานวันหน้า ทั้งทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา เงิน ผลผลิตรวมทั้งทุนทางสังคมและทุน วัฒนธรรมการจัดระบบสวัสดิการเกิดจากการอนุรักษ์ การออมทุนทรัพยากรของชุมชน แล้วเอาผลจากการออมและการบริหารจัดการมาใช้ตอบสนองความจำเป็นของชีวิต การจัดระบบสวัสดิการยังรวม ความไปถึงการจัดการวิสาหกิจชุมชนต่างๆ แล้วนำผลกำไรส่วนหนึ่งมาจัดเป็นสวัสดิการให้สมาชิกและ ชุมชน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าสิ่งแวดล้อมให้เป็นสวัสดิการคือให้ตอบสนองความ จำเป็นพื้นฐานจัดการให้เป็นสวัสดิการไม่ใช่ให้เป็นธุรกิจ

2.4.5 อัตลักษณ์ชุมชน (identity of community) หมายถึง สำนึกความแตกต่างของชุมชน ที่มีลักษณะเฉพาะ รวมทั้งการมองชุมชนในด้านเอกลักษณ์ความเป็นกลุ่มชน เชื้อชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต สถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อม ซึ่งนักวิชาการบางคนอธิบายว่าเป็นการสร้างขอบเขตของชุมชน เพื่อการแสดงออกถึงอำนาจหรือการได้มาซึ่งอำนาจความหมายของคำว่าลักษณะมีมากมาย ขึ้นอยู่กับ สำนักปรัชญา (Existentialism) ที่เกิดขึ้นระยะร้อยปีเศษที่ผ่านมาเน้นการค้นหาตัวตนการเป็นตัวของตัวเองการเป็นอิสระจากสิ่งที่กำหนด

2.4.6 เครือข่าย (network) คำว่า เครือข่าย หมายถึงการเชื่อมโยงเข้าด้วยกันของ กระบวนการมีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน ร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/ โครงการของชุมชน เป็นการสร้าง/ปลุกฝังจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรม/โครงการ นั้นปัจจุบัน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับ

การยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุกภาคส่วนหรือในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมพลังกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น คำว่า เครือข่าย (network-networking) เป็นคำที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมองค์กรใหม่การทำงานแบบใหม่ที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ทั้งภายนอกและองค์กรเองระหว่างผู้บริหารและพนักงานกับองค์กรอื่นและบุคคลอื่นและกับลูกค้าเครือข่ายเป็นวัฒนธรรมองค์กรที่แตกต่างจากวัฒนธรรมเดิมแบบสั่งการ แบบบนล่าง แบบลำดับชั้น (top down .vertical .hierarchical) เครือข่ายเน้นความสัมพันธ์แบบแนวนอน (horizontal) เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจทำให้คนเข้มแข็ง (empowerment) สร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจกัน (trust) คำว่า เครือข่ายทางสังคม (social network) โดยทั่วไปหมายถึงกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มองค์กรซึ่งสมัครใจสัมพันธ์กันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยที่แต่ละคนแต่ละองค์กรยังคงเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกันเครือข่ายทางสังคมก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคมและประชาสังคมในรูปแบบหลากหลาย เช่น ชุมชนเสมือนจริง (virtual community) ซึ่งเป็นเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ต เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เครือข่ายองค์กรชุมชน

2.4.7 **ทุนชุมชน (social capital)** เป็นคำที่ยืมคำว่า “ทุน” มาจากเศรษฐศาสตร์เพื่อบ่งบอกถึงสิ่งที่เป็นข้อมูลค่าและคุณค่าที่นับเป็นเงินมิได้ แต่มีความหมายต่อชีวิตของผู้คนเป็นอย่างยิ่ง หมายถึงทุนทรัพยากรรวมทั้งทรัพยากรที่ชุมชนก่อให้เกิดหรือผลิตขึ้น เช่น ปัจจัยสี่ รวมถึงเงินและสินทรัพย์อื่นๆ ความรู้ภูมิปัญญาประสบการณ์ชีวิตของผู้คนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

2.4.8 **ทุนทางสังคม (social capital)** เป็นคำที่มีคนให้ความหมายหลากหลายหมายถึงสถาบันความสัมพันธ์ กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคม (ธนาคารโลก) หรือหมายถึง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับความไว้วางใจกัน ซึ่งอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้างทางสังคมและสถาบันทางสังคมซึ่งช่วยให้สมาชิกบรรลุวัตถุประสงค์ของตนเองและของชุมชน (นารายณ์) หรือ ลักษณะขององค์กรทางสังคม เช่น ความไว้วางใจกัน ระเบียบกฎเกณฑ์และเครือข่ายซึ่งช่วยให้สังคมมีประสิทธิภาพและทำให้ประสานการดำเนินงานต่างๆ ได้ (พุทธนิม) หรืออาจจะกล่าวสั้นๆ ว่า ทุนทางสังคมคือระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่รวมกันเป็นชุมชน เป็นเครือข่าย เป็นสังคมที่ไว้วางใจกันพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้วยวิธีการและรูปแบบทั้งเก่าและประยุกต์สร้างสรรค์ใหม่

2.4.9 **ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital)** หมายถึง คุณค่าค่านิยมของสังคมที่แสดงออกทางจารีตประเพณี วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคล ซึ่งเป็นที่มาจาก ตระกูล เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม (ชนชั้น) เช่นนามสกุลของบางคน ตำแหน่ง สถานภาพทางสังคมที่มีดีกรีทางการศึกษาก็ทำให้คนนั้นได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปตั้งแต่ต้นแล้วการเป็นฝรั่งในสายตาคนไทยหลายคนถือว่าเป็น ทุนทางวัฒนธรรม สตรีไทยจำนวนไม่น้อย

อยากแต่งงานกับฝรั่งคนต่างจังหวัดเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ มักจะทำงานที่มีคนบ้านเดียวกันทำงานอยู่ก่อนแล้วอาศัยเป็นทุนเพื่อให้ นายจ้างรับเข้าทำงานคนบ้านเดียวกันแนะนำหรือรับรองเช่นคนขับรถแท็กซี่มากกว่าครึ่งหนึ่งในกรุงเทพฯ มาจากร้อยเอ็ดคนจีนไปอยู่ที่ไหนก็ช่วยเหลือกันการเป็นคนจีนจึงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญความรู้ในเรื่องการทำอาหารไทย ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การวางแผนโบราณ งานหัตถกรรมต่างๆเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ

2.4.10 **ทุนเฉพาะบุคคล (individual capital)** คือคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลเช่น ทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ ความกล้าหาญคุณธรรมต่างๆ บารมี สถิติปัญญา การค้นคิดประดิษฐ์ ความสามารถเฉพาะตัวในการทำงาน ความเป็นผู้นำ เหล่านี้มักจะถ่ายทอดไปสู่คนอื่นโดยตรงไม่ได้ ถ้าหากถ่ายทอดได้เป็นรูปธรรมอาจจะเรียกว่าทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) หรือทุนความรู้ (Knowledge Capital) ซึ่งก่อให้เกิดผลงาน สิ่งสร้างสรรค์หรือนวัตกรรมต่างๆกลายเป็น "ยี่ห้อ" "แบรนด์" กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมและทุนหรือมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทุนทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอาจเรียกโดยรวมว่า **ทุนมนุษย์ (Human Capital)**

2.4.11 **สัญญาประชาคม (Social Contract)** หมายถึง ข้อตกลงภายในรัฐที่ว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบของรัฐและพลเมือง หรือ ในความหมายทั่วไปหมายถึงข้อตกลงว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบต่อระหว่างกลุ่มและสมาชิก โดยปกติถือกันว่าสมาชิกทุกคนในสังคมย่อมยอมรับกฎเกณฑ์ต่างๆ ในลักษณะของสัญญาประชาคมโดยปริยายเมื่อตนเองอยู่ในสังคมนั้นๆ คำว่าสัญญาประชาคมมาจากปรัชญาตะวันตกในยุคใหม่มีหลายคนที่พูดถึงคำนี้และเป็นพื้นฐานของกฎหมายมหาชน เช่น โธมัส ฮอบส์ จอห์น ล็อก ชาวยุโรป และที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ ฌอง ฌัก รูโซ นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง สัญญาประชาคม เมื่อกลางศตวรรษที่ 18 ต่อมามีการนำคำว่าสัญญาประชาคมไปใช้อย่างสับสน โดยมักใช้แทน "คำสัญญา" ที่นักการเมืองผู้บริหารให้ไว้กับประชาชนบ้าง หรือเป็นพันธกิจที่นักการเมืองประกาศไว้ เป็นต้น

2.5 การพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา

2.5.1 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในอดีต

การประสานงานของส่วนราชการของรัฐในการพัฒนาชนบท เป็นไปตามระบบการบริหารการพัฒนาชนบท ซึ่งเริ่มเมื่อ พ.ศ. 2524 โดยรัฐบาลได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารการพัฒนาชนบท (กชข.) เพื่อรองรับการดำเนินงานพัฒนาที่เน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชนบทเป็นสำคัญ ซึ่งได้ดำเนินการเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2535 จึงได้มีการเพิ่มเติมแนวทางการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคควบคู่กับแนวทางการพัฒนาที่ได้ดำเนินการอยู่แล้ว ต่อมา

พบว่าการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคในช่วงที่ผ่านมายังมีปัญหาหลักๆ เกิดขึ้นหลายประการได้แก่ ช่องว่างของรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท แรงงานชนบทยังคงหลังไหลเข้ากรุงเทพมหานคร อุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานสูง ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ประสบปัญหาด้านการแข่งขัน ควรจะโยกย้ายไปอยู่ในภูมิภาคที่มีแรงงานพอเพียงรัฐบาลได้มีนโยบายหลักที่เกี่ยวข้องกับการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น และดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องโดยตลอด จนถึงปี พ.ศ. 2539 จึงได้มีการปรับปรุงระเบียบ กชช.ภ. เดิม เป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารการพัฒนาเพื่อกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (กนภ.) เพื่อให้การพัฒนาที่ดำเนินการอยู่ครอบคลุมถึงองค์กรท้องถิ่นที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างๆ และให้นโยบายของรัฐบาลทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบสอดคล้องกันและเป็นเอกภาพ กนภ. ได้มีความพยายามในการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ซึ่งมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและประชาชนในระยะยาวภายใต้ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เผชิญอยู่ โดยเน้นการพัฒนาคนและสังคมเพื่อลดผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจและการปรับระบบบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาประเทศ

2.5.2 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน

เพื่อให้การพัฒนาชนบทเกิดประสิทธิภาพสูงสุด รัฐบาลจึงได้ปรับระบบการบริหารงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบริหารงานในระดับพื้นที่ ได้แก่ จังหวัด ซึ่งเป็นหน่วยงานเชิงยุทธศาสตร์ภาคีรัฐในระดับพื้นที่ ให้มีศักยภาพและสมรรถภาพสูง สามารถประสานและกำกับดูแลการปฏิบัติราชการของทุกส่วนราชการรัฐวิสาหกิจและหน่วยงานอื่นของรัฐ และส่งเสริมสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ให้สามารถริเริ่ม แก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ของตนเอง รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดระบบงานที่มีกระบวนการสร้างความเห็นพ้องต้องกันของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการด้วยความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และมีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนในการบริหารราชการในระดับพื้นที่จึงมี ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยระบบการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2546 ขึ้น และได้มีการปรับปรุงให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ซึ่งมีส่วนสำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบการจัดทำงบประมาณของประเทศ ที่แต่เดิมเป็นการตั้งงบประมาณที่เกิดจากฐานของหน่วยงานระดับกรมเป็นหลักมาสู่การกระจายอำนาจไปยังจังหวัดและกลุ่มจังหวัด จึงได้กำหนดพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ.2551 โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.5.3 แนวโน้มการพัฒนาชุมชนในอนาคต

ทิศทางการพัฒนาชนบทในอนาคต ซึ่งต้องมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุล และยั่งยืน โดยการกระจายอำนาจ การส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดทำระบบฐานข้อมูล มีการประสานงานระหว่างรัฐและท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้ด้านการพัฒนาพื้นที่ให้แก่ประชาชน เพิ่มศักยภาพให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาพื้นที่ตามศักยภาพที่ไม่เหมือนกัน โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ประชาชนได้รับผลกระทบประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยมีทิศทางการพัฒนาชนบทในอนาคต ในมิติต่างๆ

2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานที่อยู่อาศัยชุมชนกับผังเมือง

กฎหมายการแบ่งย่านการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Zoning Ordinance) เป็นข้อกำหนดที่เกี่ยวกับความหนาแน่น อาทิ Floor Area Ratio, Building Coverage Ratio, Set back, Building Height, Plot Size และสำหรับการนำไปใช้จำเป็นต้องอาศัยแผนปฏิบัติการตามช่วงระยะเวลา และแผนปฏิบัติการที่กำหนดเป็นผังเมืองเฉพาะโดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับผังสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ระบบคมนาคม และการประมาณการงบประมาณการประมาณการพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Used Requirement) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย โดยประมาณการจากประชากรที่เพิ่มขึ้นในอนาคต ขนาดของครัวเรือนในลักษณะจำนวนสมาชิกต่อครัวเรือน อาชีพ รายได้ ของครอบครัว ลักษณะที่อยู่อาศัย ความหนาแน่นของสิ่งก่อสร้างในที่อยู่อาศัยหนึ่งหน่วย ความหนาแน่นของจำนวนครัวเรือนในที่อยู่อาศัยรวมหนึ่งหน่วย

เนื่องจากพื้นที่อยู่อาศัยมักเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของเมือง และมักก่อให้เกิดปัญหาการเจริญเติบโตของเมืองอย่างไร้ทิศทาง (Urban Sprawl) มากที่สุด

การขยายตัวของที่อยู่อาศัยของเมืองอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1) การเพิ่มจำนวนของประชากร

2) แนวคิดของการสร้างที่อยู่อาศัยความหนาแน่นต่ำ ประเภทบ้านเดี่ยว อยู่ห่างกันเพื่อพยายามลดความหนาแน่นในเมือง

3) ระบบการสัญจรที่แผ่กระจายออกไปมากขึ้น

2.6.1 แนวความคิดด้านที่อยู่อาศัยที่มีผลต่อการวางผังเมืองจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานหลายประการ คือ แนวคิดของการใช้พื้นที่ใช้สอยต่อหนึ่งครัวเรือน การจัดย่าน ชุมชน และชนิดของอาคาร ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่รองรับกิจกรรมต่างๆในการดำเนินชีวิต อาทิ สถานที่ทำงาน พักผ่อน ศึกษา แนวคิดเรื่องที่อยู่อาศัยเหมาะสมกับสถานภาพทางสังคม แนวคิดเรื่องการเป็นเจ้าของที่ดิน และการเช่าอยู่ในระยะเวลาต่างๆ การจัดการที่อยู่อาศัยให้สัมพันธ์กับระบบชุมชน คือ ชุมชนละแวกบ้าน

(Neighborhood Concept) ที่ต้องอาศัยองค์ประกอบมากกว่าการจัดที่อยู่อาศัยความหนาแน่นแบบต่างๆ ซึ่งต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบ ดังนี้

- 1) บริการสังคมบางประเภท อาทิ โรงเรียนอนุบาลและประถม
- 2) จำนวนประชากรต่อชุมชน
- 3) รัศมีความกว้างของชุมชนที่เหมาะสมกับการสัญจรด้วยเท้า
- 4) ระบบการสัญจรที่เป็นวงรอบ (Loop) ในชุมชนและการให้ความสำคัญกับพื้นที่

กิจกรรมของชุมชน

2.6.2 เกณฑ์ในการพิจารณาที่พักอาศัยในรูปแบบต่างๆ พิจารณาลักษณะต่างๆต่อหนึ่งครัวเรือน แบ่งตามประเภท ดังนี้

- 1) บ้านเดี่ยวสำหรับครอบครัวเดียว
- 2) บ้านแฝดสำหรับสองครอบครัว
- 3) เรือนแถว ทาวน์เฮาส์ต่อเนื่องกันไม่เกิน 9 ห้อง สำหรับหลายครอบครัว
- 4) อาคารชุดพักอาศัยขนาดไม่เกิน 4 ชั้น
- 5) อาคารชุดพักอาศัยที่มีลักษณะเป็นอาคารใหญ่ หรืออาคารสูง

ข้อพิจารณาสำหรับอาคารประเภทต่างๆ เหล่านี้ คือ ขนาดของหน่วย (Unit) หากเป็นบ้านเดี่ยวหรือบ้านแฝดก็จะพิจารณาตามขนาดของขนาดพื้นที่ใช้สอยของตัวอาคาร (Plot Size) และพื้นที่ส่วนบริการ (Service Area) ส่วนเรือนแถวจะพิจารณาจากพื้นที่ใช้สอยระยะถอยร่นพื้นที่เปิดโล่งส่วนกลาง และพื้นที่ถนน ส่วนอาคารชุดพักอาศัยก็จะพิจารณาจากขนาดของ Unit ความหนาแน่นในลักษณะ Floor area Ratio and Building and Coverage Ratio โดยมีมาตรฐานของแต่ละหน่วยงานกำหนดแตกต่างกันไป

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบมาตรฐานด้านที่อยู่อาศัยของแต่ละหน่วย

ลักษณะการใช้ที่ดิน	ความหนาแน่น (คน/ไร่)				ขนาดที่ดิน (ตร.ม.)		พื้นที่บริการ (%)	
	1	2	3	4	1	2	1	2
หนาแน่นมาก	100	134	60	42	80	40	20	32.5
หนาแน่นปานกลาง	50	54	48	24	160	100	20	32.5
หนาแน่นน้อย	35	30	18	12	240	175	25	32.5
ที่อยู่อาศัยในเขตชนบท	25	-	-	-	320	-	30	-

หมายเหตุ 1 = มาตรฐาน GTZ และ DTCP

2 = มาตรฐาน World Bank

3 = มาตรฐานนักผังเมือง

4 = มาตรฐานผังนครหลวง

ตารางที่ 2.2 มาตรฐานด้านที่อยู่อาศัยของ BRI & DICP

ลักษณะของประเภท ที่อยู่อาศัย	FAR (Floor Area Ratio)	BCR (Building Coverage Ration)
ที่อยู่อาศัยชั้นดี	0,5,0,6,0,8,1,0,1,5,2,0	0,3,0,4,0,5,0,6
ที่อยู่อาศัยชั้นดีทางสูง	0,5,0,6,0,8,1,0,1,5,2,0	0,3,0,4,0,5,0,6
ที่อยู่อาศัยในพื้นที่เมือง	2,0,3,0,4,0	0,6

หมายเหตุ : มาตรฐาน BRI & CTCP

มาตรฐานที่อยู่อาศัยชั้นต่ำ แบ่งตามความต้องการพื้นที่อยู่อาศัยออกเป็น 3 ส่วน คือ

1) ความต้องการทางด้านกายภาพ เป็นความต้องการหน่วยพักอาศัยที่ตอบสนองต่อ
กายภาพของมนุษย์ เช่น สภาพร้อน เย็น ขนาดสูง ต่ำ ที่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมต่างๆ ความสว่าง
แสงธรรมชาติ ตลอดจนขนาดพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

2) ความต้องการด้านจิตวิทยา เป็นความต้องการทางกายภาพ อาทิ ความต้องการความ
ปลอดภัย ความเป็นส่วนตัวและความเป็นระเบียบเรียบร้อย งดงาม หรือเกิดความรู้สึกต้อนรับ จนถึง
ความรู้สึกประทับใจและการมีส่วนร่วมกับพื้นที่อยู่อาศัย

3) ความต้องการด้านสังคม เป็นความต้องการการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือ
กลุ่มบุคคลที่พักอาศัยร่วมกันและพื้นที่สาธารณะที่สามารถทำกิจกรรมหรือสื่อสารถึงกันได้

พื้นที่ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญคือ ส่วนที่ต้องการการปิดมิดชิด อาทิ ห้องนอน และส่วนทำความสะอาดร่างกาย ทำกิจกรรมส่วนตัว และส่วนอเนกประสงค์ อาทิ ส่วนรับแขก พักผ่อน รับประทานอาหาร และประกอบอาหาร โดยมีรายละเอียดตามความต้องการพื้นที่ขั้นต่ำ (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539)

ตารางที่ 2.3 การเปรียบเทียบมาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำของแต่ละหน่วยงาน

พื้นที่ (ตร.ม.)	1	2	3	4
ห้องนอนที่ 1	8.97	8.64	9.30	9.00
ห้องนอนที่ 2	-	7.20	7.90	9.00
ห้องนอนที่ 3	-	5.76	7.00	9.00
ห้องน้ำ ห้องส้วม	2.16	2.16	3.20	1.50
ห้องส้วม (แยกเดี่ยว)	-	1.44	1.80	0.90
ห้องน้ำ (แยกเดี่ยว)	-	1.08	2.20	-
รับแขก - พักผ่อน	-	14.40	11.20	-
ทานอาหาร	-	3.64	7.50	-
ครัว	4.08	4.32	5.40	-
พื้นที่รวมรับแขก - พักผ่อน - ทานอาหาร	13.81	18.00	18.00	-
พื้นที่รวมครัว - ทานอาหาร	-	12.96	7.50	-
พื้นที่ ชัก ล้าง ตาก	-	1.08	2.16	-
พื้นที่ขั้นต่ำสุดโดยรวมของครัวเรือนขนาด 5 คน	-	34.00	33.00	-

- หมายเหตุ :
1. มาตรฐานสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
 2. มาตรฐานการเคหะแห่งชาติ
 3. มาตรฐาน Office of Housing Development Washington, D.C.
 4. มาตรฐาน ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องการควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ. 2522

มาตรฐานขั้นต่ำของระบบสาธารณูปโภคที่พึงมีของที่อยู่อาศัย คือ การมีน้ำสะอาดให้ใช้อย่างสม่ำเสมอ มีอุปกรณ์สุขาภิบาล และวิธีการจัดการสิ่งปฏิกูล อาทิ น้ำทิ้ง และขยะที่เหมาะสม มีระบบไฟฟ้า แสงสว่าง และระบบโทรศัพท์ ทั้งในที่พักอาศัย ระหว่างทางสัญจรและที่สาธารณะ นอกจากนี้การจัดการสร้างชุมชนที่อยู่อาศัยอย่างถาวรควรอยู่ใกล้เคียงหรือเดินทางเข้าถึงแหล่งประกอบอาชีพ และสถานบริการชุมชนต่างๆ อาทิ โรงพยาบาล สถานีตำรวจ ฯลฯ ได้สะดวก

บทสรุป

การพัฒนาชุมชนของประเทศไทย ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน แนวคิด รูปแบบ วิธีการในแต่ละช่วงสัมพันธ์สอดคล้องและอยู่ภายใต้แนวคิดหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดกับชนบท จึงไม่เป็นผลเฉพาะกิจกรรมการพัฒนาชนบทเท่านั้น แต่ชนบทได้รับผลกระทบโดยตรงจากผลรวมของการพัฒนาประเทศ ทั้งจากนโยบายทั้งด้านเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นนโยบายการส่งออก การเงิน การลงทุน นโยบายด้านสังคมและอื่น ๆ ซึ่งล้วนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของ “คน” และ “สิ่งแวดล้อม” ชนบทในหลาย ๆ มิติ ซึ่งทำให้ชนบทกับการเมืองมีวิถีชีวิตที่ใกล้เคียงกัน ทั้ง ๆ ที่ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแตกต่างกัน ทิศทางการพัฒนาชนบทไทยในอนาคตต้องหันมามุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน มีการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ (Moderation) ความมีเหตุผล (Reasonableness) และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี (Self – immunity) มีการกระจายอำนาจทั้งการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกระจายอำนาจให้กับประชาชน ส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชนบททุกขั้นตอน มีการประสานงานระหว่างภาครัฐและท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ รวมทั้งมีการประสานงานที่ตีระหว่างหน่วยงานภาครัฐ โดยพัฒนาปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการประสานงาน คือ ภาวะผู้นำ (Leadership) และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานที่ยึด Agenda based และ Area based เพื่อให้ภารกิจสำเร็จภายใต้วัฒนธรรมการบริหารงานแนวใหม่ที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง

บทที่ 3

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนบ้านมอญ

สังขละบุรี เป็นอำเภอที่ติดต่อกับชายแดนพม่า มีช่องทางเข้า-ออกตามแนวชายแดนหลายจุด โดยมีจุดผ่อนปรนทางการค้าชั่วคราวจำนวน 1 ช่องทาง คือ ด้านพระเจดีย์สามองค์ อำเภอสังขละบุรี ห่างจากตัวเมืองประมาณ 215 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากอำเภอทองผาภูมิ 74 กิโลเมตร เส้นทางนี้จะตัดผ่านภูเขาเลียบทะเลสาบเขื่อนเขาแหลม มีทัศนียภาพที่งดงาม อำเภอสังขละบุรีมีชาวมอญอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นจำนวนมาก ตัวอำเภอตั้งอยู่บริเวณที่เรียกว่า "สามประสบ" คือบริเวณที่ลำน้ำสามสาย อันได้แก่ ห้วยของกะเลียง ห้วยบิคลี่ และห้วยรันตี ไหลมาบรรจบกันเป็นแม่น้ำแควน้อย ดังนั้นยุทธศาสตร์การพัฒนาจึงมุ่งเน้นให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พัฒนาประสิทธิภาพระบบการผลิตสินค้าเกษตรและเกษตรอุตสาหกรรมที่ปลอดภัย รวมถึงส่งเสริมและพัฒนาการค้าผ่านแดน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน เป็นการกำหนดทิศทางในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคและทิศทางการพัฒนากลุ่มจังหวัด กำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึง ยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด และ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาคม โดยกำหนดกิจกรรม/โครงการพัฒนาต่างๆตามแผนยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นทิศทางในการพัฒนาชุมชน ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจและความภาคภูมิใจของคนในชุมชน สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

3.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีทั้งหมด 11 ฉบับตั้งแต่พ.ศ.2504 จนถึงปัจจุบัน เกือบ 50 ปีที่ประเทศไทยได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นแบบ ในการพัฒนาประเทศ ในอดีตที่ผ่านมามิติของกระบวนการพัฒนาส่วนใหญ่ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก และเป็น การกำหนดแผนพัฒนาฯจากส่วนกลางและนำไปสู่การปฏิบัติ ทำให้ขาดมิติของ การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการกำหนดแผนพัฒนาฯ ส่วนมิติของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้เพิ่งเกิดปรากฏขึ้นในแผนฯ ฉบับที่ 8 แต่กระบวนการจัดทำแผนพัฒนายังเป็นรูปแบบบนลงล่าง (Top-down) ผู้บริหารประเทศเป็นผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้การพัฒนาไม่เป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน รวมถึงไม่สอดคล้องกับบริบทที่แตกต่างของแต่ละชุมชน ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนา การเศรษฐกิจและสังคม ฉบับแรกตั้งแต่ปี 2504 โดยอยู่ในสมัยของ พณ.นายกรัฐมนตรีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึงปี พ.ศ. 2547 ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม มาแล้ว 10 ฉบับด้วยกัน โดยในแผนฯ แต่ละฉบับ มีจุดเน้นพอสรุปได้ดังนี้

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) เป็นแผน ๕ ฉบับแรกและฉบับเดียวที่มีระยะเวลาของแผน 6 ปี จุดเน้นของแผน ๕ นี้คือ การปูพื้นฐานเพื่อการเร่งรัดพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Facilities) อันได้แก่ การเร่งรัดสร้างระบบชลประทาน พลังงาน ถนน ทางรถไฟและการคมนาคมอื่น ๆ รวมทั้งโครงการบริการต่าง ๆ (Services Project) เช่น โครงการวิจัยทดลองด้านเกษตร อุตสาหกรรม และโครงการพัฒนาการศึกษาสาธารณสุข

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) เน้นการพัฒนาสังคมยกระดับมาตรฐานการครองชีพ ขยายผลผลิตรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ กระจายการพัฒนา และเร่งรัด การพัฒนาสู่ชนบท

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) ยังมีจุดเน้นด้านการกระจายความเจริญสู่ชนบท พยายามลดช่องว่างคนรวยกับคนจน ขยายการผลิตและรักษาเสถียรภาพ ทางเศรษฐกิจ เน้นให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ และให้ความสำคัญกับการวางแผนครอบครัว และการมีงานทำเป็นครั้งแรก

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) มีการกระจาย การพัฒนาในรูปแบบภาค และภูมิภาคเพื่อการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรม มีโครงการผันเงิน อาสาพัฒนาชนบท การสร้างงานในชนบท (กสช) โดยมีการเน้น การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่สูญเสียไป

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) เป็นแผนที่มีการกำหนด การดำเนินงานในเชิงรับ และเชิงรุก เน้นการแก้ปัญหาความยากจน โดยการกำหนดพื้นที่ตามระดับความยากจน มีพื้นที่เป้าหมาย ชนบทยากจนทั่วประเทศ 286 อำเภอ และรักษาวินัยทางการเงิน การคลัง แก้ปัญหาการขาดดุลการค้า

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) เป็นแผนที่เน้น การพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น เน้นให้มีการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคและชนบทมากขึ้น

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) มุ่งเน้นการสร้างสมดุลทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน ไป

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ในแผนนี้ กำหนดให้ คนเป็นจุดหมายหลักของการพัฒนา เน้นเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) เน้นการวางแผนพัฒนาแบบองค์รวม หรือบูรณาการระหว่างเศรษฐกิจกับสังคมเข้าด้วยกัน มุ่งเน้นความเป็นไทย และสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544 – 2549) เป็นแผนที่มีปรัชญาการพัฒนาบริหารประเทศตามกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง เศรษฐกิจแบบพอเพียง มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยการวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งยั่งยืน มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่สามารถพึ่งตนเองได้ รวมทั้งความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชนให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาทั้งชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน มีการดูแลจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสังคมไทย เป้าหมายสำคัญของ แผนฯ ฉบับนี้คือ การสร้างดุลยภาพทางเศรษฐกิจ การยกระดับคุณภาพชีวิตการบริหารจัดการระบบราชการทั้งส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่นที่ดี กระจายอำนาจให้เกิดการบริหารที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเน้นการปราบปรามการทุจริต ประพฤติมิชอบให้เกิดผล มีการดำเนินการทางเศรษฐกิจที่เอื้ออาทรต่อคนจน เปิดโอกาสและสร้างศักยภาพในการพัฒนาให้คนจนมีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน สามารถพึ่งตนเองได้ สามารถลดอัตราคนจนให้เหลือไม่เกินร้อยละ 12 ของประชากรทั้งประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) เป็นแผนที่มีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็น องค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้ง การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุบย่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และได้จัดทำวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 ซึ่งสาระสำคัญในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้ คือ

1. ความท้าทายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ :โอกาสของประเทศไทย ซึ่งได้วิเคราะห์แนวโน้ม เศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ เช่น ด้านการเงิน ด้านพลังและอาหาร ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ด้านแนวคิดการบริหารจัดการเศรษฐกิจและธุรกิจ ด้านการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศและการเมืองโลก และโอกาสของประเทศไทย

2. เศรษฐกิจสร้างสรรค์: ทางเลือกเศรษฐกิจไทย ได้วิเคราะห์และเสนอว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา

(Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การส่งเสริมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยี นวัตกรรมสมัยใหม่

3. **ภาวะโลกร้อน : วิกฤติ สร้างโอกาสการพัฒนา** ได้วิเคราะห์แนวโน้มที่ประเทศไทยต้องเผชิญในอนาคตทั้งทางด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านต่างๆ เช่น ทิศทางการพัฒนาประเทศเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ เศรษฐกิจจากฐานทรัพยากรชีวภาพ ความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงาน เป็นต้น

4. **สถาปัตยกรรมทางสังคม: ทางเลือกใหม่ของคนไทย** ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากของประเทศไทย และสถาปัตยกรรมทางสังคมในระยะต่อไป เช่น

1) การปรับโครงสร้างทางสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพโดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ต่อยอดกับทุนทางสังคม วางรากฐานการพัฒนาสังคมที่ฐานราก การออกแบบสังคมที่มีคุณภาพจากสังคมใน 4 มิติคือ สังคมแห่งความเอื้ออาทรและความสมานฉันท์ (Social Cohesion) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Security) การรวมกลุ่มเพื่อสร้างโอกาสให้กับทุกคนอย่างเป็นธรรม (Social Inclusion) การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment)

2) พัฒนาคูณภาพของทุนมนุษย์ โดยเน้นกระบวนการพัฒนาที่คนเป็นศูนย์กลางทุกภาคส่วนสนับสนุน โดยภาคประชาชน ชุมชน เป็นผู้มีบทบาทเจ้าของเรื่อง เป็นกงล้อหลัก มีบทบาทสำคัญตลอดกระบวนการ ภาครัฐ ลดบทบาทความเป็นเจ้าของเพื่อเป็นผู้หนุนการสร้างสรรค์คุณภาพของชุมชนและเอกชน

5. **สัญญาประชาคมใหม่: พลังขับเคลื่อนสังคมสู่สมดุล** ได้วิเคราะห์และเสนอไว้ว่า สัญญาประชาคม หมายถึง ค่านิยมที่ประชาชนตกลงร่วมกันด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันในสังคมอย่างมีพลวัตตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมอันดีของไทยตามภูมิภาคต่างๆยึดหลักคุณธรรมและความเป็นธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตรักษาสีทธิของตนเองโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองให้ครบถ้วนและมีจิตสาธารณะยึดหลักแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี เพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปลอดภัย และมีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน และได้มีทิศทางการพัฒนาสัญญาประชาคมใหม่ ไว้ 5 ประเด็น คือ

1) ปรับกระบวนทัศน์ (paradigm) การพัฒนาประเทศใหม่โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา

2) สร้างค่านิยมร่วม (Shared Value)

3) พัฒนาระบบการสัญญาประชาคม บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทุกระดับตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่ การสร้างความคิดร่วม (Social Consensus) การหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและยึดถือ (Social Commitment) และนำไปสู่การปฏิบัติ (Action) โดยถ่วงหน้ากัน เพื่อสร้างความสงบสุข ให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดย พัฒนากลไกในระดับภาพรวม และพัฒนากลไกในระดับชุมชน

4) สร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้าง กลไกและกระบวนการบริหารจัดการของทุกภาคส่วนของสังคม

5) ขับเคลื่อนและวางระบบการติดตามประเมินผลในทุกระดับ

จากเนื้อหาสาระโดยสรุปของแผนฯ ฉบับที่ 11 และวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 นั้นทำให้เห็นมิติของกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายประเด็นที่สำคัญคือในส่วนของสถาปัตยกรรมทางสังคม ได้มีเนื้อหาที่สื่อถึงมิติในงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลักและเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนา ในส่วนของสัญญาประชาคมใหม่ ได้กล่าวถึง กระบวนการสัญญาประชาคม บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่ การสร้างความคิดร่วม (Social Consensus) การหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและยึดถือ (Social Commitment) และนำไปสู่การปฏิบัติ (Action) ซึ่งเป็นภาพรวมและแนวทางกว้างๆ ในการนำไปสู่ การปฏิบัติต่อไป

เนื้อหาสาระของ แผนฯ 11 ส่วนใหญ่กล่าวถึงเศรษฐกิจรวมทั้งแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ยังมีเนื้อหาสาระบางส่วนที่ขาดหายไป เช่น มิติของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น กรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรที่สามารถเชื่อมร้อยต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน กระบวนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและทิศทางการพัฒนาของประเทศไทย และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค :

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ.2550 บัญญัติให้จังหวัดและกลุ่มจังหวัดทำแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้จัดทำกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาคที่ยึดกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจากทุกจังหวัดทั้ง 4 ภูมิภาคขึ้น เพื่อสนับสนุนจังหวัดและกลุ่มจังหวัดให้สามารถใช้เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด

1. แนวคิดและหลักการ

1.1 ยึดแนวคิดการพัฒนาตาม "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" ให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล เป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ ควบคู่ไปกับกับแนวคิด "การพัฒนาแบบองค์รวม" ที่ยึด คน ผลประโยชน์ของประชาชน ภูมิสังคม ยุทธศาสตร์พระราชทาน เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคภาคีการพัฒนา และ

หลักธรรมาภิบาล เพื่อให้สังคมสมานฉันท์ และอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

1.2 หลักการ มุ่งสร้างความเชื่อมโยงกับแผนระดับชาติต่าง ๆ นโยบายรัฐบาล แผนการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อสร้างโอกาสทางการพัฒนา สอดคล้องกับภูมิสังคมของพื้นที่ โดย

- (1) กำหนดรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของประเทศและภาค รวมถึงชุมชน
- (2) กำหนดบทบาทและยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคให้สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสของพื้นที่

2. ทิศทางการพัฒนาเชิงพื้นที่

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เป็นผลให้จำเป็นต้องเตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ให้เหมาะสม การพัฒนาที่สมดุล ดังนั้นจึงกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ของประเทศ ดังนี้

2.1 พัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศให้เชื่อมโยงกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเป็นฐานการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การเกษตรและการแปรรูปการเกษตรและ การท่องเที่ยวของภูมิภาค โดยเฉพาะ

2.1.1 พัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจตามแนวตะวันออก - ตะวันตก (East West Economic Corridor) เช่น พื้นที่เขตเศรษฐกิจแม่สอด-สุโขทัย-พิษณุโลก-ขอนแก่น-มุกดาหาร แนวสะพานเศรษฐกิจพื้นที่อรัญประเทศ-สระแก้ว-ปราจีนบุรี พื้นที่เศรษฐกิจระนอง-ชุมพร-บางสะพาน แนวสะพานเศรษฐกิจพังงา-กระบี่-สุราษฎร์ธานี-นครศรีธรรมราช และแนวสะพานเศรษฐกิจ สกล-สงขลา

2.1.2 พัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจตามแนวเหนือ-ใต้ (North South Economic Corridor) ได้แก่ แนวเศรษฐกิจเชียงของ-เชียงราย-พิษณุโลก-นครสวรรค์-จังหวัดปริมณฑล แนวเศรษฐกิจหนองคาย-อุดรธานี-ขอนแก่น-นครราชสีมา-จังหวัดปริมณฑล พื้นที่แหลมฉบัง-ชลบุรี-ฉะเชิงเทรา-สระแก้ว-บุรีรัมย์-มุกดาหาร

2.2 พัฒนาบริการพื้นฐานของชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงระหว่างประเทศ โดยเน้นพื้นที่ชุมชนตามแนวเขตเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตก โดยเฉพาะชุมชนเศรษฐกิจชายแดน

2.3 พัฒนาระบบโลจิสติกส์และโครงข่ายคมนาคมขนส่งเพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเชิงพื้นที่ เช่น การพัฒนาระบบรถราง เพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งทางน้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการเชื่อมโยงโครงข่ายการคมนาคมบริเวณจุดตัด เช่น พิษณุโลก และขอนแก่น

2.4 สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศให้ยั่งยืน ได้แก่ พัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อการเกษตร พัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองและแหล่งอุตสาหกรรม และการจัดให้มีการจัดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3. ยุทธศาสตร์การพัฒนากาดกลาง

(1) พัฒนาศูนย์เศรษฐกิจหลักของประเทศให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาเสถียรภาพการพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตร การบริการ การลงทุนให้มีความมั่นคงและเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เช่น ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม ส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม พัฒนาการเกษตร พื้นฟูการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาประสิทธิภาพโลจิสติกส์

(2) พัฒนาศักยภาพคน ครอบครัว ชุมชนและสังคมให้มีคุณภาพ มีธรรมาภิบาล เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจโลก ควบคู่กับการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เช่น ส่งเสริมการเรียนรู้ การสอนนอกระบบ การอาชีวศึกษา ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาโดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ชุมชน และภาคประชาสังคมในการสร้างวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพ

(3) อนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลต่อระบบนิเวศ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาฐานเศรษฐกิจหลักของประเทศ โดยเร่งแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล ป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม พื้นฟูคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา อนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(4) เสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาเมืองและพื้นที่ชายแดนตามแนวเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งแนวเหนือ-ใต้ และแนวตะวันออก-ตะวันตก เพื่อเป็นประตูการค้าเชื่อมโยงประเทศ เพื่อนบ้านและนานาชาติ

(5) บริหารจัดการพัฒนาพื้นที่เมืองและชนบทอย่างมีส่วนร่วมและเกื้อกูลกัน เพื่อให้มีการจัดระเบียบรูปแบบการพัฒนาเมืองและชุมชนได้สอดคล้องกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและความต้องการของชุมชน

กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 1 ประกอบด้วย นครปฐม ราชบุรี กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี เน้นพัฒนาการผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรอุตสาหกรรมด้วยระบบการผลิตที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม จัดตั้งศูนย์เครือข่ายการศึกษาชั้นอุดมศึกษาและสนับสนุนสถาบันการศึกษา ส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และ ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์อุตสาหกรรมบริเวณชายแดน

3.4 การวิเคราะห์ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนากาดกาญจนบุรี

จังหวัดกาญจนบุรี เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครเพียง 129 กิโลเมตรสามารถติดต่อทางด้านการค้าและการคมนาคมขนส่งที่สะดวกรวดเร็ว ในระยะทางอันสั้น จากกรุงเทพมหานครไปยังจังหวัดกาญจนบุรี จึงสามารถรองรับและเชื่อมโยงด้านธุรกิจ โรงแรม อุตสาหกรรม เกษตรกรรม และเป็นจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ตลอดจนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่สำคัญหลายแห่ง คือสะพานข้ามแม่น้ำแคว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

ทุ่งใหญ่นเรศวร จึงเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้เปรียบจังหวัดอื่นด้านการท่องเที่ยว นอกจากนั้นยังเป็นจังหวัดที่มีแนวชายแดนติดต่อกับประเทศพม่า ระยะทางยาวประมาณ 370 กิโลเมตร จึงเป็นจังหวัดที่เหมาะสมที่จะทำธุรกิจการค้ากับประเทศพม่าตามแนวชายแดนด้านตะวันตกของประเทศไทย และเป็นจังหวัดที่มีแหล่งอุตสาหกรรมแปรรูปจากเกษตรกรรม ปศุสัตว์ การประมง การเหมืองแร่ อัญมณี และแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมซึ่งจะส่งผลให้เศรษฐกิจของจังหวัดกาญจนบุรีขยายตัวและเจริญเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง

พันธกิจจังหวัดกาญจนบุรี“ทำให้จังหวัดกาญจนบุรีเป็นเมืองน่าอยู่”

วิสัยทัศน์จังหวัดกาญจนบุรี“เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งผลิตสินค้าเกษตรและเกษตรอุตสาหกรรม ประศุกการค้าสู่ชายแดนด้านตะวันตก ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน”

3.4.1 ศักยภาพการพัฒนาของจังหวัดกาญจนบุรี

1. มีแหล่งท่องเที่ยว และทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และสภาพภูมิศาสตร์หลากหลาย (พื้นที่ราบ ภูเขา ป่าไม้ แม่น้ำ ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น)
2. ใกล้กรุงเทพฯ อยู่ใกล้ตลาดใหญ่ (กทม.) การคมนาคมสะดวก
3. เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรมโดดเด่น หลากหลายทางวัฒนธรรม และหลายเชื้อชาติ
4. มีเนื้อที่ติดต่อชายแดน มีโอกาสใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากประเทศเพื่อนบ้าน
5. มีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์
6. มีมรดกโลกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร และของดีเมืองกาญจน์ (สะพานข้ามแม่น้ำแควเห็ดโคน พลอย นิล ปูราชีนี ค้างคาวกิตติ)
7. เป็นศูนย์กลางแหล่งผลิตน้ำตาลขนาดใหญ่
8. มีพื้นที่ทำการเกษตรจำนวนมาก มีความรู้ด้านการเกษตรกรรมหลากหลาย
9. เป็นแหล่งผลิตพลังงานไฟฟ้าภายในประเทศ

สถานการณ์ทั่วไปของจังหวัดกาญจนบุรี

- มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ แต่มีการบุกรุก ตัดไม้ทำลายป่า
- แพร เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่มีการจัดระบบ ระเบียบไม่ดี มีมลพิษทางเสียง (ส่งเสียงดังมาก) ขาดการฟื้นฟู
- แหล่งน้ำ/แม่น้ำ มีการล่องลำลำน้ํา ระบบระบายน้ำยังไม่ดีพอ แม่น้ำลําคลองต้นเงิน มีวัชพืช มีการทิ้งขยะลงสู่แม่น้ำ

- ชยะ ไม่มีระบบบำบัดที่ดี ประชาชนยังไม่เข้าใจวิธีการกำจัดขยะ
- คน ขาดจิตสำนึกร่วม และไม่เข้าใจในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ถนนยังไม่มีความปลอดภัย ประชาชนบุกรุกถนน ถนนขาดความร่มรื่น ขาดการจัดระเบียบ
- มลพิษ มีมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม เกิดสารเคมีจากการผลิตเกษตร
- ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของคนถูกครอบงำ ตั้งแต่วัฒนธรรมการกิน การอยู่ การผลิต
- ผังเมือง ขาดการวางผังเมืองที่มีประสิทธิภาพ และไม่ปฏิบัติตาม การวางผังเมือง ไม่สามารถรองรับการเจริญเติบโตในสภาวะปัจจุบัน
- การศึกษา ประชาชนไม่มีความรู้
- การสาธารณสุขปกศ เช่น การคมนาคม และการสื่อสาร ยังไม่ได้มาตรฐาน
- ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน
- ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แสดงตัวต่อต่าานักการเมืองที่ไม่ดี มีการฟ้องร้อง และยอมไปเป็นพยาน

3.4.2 ความต้องการของชาวจังหวัดกาญจนบุรีอยากเห็นจังหวัดกาญจนบุรีในอนาคต

1. มีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของโลก
2. ศาสนาและวัฒนธรรมได้รับการศึกษาค้นคว้า บันทึก และเผยแพร่
3. ประชาชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม
4. มีการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร และได้รับการส่งเสริมให้เป็นครัวของโลก
5. ประชาชนและนักท่องเที่ยว มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน บ้านเมืองน่าอยู่
6. ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ครอบครัวอบอุ่น เด็ก สตรี มีปัญหาได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง และมีสุขภาพอนามัยดี
7. มีระบบสาธารณูปโภคที่มีคุณภาพครอบคลุมทุกพื้นที่ เช่น มีระบบประปา ไฟฟ้า ที่มีคุณภาพและครอบคลุมทุกพื้นที่
8. มีการจัดการควบคุมแรงงานต่างด้าว
9. เด็กวัยเรียนทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือระดับอาชีวศึกษา ประกอบอาชีพได้ และสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ มีจิตสำนึก เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง

3.4.3 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมศักยภาพของจังหวัด (SWOT Analysis)

จุดแข็ง

1. มีแหล่งท่องเที่ยว และทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และสภาพภูมิศาสตร์หลากหลาย (ภูเขา ป่าไม้ แหล่งน้ำ ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ มนุษย์สร้างขึ้น)
2. ใกล้กรุงเทพฯ อยู่ใกล้ตลาดใหญ่ (กทม.) การคมนาคมสะดวก
3. เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรมโดดเด่น หลากหลายทางวัฒนธรรม และเชื้อชาติ มีภูมิปัญญาชาวบ้านและท้องถิ่น
4. มีเนื้อที่ติดต่อกับแดน แรงงานถูก มีโอกาสใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากประเทศเพื่อนบ้าน
5. มีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์
6. มีมรดกโลกทุ่งใหญ่นเรศวรและของดีเมืองกาญจน์ (สะพานข้ามแม่น้ำแคว, เหน็ดโคน, พลอย, นิล, ปูราชินี และค้างคาวกิตติ)
7. เป็นศูนย์กลางแหล่งผลิตน้ำตาลขนาดใหญ่
8. ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวกาญจนบุรีโดยกำเนิด ทำให้รักในถิ่นฐานบ้านเกิด
9. ความหนาแน่นของประชาชนมีน้อย
10. มีสถานบริการสาธารณสุขครอบคลุมทุกพื้นที่
11. มีผู้นำทางความคิดระดับชาติ เช่นสมเด็จพระสังฆราช นพ.ประเวศ วะสี พลตรีจำลอง ศรีเมือง อาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

จุดอ่อน

1. ขาดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมยังไม่ได้รวบรวมเป็นระบบ
3. สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ (น้ำ อากาศ สารพิษ) มีมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม
4. ที่ดินส่วนใหญ่ที่ราษฎรเข้าครอบครองไม่มีเอกสารสิทธิ์
5. ระบบการวางผังเมืองยังไม่ทั่วถึงและไม่ครอบคลุมทั่วทั้งจังหวัด
6. ปัญหาการควบคุมชนกลุ่มน้อยและแรงงานต่างด้าว
7. การศึกษาไม่ตอบสนองตลาดแรงงานและคุณภาพการศึกษาต่ำกว่าระดับประเทศ
8. ประชาชนยังขาดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
9. ประชาชนให้ความสนใจการเล่นกีฬาและพัฒนาสุขภาพน้อย
10. มีปัญหาผู้มีอิทธิพล อาชญากรรม และการซื้อสิทธิ์ขายเสียง

11. การพัฒนาการค้าชายแดนและความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในระดับท้องถิ่นยังมีน้อย

โอกาส

1. นโยบายรัฐบาลในการปฏิรูประบบราชการ เช่น การกระจายอำนาจ, ผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ(CEO), การปฏิรูประบบการศึกษาและการกีฬา ฯลฯ
2. รัฐธรรมนูญเปิดโอกาส/เอื้อประโยชน์ในการมีส่วนร่วม
3. มีระบบเทคโนโลยีที่ดี/มีระบบการติดต่อสื่อสาร
4. รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ ระยะทางใกล้กรุงเทพฯ และใกล้เมืองท่าที่สำคัญของประเทศพม่า

อุปสรรค

1. การเชื่อมโยงการคมนาคม ระหว่างจังหวัด/ภาค/ประเทศ ยังไม่พอเพียง
2. ปัญหาชายแดน ได้แก่ แรงงานต่างด้าวลักลอบเข้าเมือง ยาเสพติด การสู้รบของชนกลุ่มน้อย ฯลฯ
3. ระบบการปกครองของประเทศเพื่อนบ้านไม่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดน
4. ปัญหาการลักลอบนำขยะที่มีมลพิษจากนอกพื้นที่เข้ามาทิ้งในเขตพื้นที่จังหวัด

3.4.4 การวิเคราะห์ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดกาญจนบุรี

1. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จังหวัดกาญจนบุรีเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทรัพยากรดังกล่าวเกิดมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ทางจังหวัดจึงได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการจัดทำแผนอนุรักษ์/ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นอันดับต้น ๆ ซึ่งถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ทั้งนี้จะช่วยให้ทรัพยากรของจังหวัดมีความเป็นระบบ และมีความยั่งยืนของอนาคต สิ่งต่อมาที่จังหวัดมุ่งเน้นคือการพัฒนาในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยว บริการ สินค้าที่ระลึกของจังหวัด การพัฒนาในส่วนนี้ถือเป็นสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการสร้างชื่อเสียงแก่นักท่องเที่ยวที่จะมาเยือนจังหวัดในระยะยาวได้ สิ่งที่จังหวัดได้ทำควบคู่กันไปคือเรื่องของทำให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์ให้กับภาคเอกชนเพื่อเป็นการสร้างแนวร่วมเชิงยุทธศาสตร์ของจังหวัดด้วย และการสุดท้ายที่จังหวัดให้ความสำคัญก็คือในเรื่องของการบูรณาการงบประมาณด้านการท่องเที่ยวของทุกหน่วยงานให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเมื่องบประมาณมีการบูรณาการกันในทุกหน่วยงานแล้ว (ทั้งส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น) ย่อมจะทำให้จังหวัดสามารถเคลื่อนยุทธศาสตร์ของจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. การพัฒนาประสิทธิภาพระบบการผลิตสินค้าเกษตรและเกษตรอุตสาหกรรมที่ปลอดภัย

จังหวัดกาญจนบุรีให้ความสำคัญในการจัดทำแผนการพัฒนาการเกษตรและแผนพัฒนาแหล่งน้ำแบบบูรณาการในเนื่องจากการพัฒนาการเกษตรจะบรรลุเป้าหมายต้องมีแผนการพัฒนาที่ดี มีการบูรณาการจากทุกภาคส่วน และตรงกับความต้องการของเกษตรกรอย่างแท้จริง ต่อมาคือการจัดทำศูนย์ข้อมูลการเกษตร เนื่องจากมีข้อมูลที่ครบทุกด้าน ถูกต้อง ทันสมัยและสมบูรณ์จะทำให้การวางแผนในการพัฒนาการเกษตรตรงกับปัญหาและความต้องการของพื้นที่ การปรับปรุงพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการผลิตทางการเกษตร โดยการขุดลอกคู คลอง หนอง บึง และพัฒนาระบบส่งน้ำ พร้อมทั้งการบริหารจัดการกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ลำดับต่อมาคือการศึกษาวิจัยด้านการผลิตการเกษตรเพื่อให้ได้องค์ความรู้ในการผลิตสินค้าเกษตรให้มีมาตรฐานและปลอดภัย เหมาะสมกับจังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากการผลิตในปัจจุบันยังมีการใช้สารเคมี และยาฆ่าแมลงมากเกินไปจนความจำเป็น ทำให้ดินเสื่อมโทรม เกิดการระบาดของศัตรูพืช จึงจำเป็นต้องศึกษาให้สามารถบริหารจัดการการผลิตได้อย่างเหมาะสม และจัดการผลผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นการถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรมีความรู้ในการผลิตสินค้าเกษตร ให้มีมาตรฐานและปลอดภัย หน่วยงานประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรและผู้บริโภคเห็นถึงความสำคัญของการผลิตและบริโภคสินค้าเกษตรที่ได้มาตรฐานและปลอดภัย และลำดับต่อไป คือการบริหารจัดการกลุ่มและส่งเสริมการทำบัญชีให้แก่สมาชิกกลุ่มหลายคนเพื่อให้สมาชิกมีความรู้และสามารถตรวจสอบการบริหารจัดการกลุ่มได้

3. พัฒนาศักยภาพด้านการลงทุนและการค้าชายแดน

จังหวัดกาญจนบุรี เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายแดน และปริมาณการค้าชายแดนค่อนข้างมาก ถือว่ามีความได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์ในด้านการค้าชายแดน แต่เนื่องจากประเทศเพื่อนบ้านค่อนข้างมีปัญหาในเรื่องการเมืองภายในประเทศ ทำให้มีการปิดด่านตั้งแต่ประมาณเดือนมีนาคม 2550 จนถึงปัจจุบัน จึงทำให้การขับเคลื่อนประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาศักยภาพด้านการลงทุนและการค้าชายแดนของจังหวัดกาญจนบุรีมีข้อจำกัดมาก เนื่องจากมีปัจจัยที่ไม่สามารถกำกับ และควบคุมได้ รวมถึงการพัฒนาการค้าชายแดนและความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในระดับท้องถิ่นยังมีน้อย ทำให้การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการลงทุนและการค้าชายแดนมีการชะงักงัน

4. การพัฒนาคุณภาพชีวิต สังคมฐานความรู้ และสิ่งแวดล้อมให้เป็นเมืองน่าอยู่

จังหวัดกาญจนบุรี มุ่งเน้นในเรื่องของการพัฒนาประชาชนของจังหวัดซึ่งถือเป็นสินทรัพย์ (Asset) ที่มีความสำคัญในการสนับสนุนเชิงยุทธศาสตร์ของจังหวัด ทั้งนี้จังหวัดจึงเริ่มพัฒนาในความสำคัญ ทั้งในเรื่องของการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาให้เกิดการบูรณาการ การเสริมสร้างสุขภาพ และความปลอดภัยตามโครงการเมืองไทยแข็งแรง ประกอบกับจังหวัดกาญจนบุรีมีการพัฒนา และเติบโตอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งทางภาคการเกษตร การพาณิชย์ และการอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติถูก

ทำลาย และสิ่งแวดล้อมเริ่มเสื่อมโทรม จังหวัดกาญจนบุรี จึงให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยพิจารณาจัดทำโครงการ และกิจกรรมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5. พัฒนาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

จังหวัดกาญจนบุรีมุ่งเน้นในเรื่องของการบริการโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในทุกหน่วยงานภาครัฐ ทั้งนี้มีการออก พรฎ.หลักเกณฑ์ว่าด้วยวิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้หน่วยงานภาครัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารงานภาครัฐเพื่อความโปร่งใสในการปฏิบัติงานในทุกมิติทั้งในเรื่องของการจัดซื้อ จัดจ้าง การปฏิบัติงาน นอกจากนี้ พรฎ.ดังกล่าวยังได้กำหนดในเรื่องของการเปิดโอกาสให้หน่วยงานของภาครัฐ สามารถปรับปรุงขั้นตอนในการทำงานให้น้อยลงได้ ด้วยเหตุนี้ จังหวัดจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญในเรื่องดังกล่าว ซึ่งเป็นการสนับสนุนระบบราชการให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลยิ่งขึ้น

6. การส่งเสริมประชาธิปไตยและกระบวนการประชาสังคม

การส่งเสริมประชาธิปไตยและกระบวนการประชาคมนั้น สิ่งสำคัญสิ่งแรก คือ การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการจัดเวทีประชาคม ชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างเต็มที่ พร้อม ๆ กับการสร้างเครือข่ายประชาธิปไตยเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อก่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการของประชาชน และเสริมสร้างให้เกิดความสามัคคีที่ส่งผลให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง มีศักยภาพในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ สามารถรับการถ่ายทอดแนวปฏิบัติจากส่วนกลาง ภายใต้การนำของผู้นำชุมชนที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ประชาชนในชุมชน

7. การรักษาความมั่นคงชายแดน

เนื่องจากจังหวัดกาญจนบุรีเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายแดน มักประสบปัญหาในเรื่องของยาเสพติด และการลักลอบเข้าชายแดนอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างทันทั่วทั้งที่ จังหวัดจึงต้องมีระบบการจัดการข้อมูลด้านการเตือนภัยด้านยาเสพติด และการลักลอบเข้าเมือง

3.5 การพัฒนาตามนโยบายริเริ่มของชุมชน

3.5.1 สภาพปัญหาของชุมชน

ผลของการพัฒนาตามแนวทางที่วางไว้ตามแผนพัฒนาของชุมชนนั้นก็ได้อาศัยถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันมี ดังนี้

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ คือ ปัจจุบันสภาพชุมชนยังพบกับปัญหาด้านสภาพความเป็นอยู่ของเรื่องปากท้อง และปัจจัยที่เป็นผลของต้นทุนการผลิตในการประกอบอาชีพอยู่
2. ปัญหาด้านสังคม คือ ในปัจจุบันคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาสทางสังคมยังเกิดขึ้นในเขตพื้นที่นี้

3. ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน คือ การคมนาคมรวมทั้งระบบสาธารณูปโภค - สาธารณูปการ ยังไม่สะดวกต่อการสัญจรและยังก่อให้เกิดอันตรายได้ในบางเขตพื้นที่

4. ปัญหาด้านแหล่งน้ำ คือ ปัจจุบันนี้ระบบน้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภคยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน

5. ปัญหาด้านการสาธารณสุข คือ คนในท้องถิ่นยังขาดการส่งเสริมในด้านการเอาใจใส่ในสุขภาพ

6. ปัญหาด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม คือ การศึกษาของพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่เท่าเทียมกัน

7. ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ปัจจุบันสภาวะแวดล้อมของท้องถิ่นได้รับผลกระทบจากการกระทำของคนในท้องถิ่นเองมากขึ้นเนื่องจากประชาชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ

และจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นก็ได้มีการวางแผนงานในการพัฒนาชุมชนขึ้นจากปัจจัยที่เกิดขึ้นได้ ดังนี้

1. แผนงานพัฒนาคนและสังคม เพื่อให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น

2. แผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้คนในชุมชนได้มีการคมนาคมที่สะดวกปลอดภัยและรวดเร็วขึ้น อีกทั้งเพื่อให้พื้นที่ในเขตรับผิดชอบของตำบลได้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่สวยงามของบุคคลอื่นที่ใช้เส้นทางสัญจรไปมาด้วย

3. แผนงานเศรษฐกิจ

เพื่อการส่งเสริมให้คนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นโครงการที่เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีรายได้เสริมมากขึ้น โครงการที่เกี่ยวข้องกับแผนงานนี้คือ โครงการอุดหนุนงบประมาณจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนแก่กลุ่มอาชีพต่างในเขตพื้นที่

4. แผนงานพัฒนาด้านแหล่งน้ำ

เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีน้ำอุปโภค - บริโภคเพียงพอ โครงการที่เป็นแนวทางการพัฒนา คือ การขยายเขตประปาให้ครบทุกครัวเรือน และการพัฒนาระบบน้ำประปาที่ถูกสุขลักษณะ อีกทั้งการสร้างที่เก็บกักน้ำได้เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน

5. แผนงานการพัฒนาด้านการเมือง และการบริหาร

เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการ, รับรู้ถึงปัญหา และอุปสรรคร่วมกัน อีกทั้งมีการติดตามและประเมินผลร่วมกับองค์กรส่วนท้องถิ่นและให้บุคลากรที่เป็นกลไกในการบริหารงานของท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ

6. แผนงานพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เพื่อให้สภาพท้องถิ่นได้มีระบบนิเวศน์ที่ดีขึ้นอีกทั้งเพื่อสภาพที่ถูกสุขลักษณะ และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย จากปัญหาที่เกิดขึ้นถ้าได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านงบประมาณที่เพียงพอต่อความต้องการ และสิ่งที่เป็นแนวโน้มในการพัฒนาต่อไปในอนาคตเพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลได้พัฒนา

ไปในแนวทางเดียวกันกับทางจังหวัด อำเภอ นั้นก็ควรพัฒนาให้ครอบคลุมทุกๆ ด้านและมาจากความต้องการของคนในชุมชนแบบแท้จริง เพื่อจะได้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการใช้ทรัพยากรทางการบริหารที่มีทั้งบุคลากร งบประมาณ และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้วย.

โครงการที่เป็นแนวทางแก้ไข

- การจัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริม
- การจัดตั้งตลาดผลผลิตชุมชน
- การก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค
- สาธารณูปการเพื่อการคมนาคมสื่อสารที่สะดวก
- การจัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ให้กับบุคลากรท้องถิ่นและกลุ่มผู้นำท้องถิ่น
- การจัดให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ
- การส่งเสริมการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบ

3.5.2 นโยบายการพัฒนาชุมชน

เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่กำหนดขึ้นจากการวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนซึ่งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกองค์กร และกำหนดเป็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ในการนี้ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

- 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และการแก้ไขปัญหาคาความยากจนแบบยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจแบบพอเพียง ได้แก่ การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชน
- 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และระบบโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภค การก่อสร้าง ปรับปรุงบำรุงรักษาส่งสาธารณูปโภค สาธารณูปการและสิ่งก่อสร้างอื่นๆ
- 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการส่งเสริมการศึกษา คุณภาพชีวิต และสังคมที่มีคุณภาพ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบพัฒนาการจัดการศึกษานอกระบบ พัฒนาระบบการศึกษาของท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่ความเป็นสากล พัฒนาแหล่งข้อมูลข่าวสารของประชาชน การส่งเสริมอนามัยของประชาชน งานพัฒนาคุณภาพชีวิต งานส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ
- 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้แก่ การพัฒนาการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้โปร่งใสตรวจสอบได้ การพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพของชุมชนประชาคมในทุกด้าน การพัฒนาการจัดระเบียบชุมชนและสังคมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย งานพัฒนาการรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงงานพัฒนาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และพัฒนาระบบคุณภาพในการทำงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเกษตร และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพเกษตรทุกด้าน งานคุ้มครอง ด้านมลพิษ การจัดการและการบำบัดน้ำเสีย อีกทั้งการดูแลฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.6 ปัจจัยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน

ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นตามประเด็นการพัฒนาท้องถิ่น อาจสรุปได้ดังนี้

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ประเด็นปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้จัดลำดับความสำคัญด้านโครงสร้างพื้นฐานให้เป็นปัญหาแรก และเป็นสิ่งที่ต้องการมากที่สุด ดังนี้ การก่อสร้าง / ปรับปรุงเส้นทางคมนาคม การก่อสร้าง/ปรับปรุงรักษาสิ่งสาธารณูปโภค - สาธารณูปการและสิ่งก่อสร้างอื่นๆ รวมถึงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เพื่อการอุปโภค-บริโภค และระบบน้ำประปา การก่อสร้างสะพาน ปรับปรุงและติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะ

ด้านเศรษฐกิจ ภาพโดยรวมของท้องถิ่นจะมุ่งเน้นอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งรายได้เฉลี่ยจากภาคเกษตรจะไม่มากนัก ประชาชนมักประสบกับปัญหายากจน ปัญหาการอพยพแรงงาน ดังนั้นควรที่จะมีแนวทางแก้ไขได้แก่ การส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน ส่งเสริมการกระจายรายได้ การจัดตั้งตลาดกลางในการจัดจำหน่ายสินค้า การฝึกอาชีพให้กับประชาชน

ด้านสังคม สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ จึงมีทั้งผลกระทบที่เป็นผลดีและในทางลบเพราะฉะนั้นควรมีการปรับและเสริมสร้างให้สังคมชนบทมีความเข้มแข็งขึ้น โดยการสร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ โดยมีแนวทางพัฒนาได้ ดังนี้ พัฒนาการศึกษาระดับพื้นฐานทั้งในระบบและนอกระบบ ส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน (สาธารณสุข) ส่งเสริมการกีฬา จารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น งานป้องกันและงานพัฒนาการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน งานด้านส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

ด้านพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในกระบวนการพัฒนาประเทศได้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้อย่างฟุ่มเฟือยจึงก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศวิทยา รวมถึงผลของมลภาวะอันเป็นอันตรายต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น สมควรที่จะต้องมีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมบนพื้นฐานแห่งความสมดุลของระบบนิเวศน์แบบยั่งยืน โดยมีแนวทางพัฒนา ดังนี้ งานบำบัดและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม งานสร้างจิตสำนึกและตระหนักในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ด้านพัฒนาการเมือง- การบริหาร ประเทศไทยมีระบบการเมืองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนการกระจายอำนาจ โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการ แก้ไขปัญหาและการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง โดยมีแนวทางการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาระบบคุณภาพในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บทที่ 4 ข้อมูลทั่วไปชุมชนบ้านมอญ

4.1 ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดกาญจนบุรี

กาญจนบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางที่มีผู้คนนิยมเดินทางไปท่องเที่ยว เต็มไปด้วยเรื่องราวในอดีตที่น่าสนใจ เป็นแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เป็นสถานที่ตั้งของสะพานข้ามแม่น้ำแคว ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็น ป่าเขาลำเนาไพร ถ้ำหรือน้ำตก

4.1.1 ประวัติและความเป็นมา

๑.กาญจนบุรี มีประวัติความเป็นมา ที่ต่อเนื่อง และยาวนาน เมื่อเชลยศึก ที่ถูกเกณฑ์ มาสร้างทางรถไฟคนหนึ่ง ค้นพบเครื่องมือหิน ของมนุษย์ ก่อนประวัติศาสตร์ ระหว่างการก่อสร้างทางรถไฟบริเวณ สถานีบ้านเก่า ต.จระเข้เผือก อ.เมือง ทำให้เกิดการขุดค้นทางโบราณคดี และสามารถ ค้นพบหลักฐานของ มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์จำนวนมาก แม้จนถึงปัจจุบันยังขุดพบอยู่ในสมัยทวารวดี ซึ่งอยู่ในสมัยประวัติศาสตร์ ของ ประเทศไทย พบซาก โบราณสถาน และ โบราณวัตถุ ที่ ต.ปรังเผล อ.สังขละบุรี (ปัจจุบัน เป็นพื้นที่อ่างเก็บน้ำ เขื่อนเขาแหลม) ซึ่งเป็นเจดีย์ ลักษณะเดียวกับ จุลประโทนเจดีย์ จ.นครปฐม เจดีย์ ที่บ้านคูบัว จ.ราชบุรี และที่เมืองอู่ทอง จ.สุพรรณบุรี นอกจากนี้ ยังพบฐาน เจดีย์ และ พระพิมพ์ สมัยทวารวดี จำนวนมาก ที่ บ้านท่าหวี ริมแม่น้ำแควใหญ่ ต.ลาดหญ้า อ.เมือง อีกด้วย แสดงว่า ในสมัยนั้น พื้นที่ ริมแม่น้ำหลายแห่ง ซึ่งเป็นเส้นทาง คมนาคม สำคัญ มีชุมชน หรือ เมืองโบราณ ซึ่ง มีความสัมพันธ์ กับชุมชน โบราณ ใกล้เคียงกันในสมัย พุทธศตวรรษ ที่ 16-18 ขอม ได้แผ่อิทธิพล เข้ามาในประเทศไทย ซึ่งพบหลักฐานสำคัญ คือ ปราสาทเมืองสิงห์ ซึ่งมีลักษณะเป็น ศิลปะขอม สมัยบาเยน มีอายุในช่วงสมัย พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในพุทธศตวรรษที่ 18 นอกจากนี้ ยังพบหลักฐานที่เป็นศิลปะขอม สมัยเดียวกัน ที่เมืองครุฑ และ เมืองกลอนโค อ.ไทรโยค

ในสมัย สุโขทัย พบหลักฐาน ในพงศาวดารเหนือ ว่า กาญจนบุรี ตกเป็นเมืองขึ้น ของ สุพรรณบุรี ตามที่กล่าวไว้ว่า พญาาง ได้มาครอง เมือง กาญจนบุรี แต่ก็ไม่มีหลักฐานอื่น มาสนับสนุน ต่อมา ในสมัย อยุธยา กาญจนบุรี มีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญ โดยตัวเมือง ตั้งอยู่ ที่บ้านท่าเสา ต.ลาดหญ้า ใกล้เขาชนไก่ และ ยังปรากฏ หลักฐาน เป็นซากโบราณสถาน และ โบราณวัตถุ ดังที่เห็นในปัจจุบัน กาญจนบุรี ยังคงเป็นเมืองหน้าด่าน สืบเนื่องมาจนถึง สมัยกรุงธนบุรี และ รัตนโกสินทร์ โดย ในสมัยรัชกาลที่ 1 พระองค์ โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมือง กาญจนบุรี มาตั้งใหม่ที่บ้าน ปากแพรก เพื่อมาตั้งรับทัพ พม่า ที่เดินทัพ ลงมาตามลำน้ำแม่กลอง เพื่อเข้าตี กรุงเทพฯ ได้มีการสร้างกำแพงล้อมรอบเมือง อย่างมั่นคง ในสมัยรัชกาลที่ 3 และให้มีเจ้าเมือง คือ พระประสิทธิสงคราม นอกจากนั้น ยังตั้งหัวเมืองเล็กๆ ตามรายทาง

เป็นหน้าด่านอีกเจ็ดแห่งสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการจัดรูปแบบการปกครองประเทศใหม่ เป็นมณฑลเทศาภิบาล เมือง กาญจนบุรี ถูกโอนมาขึ้นกับมณฑล ราชบุรี และ แบ่งการปกครองเป็นสามอำเภอ คือ อ.เมือง อ.เหนือ (ปัจจุบันคือ อ.ท่าม่วง) และ อ.ใต้ (ปัจจุบัน คือ อ.พนมทวน) และต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2467 ได้ตั้งอำเภอเพิ่มอีกสองแห่ง คือ อ.ท่ามะกา และ อ.ทองผาภูมิ กับ กิ่ง อ.สังขละบุรี

ช่วงสงคราม มหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่น ตัดสินใจสร้างทางรถไฟ สาย ไทย - พม่า เชื่อมจาก สถานีหนองปลาจุก จ.ราชบุรี ผ่าน กาญจนบุรี เลาะริมแม่น้ำแควน้อย ไปเชื่อมกับ ทางรถไฟ ที่สร้างมาจาก พม่า ที่ด่านเจดีย์สามองค์ เป็นทางรถไฟ ที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก และมีผู้คนจำนวนมาก เดินทางมาเยี่ยมชม เพื่อคารวะ ต่อดวงวิญญาณ ผู้เสียชีวิต และรำลึก ถึงความโหดร้าย ทารุณ ของสงคราม

4.1.2 ลักษณะกายภาพจังหวัด

1) ที่ตั้งและอาณาเขต

กาญจนบุรี อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 129 มีพื้นที่ 19,483,148 ตารางกิโลเมตร หรือ 12,176,968 ไร่ ใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศ แยกเป็นพื้นที่ป่าไม้ 7,418,784 ไร่ พื้นที่เพื่อการเกษตร 2,548,893 ไร่ และเป็นพื้นที่ไม่ได้จำแนก 2,209,291 ไร่ พื้นที่ป่าไม้คิดเป็นร้อยละ 60.92 ของพื้นที่รวมของจังหวัดภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่ามีทั้งป่าโปร่ง และป่าดงดิบ มีแม่น้ำสำคัญสองสายคือ แม่น้ำแควใหญ่ และแม่น้ำแควน้อย ซึ่งไหลมาบรรจบรวมกันเป็นแม่น้ำแม่กลอง ที่บริเวณอำเภอเมืองกาญจนบุรี กาญจนบุรีแบ่งการปกครองออกเป็น 13 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอบ่อพลอย อำเภอเลาขวัญ อำเภอพนมทวน อำเภอไทรโยค อำเภอสังขละบุรี อำเภอศรีสวัสดิ์ อำเภอท่ามะกา อำเภอท่าม่วง อำเภอทองผาภูมิ อำเภอด่านมะขามเตี้ย อำเภอหนองปรือ และอำเภอห้วยกระเจา

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดอุทัยธานี จังหวัดตากและสหภาพเมียนมาร์

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดราชบุรีและจังหวัดนครปฐม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับสหภาพเมียนมาร์

2) ภูมิประเทศของจังหวัดกาญจนบุรี

ประกอบด้วย ทิวเขา หุบเขา และที่ราบลุ่มแม่น้ำ โดยพื้นที่ ทางด้านเหนือ และทิศตะวันตกของจังหวัดเป็นเทือกเขาแล้วค่อย ๆ ลาดลงทางด้านใต้ และด้านตะวันออก สามารถ แบ่งออกเป็น 3 เขตใหญ่ คือ

เขตภูเขาและที่สูง ได้แก่พื้นที่ทางด้านทิศเหนือของ จังหวัดมีลักษณะเป็นเทือกเขาต่อเนื่องมาจาก เทือกเขาถนนธงชัย ถัดไปทางด้านตะวันตกของจังหวัด เป็นเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งกั้นพรมแดนระหว่างไทย กับประเทศเมียนมาร์ ทอดยาวลงไป ทางด้านใต้บริเวณนี้จะเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำที่สำคัญของจังหวัด

เขตที่ราบลูกฟูก ได้แก่ พื้นที่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขาสลับกับ เนินเขาเตี้ย ๆ อยู่บริเวณอำเภอเสาวชัย อำเภอปอพลอย และบางส่วนของอำเภอมทวน

เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ ได้แก่ พื้นที่ทางด้านใต้ของจังหวัด ลักษณะเป็นที่ราบ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ อยู่บริเวณอำเภอท่ามะกา อำเภอท่าม่วง บางส่วนของอำเภอมทวน อำเภอเมืองกาญจนบุรี

ที่มา กรมป่าไม้ สำนักงานป่าไม้จังหวัดกาญจนบุรี

3) ภูมิอากาศจังหวัดกาญจนบุรี

จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในเขตภูมิอากาศแบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดูกาล (Tropical Savanah " AW" ตามระบบ Koppen) มีอากาศแห้งแล้งในฤดูหนาว ในช่วงฤดูฝนและฤดูแล้ง มีลักษณะอากาศแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึง เดือนตุลาคม ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งพัดจากทะเลอันดามัน ทำให้ช่วงระยะเวลานี้มีฝนตกชุก อากาศ มีความชื้นสูง การแพร่กระจายของฝน ในบริเวณจังหวัดนี้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด บริเวณพื้นที่ตอนบนเขตอำเภอไทรโยค อำเภอทองผาภูมิ และอำเภอสังขละบุรี มีฝนตกชุกและมีช่วงการกระจายของฝนมากกว่าตอนล่าง ปริมาณน้ำฝนวัดได้เฉลี่ย ประมาณ 1,086.2 มิลลิเมตรต่อปี เนื่องจากจังหวัดกาญจนบุรีส่วนใหญ่ เป็นที่ดอนมีทิวเขา เป็นแนวยาวกั้นแดนจึงทำให้มีอุณหภูมิค่อนข้างสูงและมี อากาศ ร้อนอบอ้าวมากในฤดูร้อน ส่วนในฤดูหนาว ไม่หนาวจัด ยกเว้นแต่บริเวณเทือกเขาอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 22.45 องศา-เซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 39.39 องศาเซลเซียส เดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนที่สุดในรอบปี ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่มิถุนายนถึงเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนตุลาคมเป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดปกคลุมประเทศไทย ทำให้มีฝนตก โดยตกชุกที่สุดในช่วงเดือนกันยายนและเป็นช่วงที่มีความชื้นสูงด้วย ฤดูหนาว เกิดจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งความกดอากาศสูงจากประเทศจีน ซึ่งมีคุณสมบัติหนาวเย็น และ แห้งแล้งแผ่ลงปกคลุมจังหวัดกาญจนบุรี ประมาณเดือนพฤศจิกายน ถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ฤดูร้อน เริ่มเมื่อลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือสิ้นสุดลง คือประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ ถึงกลางเดือน พฤษภาคม

4.1.3 ด้านสังคม

ได้จัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา มีสถานศึกษา 506 แห่ง ที่สำคัญ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหิดล จังหวัดกาญจนบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น วิทยาลัย โรงเรียนต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน มีวัด 540 แห่ง เป็นพระอารามหลวง 3 แห่ง ได้แก่ วัดพระแท่นดงรังวรวิหาร อำเภอท่ามะกา, วัดไชยชุมพลชนะสงครามและวัดเทวสังฆาราม อำเภอเมือง นอกจากนี้ ยังมีโบสถ์คริสต์ และมัสยิด ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดและสภาวัฒนธรรมระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล การละเล่นพื้นบ้าน เช่น รำตง และรำเหย่ย

4.1.4 สถานการณ์ภาพรวมจังหวัด

1) ด้านเศรษฐกิจ

ภาวะเศรษฐกิจของจังหวัดกาญจนบุรีขึ้นกับภาคการค้าปลีกค้าส่ง ภาคอุตสาหกรรม และภาคการเกษตร เป็นสำคัญตามลำดับ พิจารณาจากการขยายตัวของสาขาอุตสาหกรรม สาขาการท่องเที่ยว ภาคการบริโภค ภาคการลงทุน ภาคการเงิน ภาคการใช้จ่ายภาครัฐ ส่งผลให้ประชาชนมีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ในขณะที่สาขาการเกษตรลดลง เนื่องจากได้รับผลกระทบจากภัยแล้งติดต่อกัน

2) ภาคอุตสาหกรรม

โดยรวมปี 2548 นโยบายของรัฐบาลประสบผลสำเร็จ พิจารณาจาก ยอดจำหน่ายสินค้า OTOP 46.71 ล้านบาท ขยายตัวเพิ่มขึ้นจากปีก่อน 10.20 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 27.9 ปี 2550 การผลิตในภาคอุตสาหกรรมดีขึ้น โดยอัตราการใช้จ่ายการผลิตจากกระแสไฟฟ้าเพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 31.3 และการใช้ประปาเพิ่มขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 29.6

สำหรับสถานการณ์การจ้างงานในปี 2550 ของภาคอุตสาหกรรมอยู่ในภาวะหดตัว โดยจำนวนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ณ สิ้นปี 2550 มีจำนวน 25,351 คน ลดลงจากปีก่อนร้อยละ 0.5 เป็นผลจากภาวะเศรษฐกิจหดตัว รวมทั้งการแจ้งเลิกกิจการของโรงงานน้ำตาลวังขนาย ซึ่งเป็นโรงงานขนาดใหญ่ ทำให้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมลดลง เศรษฐกิจในปี 2551 พื้นตัวขึ้น โดยภาคเกษตรสินค้าเกษตรยังอยู่ในเกณฑ์ดี และสภาพดินฟ้าอากาศเอื้อต่อ การเพาะปลูก จะทำให้รายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้น ด้านการบริโภคและการลงทุนน่าจะฟื้นตัว เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองมีความชัดเจน ซึ่งหากรัฐบาลมีนโยบาย และเร่งมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการลงทุนภาครัฐ และการเร่งเบิกจ่ายงบประมาณ จะทำให้ความเชื่อมั่นของผู้บริโภคและนักลงทุนดีขึ้น ซึ่งน่าจะส่งผลให้การบริโภค และการลงทุนภาคเอกชนกระเตื้องขึ้น

3) การเกษตร

ทางเกษตรกรรม ได้แก่ การทำไร่ ทำนา ทำสวน ผลไม้ และเลี้ยงสัตว์ เศรษฐกิจโดยทั่วไปของจังหวัดกาญจนบุรี จะขึ้นอยู่กับการผลิต และราคาสินค้าทางการเกษตรเป็นสำคัญ โดยเฉพาะราคาของอ้อยในแต่ละปี จะมีอิทธิพลต่อภาวะด้านเศรษฐกิจการค้า ของจังหวัดเป็นอย่างมาก

4.1.5 ข้อมูลพื้นฐานอำเภอสังขละบุรี

สังขละบุรี เป็นอำเภอที่ติดต่อกับชายแดนพม่า ห่างจากตัวเมืองกาญจนบุรีประมาณ 215 กิโลเมตร ไปตามทางหลวงหมายเลข 323 เส้นทางนี้ตัดผ่านภูเขาเลียบทะเลสาบเขื่อนวชิราลงกรณ จะสามารถมองเห็นทัศนียภาพทะเลสาบที่งดงาม ตัวอำเภอสังขละบุรีตั้งอยู่บริเวณที่ลุ่มน้ำสามสายมาบรรจบกันอันได้แก่ ห้วยของกะเลียง ห้วยปีคลี่และห้วยรันตี รวมเรียกว่า "สามประสบ" ไหลรวมกันเป็นแม่น้ำแควน้อย อำเภอสังขละบุรีเป็นอำเภอที่มีชาวมอญตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงสามารถพบเห็นวิถีชีวิตประเพณีเก่าแก่แบบดั้งเดิมของชาวมอญ ณ ที่แห่งนี้

1) ประวัติความเป็นมา

ในประวัติศาสตร์ อำเภอสังขละบุรีมีฐานะเป็นเมืองหน้าด่าน ขึ้นอยู่กับเมืองกาญจนบุรี เนื่องด้วยอำเภอสังขละบุรีมีที่ตั้งอยู่ชายแดนมีอาณาเขตติดต่อกับเขตแดนประเทศพม่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้นทหารฝ่ายพม้ามักยกทัพเข้ามาโจมตีเพื่อรุกรานประเทศไทย ทหารฝ่ายพม่าจะให้เส้นทางผ่านเข้ามาทางด้านเจดีย์สามองค์ของอำเภอสังขละบุรี จึงเกิดประวัติศาสตร์มากมายในราชพงศาวดารไทยพูดถึงการอพยพชาวมอญ เมื่อพระนเรศวรเสด็จไปพม่าเมื่อคราวพระเจ้าบุเรงนองสิ้นพระชนม์ แล้วประกาศแยกแผ่นดินกับกรุงหงสาวดี ทรงเกลี้ยกล่อมมอญที่เข้าสวามิภักดิ์ให้อพยพเข้ามาอำเภอสังขละบุรี

ที่ตั้งของอำเภอสังขละบุรี เดิมตั้งอยู่ที่บ้านวังกะ หมู่ที่ 2 ตำบลหนองลูต่อมาได้มีโครงการเก็บกักน้ำเขื่อนเขาแหลม เป็นเหตุให้บริเวณที่ราบของที่ว่าการอำเภอสังขละบุรี สถานีตำรวจบ้านเรือนของราษฎรในเขต ของตำบลหนองลู ต้องถูกน้ำท่วม ทางกรมไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้จัดสรรที่ดินและปลูกสร้างสถานที่ราชการให้ใหม่ และจัดสรรที่ดินให้กับราษฎรใช้ปลูกบ้านพักอาศัยที่บริเวณเนินสูงพ้นจากระดับน้ำท่วมทางตอนเหนือของที่ตั้งเดิมประมาณ 5 กิโลเมตร ซึ่งทำการขนย้ายส่วนราชการมาทำการยังสถานที่แห่งใหม่ตั้งแต่วันที่ 15 มีนาคม 2527 จนถึงปัจจุบัน

เดิมใช้ชื่อว่า กิ่งอำเภอสังขละบุรี ก่อตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2464 เป็นอาคารไม้สองชั้น มุงสังกะสี โดยมี ร.ต.ท.ขุนบุรี ประชาบาลเป็นผู้บังคับกอง ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น สถานีตำรวจภูธรอำเภอสังขละบุรี เมื่อปี พ.ศ.2483 และยกฐานะขึ้นเป็นผู้บังคับกอง ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น สถานีตำรวจภูธรกิ่งอำเภอสังขละบุรี เมื่อปี พ.ศ.2483 และยกฐานะขึ้นเป็น สถานีตำรวจภูธรอำเภอสังขละบุรี เมื่อปี พ.ศ.2508

2) ประชากร

เนื่องจากอำเภอสังขละบุรี อยู่ติดชายแดนประเทศพม่า จึงมีชนชาติต่าง ๆ เข้ามาอยู่ในพื้นที่จำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มมอญอพยพหนีภัยสงครามมาจากประเทศพม่าในสมัยกรุงศรีอยุธยา และ กรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งอยู่กระจายตามพื้นที่อำเภอสังขละบุรี นอกจากชาวมอญยังมีพวกกระเหรี่ยง ลาว พม่า อิสลาม และคนไทย แยกออกเป็นดังนี้ ประชากรไทยประมาณ 18,500 คน ประชากรแฝง คนมอญ กระเหรี่ยง ลาว พม่า อิสลาม ประมาณ 23,812 คน

มอญเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เก่าแก่ น่าจะอยู่ในอุษาคเนย์ 2,000 ปีมาแล้ว เชื่อกันว่ามีการอพยพลงมา มีสองทฤษฎี ถ้าดูความสัมพันธ์ในแง่ของภาษา น่าจะอพยพมาจากทางเหนือของอุษาคเนย์ คือการเคลื่อนย้ายของกลุ่มมอญ-เขมร

ที่มา บทปาฐกถาเรื่องมอญศึกษาในสยามประเทศภาควิชาภาษามนุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

3) ภูมิอากาศ

อำเภอสังขละบุรี อยู่ในเขตโซนร้อนที่ได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ และจากทะเลอันดามัน แบ่งเป็น 3 ฤดูฤดูฝน จะมีฝนตกตลอดวันตลอดคืนช่วงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม ฤดูหนาว อากาศหนาวจัด อุณหภูมิต่ำสุดถึง 10 องศาเซลเซียส ฤดูร้อน อากาศร้อนจัด อุณหภูมิสูงสุดถึง 40 องศาเซลเซียส

4) สภาพภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอสังขละบุรี ประมาณ 3 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นป่าไม้และภูเขาสูงชัน เป็นพื้นที่ในแนวเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นเทือกเขาหินปูนสลับซับซ้อน มีต้นน้ำสำคัญ หลายสาย เช่น แม่น้ำแควน้อย แม่น้ำรันตี แม่น้ำบีคลี่ สภาพป่า เป็นป่าขึ้น ป่าเบญจพรรณ ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้ยาง ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้ตะเคียนทอง ไม้ตะคร้อ ไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ

อาณาเขตของ อำเภอสังขละบุรี มีเนื้อที่ทั้งหมด 3350 ตารางกิโลเมตร

ทิศเหนือ	ติดกับ	อำเภออุ้มผาง	จังหวัดตาก และ ประเทศพม่า
ทิศตะวันออก	ติดกับ	อำเภอทองผาภูมิ	จังหวัดกาญจนบุรี
ทิศใต้	ติดกับ	อำเภอทองผาภูมิ	จังหวัดกาญจนบุรี
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ประเทศพม่า	

5) การปกครอง

แบ่งการปกครองออกเป็น 3 ตำบล 20 หมู่บ้าน 1 เทศบาล และ 3 อบต. ได้แก่

1 ตำบลหนองลู	มี 10	หมู่บ้าน	1 อบต. 1 เทศบาลตำบลวังกะ
2 ตำบลปรังเผล	มี 4	หมู่บ้าน	1 อบต.
3 ตำบลไล่โว่	มี 6	หมู่บ้าน	1 อบต.

6) สถานที่ท่องเที่ยว

น้ำตกไทรทองถ่อง ขึ้นอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาแหลม ก่อนถึงอำเภอสังขละบุรี ตั้งอยู่ริมทางหลวงหมายเลข 323 (ทองผาภูมิ-สังขละบุรี) กิโลเมตรที่ 32-33 ก่อนถึงน้ำตกเกริงกระเวีย

น้ำตกเกริงกระเวีย ขึ้นอยู่กับเขตอุทยานแห่งชาติเขาแหลม ตั้งอยู่ริมทางหลวงหมายเลข 323 (ทองผาภูมิ-สังขละบุรี) กิโลเมตรที่ 32-33 เลยนน้ำตกไทรทองถ่องไปเล็กน้อย เป็นน้ำตกขนาดเล็ก จะมองเห็นสายน้ำแผ่กระจายไหลมาจากหลายทิศทาง สามารถจ่อครตแวะพักผ่อนได้

อุทยานแห่งชาติเขาแหลม ตั้งอยู่ริมทางหลวงหมายเลข 323 (ทองผาภูมิ-สังขละบุรี) กิโลเมตรที่ 40 ก่อนถึงอำเภอสังขละบุรีประมาณ 30 กิโลเมตร พื้นที่บริเวณทั่วไป ครอบคลุมป่าเขาและอ่างเก็บน้ำเขื่อนวชิราลงกรณ มีพื้นที่ประมาณ 815 ตารางกิโลเมตร บริเวณ อุทยานฯ รมรื่น

น้ำตกกะเต็งเจง เป็นน้ำตกขนาดกลางที่มีชั้นน้ำตกถึง 23 ชั้น แต่ละชั้นมีความงามแตกต่างกันออกไป ระยะทางจากชั้นแรกถึงชั้นสุดท้ายประมาณ 2 กิโลเมตร เหมาะกับการทัศนศึกษาดู

สภาพป่าชนิดต่าง ๆ เช่น ป่ากล้วย ป่าไผ่ ป่าดิบ ป่าเบญจพรรณ การไปชมน้ำตกกะเต็งเจ็ง ที่ยังมีสภาพป่าดิบอันสมบูรณ์ ดงเฟิร์นที่กว้างใหญ่ตระการตา

สะพานมอญ อยู่ในตัวอำเภอสังขละบุรี เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สะพานอุตตมา-นุสรณ์ เป็นสะพานไม้ที่ยาวที่สุดในประเทศไทยมีความยาวถึง ๘๕๐ เมตร สร้างข้ามลำน้ำของกาเลียสำหรับให้ประชาชนฝั่งตัวอำเภอสังขละบุรีและฝั่งหมู่บ้านชาวมอญเดินข้ามสัญจรไปมา

วัดวังแก้วเวการาม อยู่เลยจากตัวอำเภอสังขละบุรีไปประมาณ 6 กิโลเมตร เป็นวัดจำพรรษาของ “หลวงพ่อดุดมะ” ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนชาวไทย ชาวมอญ รวมทั้งชาวกระเหรี่ยงและพม่า ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น

น้ำตกตะเคียนทอง เป็นน้ำตกที่ขึ้นอยู่กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ในบริเวณเทือกเขาตะนาวศรีซึ่งกั้นแนวเขตชายแดนไทย-พม่าในเขตอำเภอสังขละบุรี ตัวน้ำตกมีต้นน้ำอยู่ในเขตประเทศพม่าไหลเลาะเรื่อยมาตามแนวเขาที่กั้นเขตแดนสู่ประเทศไทยที่ห้วยของกาเลีย จากความอุดมสมบูรณ์ของป่าทำให้เป็นน้ำตกที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปี

ถ้ำแก้วสวรรค์บันดาล ตั้งอยู่ในบริเวณสำนักปฏิบัติธรรมถ้ำแก้วสวรรค์บันดาล ติดภูเขาเล็กๆ แต่ละถ้ำมีชื่อเรียกตามลักษณะ เช่น ถ้ำบาดาลมีระดับน้ำสูงประมาณหัวเข่า ถ้ำพญูฤาษี ถ้ำแก้วมรกตมีผนังหินงอกหินย้อยเป็นสีเขียว ถ้ำแก้วสวรรค์บันดาลและถ้ำแก้ว ภายในแต่ละถ้ำมีหินย้อยรูปร่างต่างๆงดงามมาก เมื่อกระทบกับแสงไฟจะสะท้อนแสงแวววาวคล้ายถูกโรยไว้ด้วยกากเพชร

ด่านเจดีย์สามองค์ เขตสิ้นสุดชายแดนไทยด้านทิศตะวันตก ตั้งอยู่ที่ตำบลหนองลู ไปตามทางหลวงหมายเลข 323 โดยก่อนถึงตัวอำเภอสังขละบุรี 4 กิโลเมตร จะมีทางแยกด้านขวาไปด่านเจดีย์สามองค์ เป็นระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร เส้นทางลาดยางตลอดสาย พระเจดีย์สามองค์นี้เดิมเรียกว่า หินสามกอง เป็นที่สักการะของคนไทยโดยทั่วไปก่อนเดินทางออกจากเขตแดนไทยเข้าสู่เขตแดนพม่า ต่อมาในปีพ.ศ.2472 พระศรีสุวรรณคีรี เจ้าเมืองสังขละบุรีได้เป็นผู้นำชาวบ้านก่อสร้างเจดีย์ขนาดเล็กสามองค์ดังที่เห็นในปัจจุบัน นอกจากนี้ด่านเจดีย์สามองค์ยังเป็นช่องทางเดินทัพที่สำคัญของไทยและพม่าในอดีต

เที่ยวป่าสังขละบุรี เป็นบริการนำเที่ยวของสถานที่พักในเขตอำเภอสังขละบุรี โดยจัดให้นักท่องเที่ยวลงเรือไปตามลำน้ำของกาเลีย แล้วต่อด้วยการนั่งช้างเที่ยวป่าและล่องแก่ง

น้ำตกคลิตี้ อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร คลิตี้ เป็นภาษากระเหรี่ยงแปลว่า “เสือโพน” มีต้นน้ำอยู่บนยอดเขาติกะ ใกล้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร มีพื้นที่อยู่ในเขตอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรีและอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน ยอดเขาสูงสุดคือ เขาใหญ่ อยู่บริเวณตอนกลางของพื้นที่ เป็นต้นน้ำของลำธารหลายสาย มีป่าไม้หลายชนิดประกอบด้วยทุ่งหญ้า ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และป่าดงดิบ มีสัตว์ป่าหลายชนิดอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

7) วัฒนธรรมประเพณี

สังคมชาวมอญ ทำนาเป็นอาชีพหลักสืบเนื่องมาแต่โบราณ การทำนาจึงเป็นกิจกรรมหลักในวิถีชีวิตและความสำคัญต่อปากท้องความอยู่รอดที่ผู้คนตระหนักถึงทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชน ประเพณีต่างๆ ในรอบปีจึงเกิดขึ้นตามวัฏจักรต่างๆ ของการทำนาโดยอาศัยศรัทธาแห่งความเชื่อถือผีและพุทธศาสนาเป็นเครื่องทำนุบำรุงพิธีกรรมและประเพณีในรอบปีของชาวมอญจึงไม่มีความแตกต่างจากกลุ่มชนใกล้เคียง ทั้งคนไทย คนลาว ต่างก็ผสมผสานเป็นรูปแบบของประเพณีที่ค่อนข้างจะคล้ายคลึงกันประเพณีเหล่านี้ได้แก่

เดือน 6 ประเพณีของคนมอญนิยมนับเดือน 6 เป็นเดือนแรกในการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ เพราะถือเป็นเดือนที่เริ่มวงจรกิจกรรมหลักของชีวิต ซึ่งความเชื่อในการนับถือผีของชาวมอญก็นับเดือน 6 เป็นเดือนเริ่มปีใหม่เช่นกัน การจะประกอบประเพณีต่างๆ ที่ถูกข้อห้ามไว้สามารถเริ่มกระทำได้เพราะถือว่าล่วงพ้นจากปีเก่าแล้วนั่นเอง วันแรกของการทำนา เจ้าของนา ก็จะเทียมวัวหันหน้าไปทางทิศตะวันตก แล้วสวด "อิติปิโส" 2 จบ เพื่อระลึกถึงคุณพระพุทธรเจ้า ขณะเดียวกันก็เป็นการไหว้ผีนา

เดือน 9 ขึ้น 15 ค่ำ ทำบุญให้วงศ์ญาติที่ล่วงลับไปแล้วจะได้พ้นทุกข์

เดือน 10 ขึ้น 15 ค่ำ เรียกประเพณีกลางเดือน 10 ถือเป็นวันที่ยมบาลปล่อยผีปล่อยเปรตที่อยู่ในนรกกรรมถึงพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ให้มารับอาหารอันเป็นผลบุญที่ลูกหลานนำมาทำที่วัด ก่อนวันนี้ผู้หญิงแต่ละบ้านจะตำข้าวเหนียวไม่เป็นแป้งเพื่อทำขนมต่างๆ เตรียมไปทำบุญที่วัดและแจกลูกหลานกัน ขนมที่ทำได้แก่ ขนมมมสาว ขนมทองม้วน ขนมบัวปิ่น เป็นต้น ในเดือนนี้ถือเป็นเดือนลูกที่ลูกน้องของทุกคน เป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

เดือน 11 ขึ้น 15 ค่ำ ทำบุญออกพรรษา ช่วงก่อนหน้านี้ชาวบ้านจะเตรียมทำขนมกระยาสารทเพื่อนำไปทำบุญที่วัด โดยการนำข้าวเหนียวที่เก็บไว้ในยุ้งมาทำ วันออกพรรษาของชาวมอญไม่มีการทำขนมลูกโยนเหมือนคนไทย

เดือน 12 เป็นเดือนที่ข้าวฟ่าง คือ ข้าวกำลังออกรวง เรียกว่า "ข้าวท้องกำลังแตก" ชาวนาจึงนิยมนำเครื่องเช่นไหว้ไปสักการะแม่โพสพที่ทุ่งนา เพื่อความเป็นสิริมงคลและความอุดมสมบูรณ์

เดือน 1 เป็นเดือนก่อนเกี่ยวข้าว เดือนนี้ข้าวยังไม่แก่จัด เป็นประเพณีของทุกบ้านที่จะเกี่ยวข้าวมาทำข้าวเม่า เพื่อจุดธูปเช่นไหว้บอกกล่าวบรรพบุรุษที่เสาะผืนเรือก่อน ส่วนบ้านที่มีศาลพระภูมิซึ่งไม่ได้ถือผีมอญก็จะนำมาเช่นไหว้ที่ศาล ถือเป็นระเบียบเหมือนกันของชุมชน จากนั้นจึงนำมาคลุกมะพร้าวและน้ำตาล นำไปถวายพระที่วัด

เดือน 2 เกี่ยวข้าว นวดข้าว เอาข้าวขึ้นยุ้ง ซึ่งจะต้องทำในวันพฤหัสบดี

เดือน 3 ขึ้น 15 ค่ำ มีการเผาข้าวหลามทำบุญ ซึ่งเหมือนกับกลุ่มคนทั่วไป ระยะเวลานี้เป็นช่วงว่างงาน ผู้ชายจะจักสาน ผู้หญิงจะทอผ้า หรืออาจจะมีการจัดขบวนผ้าป่า หาไม้ หาฟืน

เดือน 5 สงกรานต์ ถือเป็นเดือนที่มีการจัดงานใหญ่ที่สุดในรอบปี เนื่องจากเป็นช่วงว่างจากการทำงาน ประเพณีเนื่องในเทศกาลสงกรานต์ส่วนใหญ่จะดูกลมกลืนกันทั้งในกลุ่มคนไทย คนลาว ชาวบ้านม่วงถือวันที่ 13 เมษายน เป็นวันสิ้นสุดปีเก่า วันที่ 14 เป็นวันเนา คือวันที่อยู่ระหว่างปีเก่ากับปีใหม่ โดยไม่จัดอยู่ในปีใดเลย และวันที่ 15 คือวันขึ้นปีใหม่ของปีตามจันทรคติ

ลักษณะเด่นของประเพณีซึ่งยังคงเอกลักษณ์ของชาวมอญ คือ การสงฆ์ข้าวแช่ การเล่นตะบ้า หลุมมอญ ประเพณีปล่อยนกปล่อยปลา คำโพิริ โยททราย และปิดท้ายประเพณีด้วยการสงฆ์น้ำพระ

นอกจากประเพณีในรอบปีดังกล่าวมานี้ ในหนังสือโบราณภาษามอญที่มีชาวบ้านคัดลอกเก็บไว้ยังได้กล่าวถึง “คำของเดือน” ต่างๆดังนี้

เดือน 1 ปลุกโพิริลังกา

เดือน 2 พระพุทธเจ้าวางศาสนา 5,000 ปี

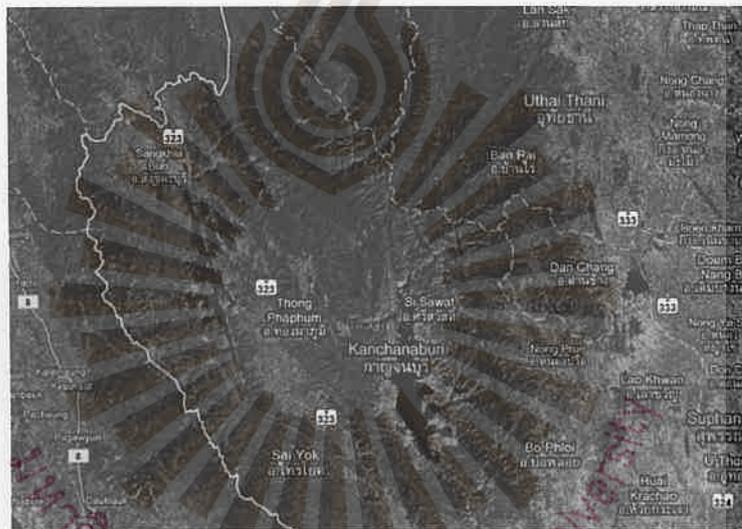
เดือน 3 ขึ้น 15 ค่ำ จุดเทียนก่อไฟให้พระผิงไฟ

เดือน 4 ขึ้น 15 ค่ำ เล่นงานธาดัฐพระพุทธรเจ้า 4 องค์ที่ล่องลับไป มีการเล่นระบำรำฟ้อนต่างๆและนำดอกไม้ธูปเทียนสักการะธาดัฐซึ่งอยู่ที่เขาเตอเขินคุด ในเมืองย่างกุ้งเล่ากันว่าพระอินทร์เป็นผู้เริ่มประเพณีนี้ที่เขาสุเมรุ

ที่มา ศูนย์มอญศึกษา ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนบ้านมอญ

ชุมชนบ้านมอญเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งแห่งหนึ่งของคนไทยเชื้อสายมอญ เป็นชุมชนที่มีความสำคัญทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิต มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งยังเป็นแหล่งเกษตรกรรมมาตั้งแต่ในอดีต การตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านมอญได้นำเอาปรัชญาความเชื่อชาวมอญ ที่เน้นความสมดุลของระบบนิเวศและเคารพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติมาเป็นบรรทัดฐานในการเลือกทำเลที่ตั้ง ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและมีแม่น้ำไหลผ่านทำให้พื้นที่ชุมชนบ้านมอญมีความอุดมสมบูรณ์ การตั้งถิ่นฐานในอดีตมักอิงอยู่กับแม่น้ำลำคลอง เพราะต้องอาศัยสายน้ำในการดำรงชีวิตทั้งการอุปโภค บริโภค และการสัญจร จึงทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนมอญมักจะมีความสัมพันธ์กับน้ำ

ภาพประกอบที่ 5.1 ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนบ้านมอญ อำเภอ สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

ความอุดมสมบูรณ์และความสะดวกในด้านที่ตั้งที่มีแม่น้ำไหลผ่าน ทำให้มีชาวมอญอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทยในราวปีพ.ศ. 2491 การก่อตั้งชุมชนได้เริ่มขึ้นที่สังขละบุรี จากชุมชนเล็กๆ ประมาณ 60 ครัวเรือน นับจากเริ่มเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ปัจจุบันขยายใหญ่มากขึ้นจนถึงประมาณ 1,000 ครัวเรือนในปัจจุบัน ซึ่งเข้ามาทำการเกษตร นอกจากนั้นยังมีกระเหรี่ยงและลาวปะปนอยู่บ้าง การตั้งถิ่นฐานหนาแน่นบริเวณริมแม่น้ำและคลอง โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมในพื้นที่ขนาดเล็กเป็นหลัก ระบบการผลิตยังใช้แรงงานจากคนในครอบครัวและสัตว์เป็นหลัก ไม่มีต้นทุน ไม่มีการแข่งขัน ล้วนต่าง เกื้อกูลกัน แต่ปัจจุบันวิทยาการก้าวหน้าไปไกลมาก มีการพึ่งพา เทคโนโลยีใหม่ๆ ในการประกอบอาชีพการเกษตร มีระบบการค้า

เข้ามาทำกับและกระตุ้นการผลิตดังนั้นคนในชุมชน จึง ทุ่มเทการผลิตโดยการพึ่งพาทั้งเครื่องจักร ปุ๋ย ยา ฆ่า แมลง และ สารเคมีอื่นๆ อย่างมาก ส่งผลให้เกิดต้นทุนเพิ่มขึ้น อีกทั้ง ยังผูกชีวิต ไว้กับราคาผลผลิตที่ขึ้นกับปัจจัยด้านการตลาดมากกว่าในอดีต

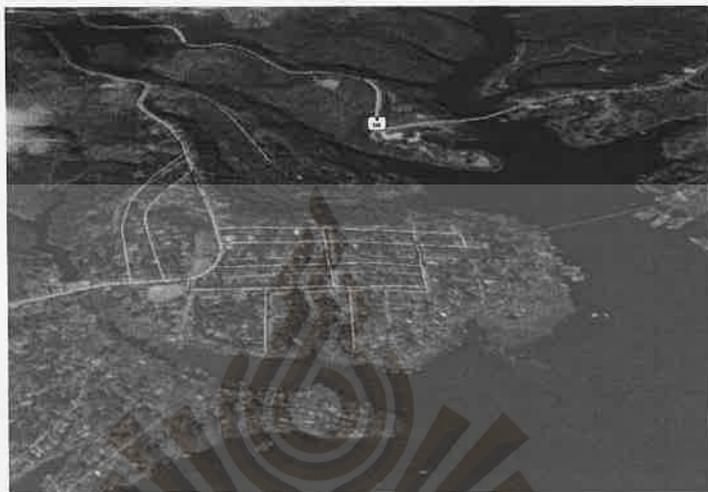
ภาพประกอบที่ 5.2 ผังบริเวณชุมชนบ้านมอญ

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

5.1 ข้อมูลวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่อาคาร

ชุมชนบ้านมอญ ในวันนี้ยังคงสภาพการดำรงวิถีชีวิต กิจกรรม และ การใช้พื้นที่ชุมชน เช่นเดียวกับอดีต อาศัยเกษตรกรรมในการดำรงชีพ และ สะท้อนการพึ่งพาตนเอง นอกจากคนมอญที่อาศัยอยู่ในชุมชน ปัจจุบันยังมี คนหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ ทั้งมอญ กระเหรี่ยง ไทย ลาว พม่า เข้ามาอาศัยพื้นที่เพื่อการทำเกษตรกรรมด้วย ทั้งนี้คนในชุมชนที่มีเชื้อสายมอญมีรูปแบบทางประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิตเฉพาะตัว ยังผลให้รูปแบบอาคารที่พักอาศัยมีลักษณะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางเชื้อชาติที่มีเอกลักษณ์เด่นชัด ต่างกับที่พักอาศัยของชาวไทยเชื้อสายอื่น ภาพบ้านฝาไม้ไผ่ ไม้ขัดและยกได้สูงหลังคามุงจาก คือเสน่ห์ของเรือนพื้นถิ่นชาวมอญที่ยังดำรงอยู่ ซึ่งปัจจุบันนี้ความเจริญและรูปแบบวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปบ้างโดยเริ่มใช้วัสดุอุตสาหกรรมเพื่อความคงทนถาวรมากขึ้น แต่รูปแบบอาคารยังคงความดั้งเดิม ถือได้ว่าเป็นวิวัฒนาการของอาคารประเภทที่พักอาศัยของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (สกว.,2009) การดำเนินชีวิตใน "วิถีมอญ" ท่ามกลางกระแสโลกนั้น ยังคงต้องประสบกับปัญหาจากภายนอก เนื่องจาก"สังคมมอญ"อพยพ คือสังคมที่เกิดขึ้นมาเพราะมีวัดเป็นศูนย์กลาง ในการที่จะจัดตั้งสังคมนี้ขึ้นมาซึ่งหัวหน้าหมู่บ้านในขณะนั้นคือหลวงพ่อ อุดตมะ เพราะคนที่อพยพเข้ามาส่วนหนึ่งเป็นญาติ ของหลวงพ่อซึ่งอพยพหนีความวุ่นวายทางการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจใน

พม่าและในช่วงหลังสุดคือ ผลกระทบ จากการสร้างเขื่อนเขาแหลม (วชิราลงกรณ์) ซึ่งในจุดที่แม่น้ำสามสาย ได้แก่ ชองกาเรีย บีคลีและรันตีมารวมกันที่สามประสบ อำเภอสังขละบุรีกลายเป็นส่วนหนึ่งของอ่างเก็บน้ำ ทางรถไฟฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้ชดเชยให้เฉพาะแค่ค่าเรือขนบ้านเรือน แต่ค่าพืชผลต่าง ๆ ไม่ได้รับการชดเชยเพราะไม่ใช่ที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ถูกต้อง ดังนั้นคนมอญ ต้องดิ้นรนทำมาหากินอย่างอื่นซึ่งก็คือการค้าขาย หรือเป็นแรงงานรับจ้าง

ภาพประกอบที่ 5.3 ผังชุมชนบ้านมอญ อำเภอ สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

เมื่อมีปัจจัยหลายอย่าง ได้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาว"มอญ" การรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง จึงต้องเป็นไปอย่างเข้มข้น กล่าวคือ "กลุ่มชาติพันธุ์มอญ" ยังมีการรักษาอัตลักษณ์ของตนเองได้ โดยเฉพาะกลุ่มแรก ๆ ที่มีความเป็น"มอญ"ค่อนข้างสูง แม้ว่าจะเข้าใจภาษาไทยก็ตามแต่ ไม่ยอมมพุดอัตลักษณ์ที่ยังคงรักษาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น คือ พิธีกรรมทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภาษา

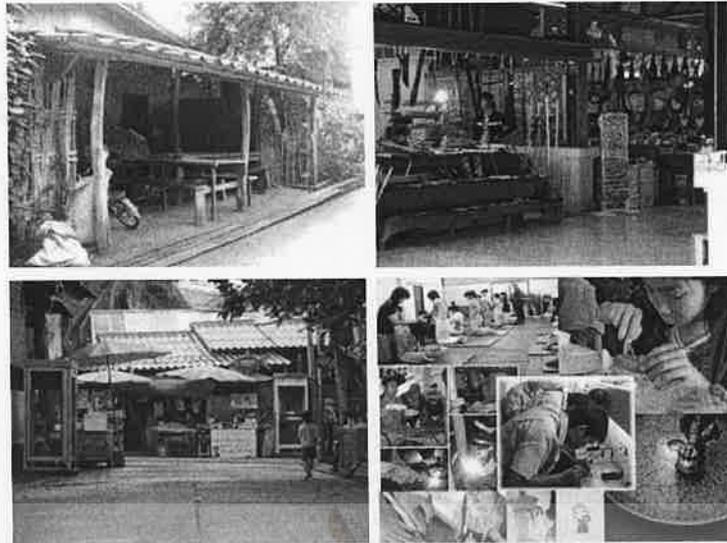
ภาพประกอบที่ 5.4 แผงร้านค้าของบิณฑบาตรและที่รวมกลุ่มของคนในชุมชน

5.2 ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นเป็นพิเศษของชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.5 การดื่กบาตรยามเช้าวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชน
ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/>

จากบทความ “เยือนถิ่นคนมอญ ย้อนรอยสงครามเมืองสังขละบุรี” [www. salweennews.org](http://www.salweennews.org), 2009) ได้กล่าวถึงความโดดเด่นของชุมชนบ้านมอญไว้ว่า แม้ว่าสายน้ำจะแบ่งกัน แผ่นดินสังขละบุรีออกจากกัน แต่ผู้คนบ้านมอญ ก็ได้สร้างสะพานไม้ที่ขึ้นชื่อว่าสวยงาม และยาวที่สุด ในประเทศไทยขึ้นมา เชื่อมสังคมของคนทั้งสองฝั่ง ให้เป็นหนึ่งเดียวกัน มานานกว่าครึ่งศตวรรษ ความสวยงามของ ทัศนียภาพ ที่รายรอบ และความยิ่งใหญ่ของสถาปัตยกรรม อันกำเนิดมาจากแรงกายและแรงใจ ของชาวบ้านทั้งสอง ฝากฝั่ง ประกอบกับภาพวิถีชีวิตผู้คน ที่เดินข้ามฟากไปมาตลอดเวลา ทำให้ สะพานไม้แห่งนี้กลายเป็น มนต์เสน่ห์ที่เรียกนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทย และต่างประเทศมาเยี่ยมเยือน ปีละหลายหมื่นคน หากข้าม สะพานไม้แห่งนี้ไปก็จะพบกับหมู่บ้านของชาวมอญ ซึ่งอพยพมาจากอำเภอเย จังหวัดเมาะละแหม่ง ใน รัฐมอญ ประเทศพม่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2494 หมู่บ้านมอญแห่งนี้ มีพระชาวมอญซึ่งเป็นที่เคารพสักการะ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวมอญในหมู่บ้าน คือหลวงพ่อดุตตมะ ท่านเป็นคนมอญ โดยกำเนิด เกิดที่ อำเภอเมาะละแหม่ง รัฐมอญประเทศพม่า หลวงพ่อดุตตมะจำพรรษาอยู่ที่วัดวังกิวเวการาม ภายใน วิหารที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ประดิษฐานพระพุทธรูปหินอ่อนอันงดงาม ชาวบ้านเรียกกันว่า หลวงพ่อขาว จาก วัดวังกิวเวการามแยกไปอีก 1 กิโลเมตร จะเป็นที่ตั้งของเจดีย์แบบพุทธคยา มีลักษณะฐานเป็น รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส บรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนที่เป็นกระดูกนิ้ว หัวแม่มือขวาขนาดเท่าเมล็ดข้าวสาร บริเวณใกล้เจดีย์มี ร้านจำหน่าย สินค้าจากพม่าหลายร้าน จำพวกผ้า แป้งพม่า เครื่องไม้

ภาพประกอบที่ 5.6 ร้านค้าชุมชนจำหน่าย สินค้าจากพม่า

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/>

ภาพประกอบที่ 5.7 การเดินสินค้าของไวบนศิริชะ

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/>

5.3 ศักยภาพ : ลักษณะทางธรรมชาติ

เนื่องจากชุมชนบ้านมอญเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดิน เป็นที่ราบริมน้ำ ซึ่งมีลักษณะเป็นเนินดินขนาดเล็กรายล้อมไปด้วยแม่น้ำและป่าที่สมบูรณ์ มีสัตว์ป่า นานาชนิด ตลอดจนถึงจุดเด่นทางธรรมชาติที่สวยงาม เช่น น้ำตก ถ้ำ หน้าผา เป็นต้น พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอสังขละบุรี ประมาณ 3 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นป่าไม้และภูเขาสูงชัน เป็นพื้นที่ในแนวเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นเทือกเขาหินปูน

สลัซซ์ช้อน มีดินน้ำสำคัญ หลายสาย เช่น แม่น้ำแควน้อย แม่น้ำรันตี แม่น้ำปิคลี สภาพป่า เป็นป่า
 ชื้น ป่าเบญจพรรณ ไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้ยาง ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้ตะเคียนทอง ไม้ตะคร้อ ไม้ไผ่ชนิด
 ต่าง ๆ

ภาพประกอบที่ 5.8 ภาพลักษณะธรรมชาติของชุมชน

ที่มา: <http://maps.google.com/maps>

ภาพประกอบที่ 5.9 สภาพทางกายภาพของชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/gallery>

ภาพประกอบที่ 5.10 บ้านเรือนพักอาศัยบนแพ

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/gallery>

5.4 ศักยภาพ : ลักษณะทางวัฒนธรรม

สิ่งที่เป็นเสน่ห์ของหมู่บ้านมอญแห่งนี้คือ วัฒนธรรม แบบมอญที่ยังคงอยู่และค่อนข้างชัดเจน ไม่ได้สูญหายไปกับ กาลเวลา คนที่นี่ยังคงพูดภาษามอญ แต่งกายแบบชาวมอญ มีโปสเตอร์รูปเจดีย์และ พระพุทธรูป แบบมอญอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ แต่สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว นอกจากการแต่งกายแล้ว การเดินสิ่งของไว้บนศีรษะ อย่างชำนาญราวกับของที่เดินอยู่นั้น เป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย ดูสง่างาม ซึ่งสาว ๆ มักจะตกแต่งใบหน้า ที่ฉาบไปด้วยแป้งทะนาคา เครื่องสำอาง จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสีขาวนวล บนพวงแก้ม

ภาพประกอบที่ 5.11 ประเพณีงานบุญ

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc1235300910/assignment-01>

วัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญ มีลักษณะแทบจะไม่ต่างจากชุมชนมอญดั้งเดิมที่โยกย้ายมากล่าวคือเป็นชุมชนมอญแบบผสมผสาน ที่เป็นการผสมผสานอย่างลงตัว เป็นการคิดสรรแบบอย่างที่ดีมา ยึดถือปฏิบัติ ตัวอย่างประเพณีที่ยังคงรักษาไว้ได้ในชุมชน ได้แก่ งานสงกรานต์ แห่ธงตะขาบ ปล่อยนก ปล่อยปลา สรงน้ำพระ สะบ่า ประเพณีโกนผมไฟ ประเพณีบวชพระและอุปสมบท ประเพณีการช่วยเหลือ งานศพ คัมภีร์โลกสมมุติ เป็นต้น มีการพึ่งพาอาศัยกัน แบ่งปันสิ่งของและเวลาบ้านใดมีงานบุญ งานแต่ง หรืองานศพก็จะไปร่วมงานช่วยเหลือกัน มีประเพณีวัฒนธรรม ที่สืบทอดต่อกันมาเฉพาะชุมชน ทั้งการ แต่งตัว และการละเล่นต่างๆ รวมถึงในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปีมีการจัดงานคล้าย วันเกิดหลวงพ่อดุตุตมะ ในงานมีกิจกรรมต่างๆประกอบด้วย พิธีกรรมทางศาสนา การแข่งขันชกมวยคาดเชือก การแสดง ของ ชมรมวัฒนธรรมท้องถิ่นเช่น การรำแบบมอญ การรำตงของชาว กะเหรี่ยง และในงานประชาชนจะพร้อมใจกันแต่งกายตามแบบ วัฒนธรรมของชาวไทยรามัญและจัดเตรียมสำหรับอาหาร พูบนบศีระะไป ถวายพระสงฆ์ที่วัด

5.5 ศักยภาพ : ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เรือนเครื่องผูก คือ ลักษณะของเรือนมอญ รูปแบบหนึ่งที่สามารถพบเห็นได้ในชุมชน เป็นเรือนหลังคาจากที่ขึ้นโครงด้วยไม้ไผ่ สอดรัดด้วยเส้นหวายเพื่อผูกมัดให้ส่วนต่างๆ ขึ้นเป็นรูปทรงที่อยู่อาศัยอย่างง่ายๆ แสดงถึงความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายใกล้ชิดธรรมชาติ และนำธรรมชาติมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างลงตัว สิ่งปลูกสร้างที่มีฝาเป็นแบบขัดแตะ พื้นเรือนทำจากฟาก ใช้หวายและดอกผูกมัด ส่วนประกอบของเรือนชนิดนี้ไม่ว่าจะเป็นอกไก่ กบหู ไม้เสียบหนู หรือไม้ข้างควาย ล้วนแสดงถึงหน้าที่และความ สำคัญ เรือนไม้เหล่านี้ ค่อยๆ จางหายไปจากบ้านมอญที่ละเล็กละน้อย แม้ยังสามารถพบเห็นเรือนเหล่านี้ได้แต่ก็นับวันจะมีให้เห็นน้อยลง เพราะการพัฒนาเปลี่ยนแปลงชุมชนทำให้วัสดุพื้นถิ่นที่เป็นวัสดุก่อสร้างเรือน เครื่องผูกหายไป เช่น ต้นไผ่ ต้นจาก ต้นกก หวาย ไม้พุ่มชนิดไม้เนื้อแข็งขนาดเล็กๆ เป็นวัสดุพื้นฐานส่วนใหญ่ที่ใช้ สร้างเรือนเครื่องผูก

ภาพประกอบที่ 5.12 เรือนชาวมอญ

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc1235300910/assignment-01>

ส่วนหลังคาใบจากและผนังไม้ไผ่ขัดแตะเป็นวัสดุก่อสร้าง ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนวัสดุก่อสร้างส่วนดังกล่าวเป็นวัสดุที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมและไม้แปรรูปเข้ามาแทนที่วัสดุเดิม คือ ใบจากที่ผูกงอไป แต่โครงอาคารยังเป็นโครงสร้างเดิมอยู่แต่ปรับเปลี่ยนมาเป็นหลังคากระเบื้อง เรือนชาวมอญในปัจจุบันที่สร้างขึ้นใหม่จะไม่มีการใช้ใบจากแล้ว ถึงกระนั้นรูปแบบสถาปัตยกรรม ยังคงลักษณะเรือนแบบประเพณีนิยมที่มีลักษณะต่อเนื่องอันแสดงถึงเอกลักษณ์ที่พักอาศัยของชนเชื้อสายมอญอย่างชัดเจน และเป็นรูปแบบเรือนพักอาศัยแต่เดิมในอดีต

ภาพประกอบที่ 5.13 ฝาแบบขัดตะ

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc1235300910/assignment-01>

ส่วนลักษณะบ้านแบบใหม่ เป็นแบบไม้ผสมคอนกรีตบางส่วนเช่น ฐานราก เสา เพื่อความคงทนถาวรมากขึ้น ส่วนเรือนเครื่องผูก และ การเข้าเคียวที่เห็นในปัจจุบันจะเริ่มหมดสภาพการใช้งาน บ้านส่วนใหญ่ได้ใช้ตะปูมาทดแทนการผูกและเข้าเคียว ซึ่งเป็นวิธีที่ ง่ายและสะดวกแก่การก่อสร้าง ปัจจุบันได้เริ่มมีอาคารก่ออิฐฉาบปูนแต่ก็ยังคงเอกลักษณ์ชุมชนในด้านรูปทรงและการใช้งาน ชาวชุมชนอาศัยอยู่เป็นกลุ่มเครือญาติ พื้นที่บริเวณรอบตัวเรือน ที่โล่งเรียบจึงเป็นพื้นที่อเนกประสงค์เหมาะแก่การประกอบกิจกรรมในการอยู่อาศัย กิจกรรมที่เกิดขึ้นมีหลากหลาย ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ การผ่าฟืน การทำงานไม้ การซ่อมแซม ซ้ำวของเครื่องใช้ทางการเกษตร เช่น แห อวน การปลูกพืชผัก สวนครัว การตากอาหาร ตลอดจนการจัดงานเลี้ยงรื่นเริงในโอกาสต่าง ๆ หรือการรวมกลุ่มเล่นกันของเด็ก ๆ เป็นต้น ในชุมชนที่มีกลุ่มบ้านเรือนรวมตัวกันอยู่หนาแน่นปานกลาง ล้อมรอบด้วยพื้นที่เกษตรกรรม ระหว่างเรือนจะมีแนวของรั้วไม้ไผ่สาน และไม้พุ่มขนาดเตี้ยถึงปานกลางสลับกับต้นไม้สูงให้ร่มเงาปลูกไว้เป็นบริเวณโดยรอบเพื่อบ่งบอกอาณาเขตของบริเวณเรือนมากกว่าการป้องกันการบุกรุกอย่างจริงจัง

ภาพประกอบที่ 5.14 รูปแบบบ้านพักอาศัยชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc1235300910/assignment-01>

5.6 ข้อจำกัด จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

ข้อมูลจากการศึกษาประวัติการตั้งถิ่นฐานของประชากรในพื้นที่ ชี้ให้เห็นว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่แต่เดิม ได้เอื้ออำนวยต่อการใช้ประโยชน์ทางการเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก และมีแนวโน้มว่าจะยังคงมีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่อไปอีกในระยะยาว และอาจจะมีการขยายตัวของ การตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากมีแรงดึงดูดภายในพื้นที่เพิ่มขึ้นจากการที่สภาพทรัพยากรธรรมชาติ ยังสามารถอำนวยประโยชน์ได้อยู่ ประกอบกับมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่ เช่น ระบบถนน ไฟฟ้า น้ำสะอาด เพิ่มขึ้น ด้านความสัมพันธ์กับแม่น้ำ พบว่า ปัจจุบันประชาชนมีการพึ่งพาและใช้ประโยชน์จากแม่น้ำทั้งการเพาะปลูก และการประมงน้ำจืด ปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ อยู่ในระดับที่ไม่น่ากังวล แม้ว่า จะมีการใช้ที่ดินในเขตป่าต้นน้ำลำธารไปเป็นไร่นา เป็นจำนวนมาก หรือ แม้แต่จะมีการทำการเพาะปลูกพืชไร่โดยไม่ใช้วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ ทั้งนี้เพราะ ชนิดของพืชที่เพาะปลูกกันเป็นส่วนใหญ่มีการปลูกไม่ยึดต้นผสมกับพืชไร่ ซึ่งเป็นการปลูกที่ไม่ก่อให้เกิดการสูญเสียหน้าดิน แต่บางพื้นที่ก็มี การทำนา การเพาะปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยว ที่ก่อให้เกิดการสูญเสียหน้าดินมากเช่นกัน และอาจเป็นปัญหาต่อการพังทลายหน้าดินในอนาคตได้เช่นกัน นอกจากนี้ ในเขตพื้นที่ยังมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ ทำการปลูกไม้ทำแทนพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายอีกด้วย

ภาพประกอบที่ 5.15 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

ที่มา: <https://sites.google.com/site/khawhlamcaengarchrsu>

5.7 ข้อจำกัด จากสภาพทางสังคม – เศรษฐกิจ

ชาวมอญที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ส่วนใหญ่เลี้ยงชีพด้วย เกษตรกรรม เช่น ปลูกพืช และทำประมงน้ำจืดบริเวณชายฝั่ง การเลี้ยงปลาในกระชัง ส่วนคนหนุ่มสาวส่วนมากนิยม ทำงานในโรงงาน บางส่วนเริ่มมีอาชีพการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ประชากรในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น โดยมีผู้ใหญ่บ้าน และ วัด เป็นแกนหลักในการปกครองและการตัดสินใจปัญหาต่างๆ ของชาวบ้าน สภาพ

ทางด้านเศรษฐกิจโดยทั่วไป มีการทำการเกษตร เป็นอาชีพหลัก การเพาะปลูกที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ข้าว มีการทำสวนผลไม้ และยังมีการปลูกพืชผักสวนครัวเป็นรายได้เสริมและกินเอง ประชากรบางส่วนที่ไม่มีพื้นที่ทำกินของตนเองก็จะไปรับจ้างตามพื้นที่เกษตรกรรม ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นชุมชนที่พึ่งตัวเองทางเศรษฐกิจในระดับที่พอเลี้ยงตัวเองได้ ในอดีตมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกไม่มากนัก แต่ในปัจจุบันสภาพการคมนาคมที่สะดวกขึ้น จึงมีการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกมากขึ้นโดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว ทำให้ระบบเศรษฐกิจเริ่มเปลี่ยนจากชุมชนที่พึ่งตัวเอง มาเป็นชุมชนที่พึ่งพาเศรษฐกิจจากโลกภายนอก เนื่องจากที่ตั้งชุมชนอยู่ริมแม่น้ำ ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนตลอดแนวลำน้ำ รองลงมาเป็นที่ว่างสาธารณะ และที่อยู่อาศัย

เยาวชนคนหนุ่มสาวยังคงมี ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิต อย่างเหนียวแน่นกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งเป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ลักษณะประชากรโดยทั่วไป มีการศึกษาอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ มีความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะการให้ความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวม ส่วนใหญ่คาดหวังจะให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาเป็นผู้แก้ปัญหาเรื่องที่ทำกิน และ เอกสารสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่ทำกิน สำหรับปัญหาต่างๆ ที่ประชาชนประสบอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ การว่างงานบางฤดูกาล ขาดแคลนที่ทำกิน ขาดการบริการทางด้านสาธารณสุข-โภชนาการ-สาธารณสุข

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม พบว่า ผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป มีความคิดเห็นเป็นไปในทำนองเดียวกัน คือ มีความคิดเห็นเดียวกันว่า สภาพการประกอบอาชีพมีการเปลี่ยนการประกอบอาชีพจากที่เคยมีการทำการเกษตรกรรม มาเป็นรับจ้าง วิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนจากสังคมชนบทมาเป็นสังคมเมือง มีการแก่งแย่งกันทำมาหากิน แข่งขันกันหางานทำ สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปดีขึ้น ประชาชนมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้น ค่าครองชีพเริ่มสูง สินค้ามีราคาแพง มีการอพยพโยกย้ายของคนในท้องถิ่นอื่นเข้ามาในชุมชนมาก มีคนแปลกหน้ามากขึ้น สังคมกลายเป็นสังคมคนเมือง การทำค้าขายในชุมชนมีมากขึ้น ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นกว่าเดิม มีการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตมากขึ้น การสื่อสารคมนาคมสะดวกและรวดเร็ว ชุมชนเริ่มมีความหนาแน่น สภาพแวดล้อมเริ่มเสื่อมโทรม จากการทำแบบสำรวจโดยชาวบ้านในชุมชน จำนวน 30 ชุด สรุปข้อมูลได้ดังนี้

ความคิดเห็นเรื่อง "การจดจำได้ของชุมชน"

ชุมชน บ้านมอญ ที่อยู่ ม.7 ถนน อุดตะมะ ต.หนองลู อ.สังขละ จ.กาญจนบุรี 71240

1. ถ้านึกถึง"ชุมชน"จะนึกถึงสิ่งของอาคาร สถานที่ หรือเรื่องราวอะไรได้บ้าง

1.วัดวังวิเวการาม

2.สะพานมอญ

- 3.เจดีย์พุทธคยา
 - 4.วัดจมน้ำ
 - 5.แม่น้ำของกาเลีย
2. มีอะไรในชุมชนที่รู้สึก "ไม่ชอบ" หรือ "ไม่อยากจะให้มีในชุมชน" บ้าง?
1. ยาเสพติด และ สิ่งผิดกฎหมาย
 2. ความไม่เท่าเทียมกัน
 3. การทะเลาะวิวาท
3. มีอะไรที่ชุมชนยังไม่มี แต่เรา "อยากให้มี" ในชุมชนบ้าง
1. สถานีอนามัย
 2. ห้องคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง
 3. สถานที่ทำกินเพิ่มขึ้น
 4. สนามเด็กเล่น
 5. ห้องสมุด

แม้ว่าคนในชุมชนยังไม่ได้รับสิทธิในการเป็นคนไทยเนื่องจากเป็นชนกลุ่มน้อยอพยพจากประเทศเพื่อนบ้าน แต่ทุกคนก็ภาคภูมิใจที่ได้อยู่ในแผ่นดินไทยและภูมิใจในความเป็นชนชาติมอญ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีที่โดดเด่นของมอญดึงดูดให้ผู้คนมาท่องเที่ยว เพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชาวมอญดั้งเดิมที่หลงเหลือไม่มากนักในประเทศ ดังนั้นชุมชนบ้านมอญจึงเป็นศูนย์เรียนรู้ของผู้คนที่สนใจที่ต้องการศึกษาวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมชาวมอญ

5.8 องค์ประกอบของชุมชน : การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน

เนื่องจากในบริเวณบ้านมอญ มีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรมริมน้ำ สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนแบ่งออกเป็น 4 ส่วนการใช้ที่ดิน รายละเอียดของการใช้ที่ดินแต่ละประเภท ดังนี้

1. บริเวณที่พักอาศัย บริเวณที่พักอาศัยของชุมชน ส่วนใหญ่รวมกลุ่มบ้านเรือนในรูปแบบโครงข่ายถนนแบบกริด หนาแน่นในถนนชุมชน แล้วค่อยๆ กระจายเบาบางไปตามระยะห่างจากถนนจนถึงริมแม่น้ำ
2. บริเวณพาณิชยกรรม ย่านการค้าของชุมชน จะอยู่ในบริเวณริมสะพานทางเข้าชุมชน ลักษณะการค้าและการพาณิชยกรรม จะเป็นร้านขายสินค้าอุปโภค บริโภค ที่ให้บริการภายในชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.16 ผังการใช้ที่ดินชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

3. พื้นที่พักอาศัยเชิงธุรกิจ เป็นรูปแบบการพักอาศัยรวมกับกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ เช่น บ้านพักบริการแก่นักท่องเที่ยว อุตสาหกรรมครัวเรือน ร้านอาหาร และ โรงเก็บผลผลิตทางการเกษตร
4. บริเวณพื้นที่สีเขียว ซึ่งเป็นที่ว่างของชุมชน และ พื้นเกษตรกรรม แบ่งเป็นสองโซนหลักด้านทิศตะวันตกและทิศตะวันออก โดยเน้นการใช้น้ำจากลำคลองและแม่น้ำ

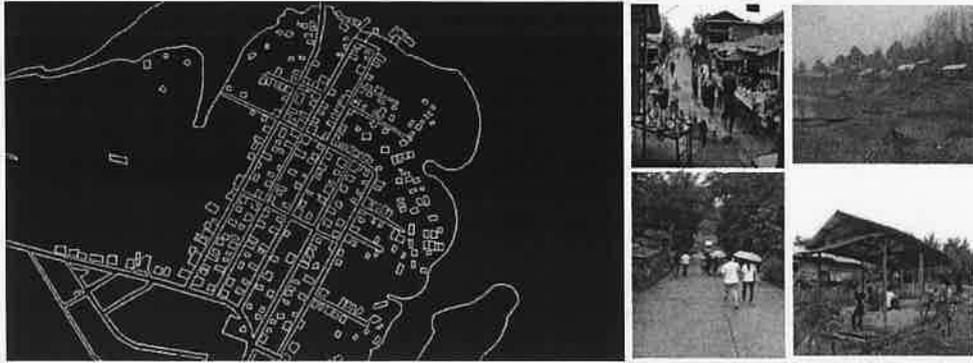
ภาพประกอบที่ 5.17 กิจกรรมการใช้ที่ดินชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

องค์ประกอบของชุมชน : ระบบที่ว่างของชุมชน

พื้นที่ว่างของชุมชน ปรากฏให้เห็นได้บริเวณที่ว่างระหว่างบ้านเรือน ใช้เป็นพื้นที่สาธารณะใช้ร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งการใช้งานประเภทเกษตรกรรม การพักผ่อน กิจกรรมทางสังคม และ ประเพณี

ต่างๆ พื้นที่ดังกล่าวจะอยู่ในตำแหน่งที่ว่างของชุมชน กระจายตัวกันตาม จุดตัดของแนวดถนน และ บริเวณชานน้ำ รอบๆชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.18 พื้นที่ว่างของชุมชน

ที่มา: <http://www.facebook.com/#/pages/Prakun-KK-Studio-41/161520720550959?sk=wall>

องค์ประกอบของชุมชน : พื้นที่สีเขียวของชุมชน

พื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนประกอบไปด้วย พื้นที่ธรรมชาติ พื้นที่สีเขียวริมเส้นทางสัญจร พื้นที่สีเขียวเพื่อการเกษตรชุมชน รวมถึงพื้นที่สีเขียวเพื่อบริการ อย่างสวนสาธารณะ สนาม สนามเด็กเล่น ปัจจุบันพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนที่เคยมีอยู่ได้เริ่มจะลดลงไป เนื่องจากการขยายตัวของชุมชน ทำให้พื้นที่ว่างบางส่วนของชุมชนกลายเป็นพื้นที่พักอาศัยและร้านค้า นอกจากนี้ พื้นที่สีเขียวที่มีอยู่เดิมบางส่วนขาดการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมทำให้เกิดสภาพเสื่อมโทรมไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

อย่างไรก็ดีความเชื่อของคนมอญ ได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่สีเขียวเพื่อการอยู่อาศัยอย่างสมดุลกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ โดยเฉพาะพื้นที่ริมน้ำ การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในชุมชนยังถือเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนบ้านมอญได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของชุมชนมาอยู่ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินงานวางแผนและจัดการ เพื่อเสริมสร้างให้พื้นที่สีเขียวดำรงอยู่ โดยการลดการรुक้าเพื่อใช้พื้นที่สีเขียวในการก่อสร้างอาคาร เพื่อส่งเสริมให้มีพื้นที่สีเขียวประเภทต่างๆ ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณให้เพียงพอที่จะเสริมสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของชุมชน ตลอดจนเน้นการเสริมสร้างระบบนิเวศน์ชุมชนและคุณภาพชีวิตของประชากรให้ดียิ่งขึ้น

องค์ประกอบของชุมชน : ระบบการสัญจรภายในชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.19 ระบบทางสัญจรภายในชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

ชาวบ้านหรือนักท่องเที่ยวนิยมการเดินเท้าเพื่อเข้าถึงอาคารบ้านเรือนในชุมชนมากกว่าการนำรถยนต์เข้าไปในชุมชนซึ่งถือได้ว่าเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน ส่วนการจราจรทางเรือ จะเป็นการเน้นเฉพาะนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้าชมโบราณสถานหรือการล่องแพ จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เป็นที่นิยมของ นักท่องเที่ยว ทั้งนี้การคมนาคมภายในหมู่บ้าน

ได้มีถนน 3 ประเภท แยกตามประเภทการใช้งาน และ ชนิดของถนน ได้แก่

1. ถนนลาดยางแอสฟัลต์จากภายนอกชุมชน
2. ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กส่วนถนนหลักชุมชน
3. ถนนลูกรังเป็นถนนซอยภายในชุมชน

องค์ประกอบของชุมชน : กรรมสิทธิ์ที่ดินภายในพื้นที่ชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.20 กรรมสิทธิ์ที่ดินชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

กรรมสิทธิ์ที่ดินภายในพื้นที่ชุมชนเป็นของวัด ซึ่งทางหลวงได้อนุญาตให้ชาวบ้านเข้ามาปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยได้ ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับสิทธิในการเป็นคนไทย และทางการไม่สามารถออกโฉนดที่ดินให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่คนในชุมชน ซึ่งส่งผลให้การทำกิจกรรมทางการเงินเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก เนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าได้มีนักลงทุนจำนวนหนึ่งได้เข้ามาทำมาค้าขายซึ่งกรรมสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่เพื่อดำเนินธุรกิจ การท่องเที่ยว ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อชุมชนในอนาคตได้

องค์ประกอบของชุมชน : พื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

ภาพประกอบที่ 5.21 พื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxkxumxklummixekklum/present-4-1>

พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี

พื้นที่ทางกายภาพในเชิงสังคม (Social space) อันบ่งบอกถึง วิถีชีวิต ความเชื่อ และระบบคุณค่าทางสังคมของผู้คนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญจากการศึกษาและสำรวจการใช้พื้นที่ในชุมชนพบว่า วัด ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางชุมชน รวมถึงพื้นที่ลานกิจกรรมริมน้ำ จึงถือว่าเป็นพื้นที่ที่สำคัญ ซึ่งมีความหมายในการเป็นศูนย์รวมของชุมชน โดยตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย สังเกตง่าย สามารถใช้เป็นที่หมายตาของผู้มาเยือนและใช้เพื่อการรวมตัวประกอบกิจกรรม ถือว่าเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนนอกจากนี้ภายในชุมชนจะมีศาลาขนาดเล็ก กระจายอยู่ทั่วไปสำหรับเป็นที่จับกลุ่มพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสารของสมาชิก

ภาพประกอบที่ 5.22 พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

5.9 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างของพื้นที่เปิดโล่งภายใน ชุมชน พบว่า บริเวณริมน้ำใกล้สะพานมอญ เป็นพื้นที่ที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจมากที่สุด ทั้งด้านการค้าขาย กิจกรรมทางสังคมประจำวัน การพักผ่อน การพบปะสังสรรค์ของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ทางสัญจรมีลักษณะเป็นโครงข่าย แยกจากทางเดินหลักและลัดเลาะแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน ทำให้สมาชิกชุมชนสามารถไปมาหาสู่ ติดต่อกันได้สะดวก สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดแบบเครือญาติ และการเป็นสังคมเกษตรกรรม การวางตัวของกลุ่มบ้านเรือนเป็นระบบทำให้เกิดพื้นที่เปิดโล่งหรือลานบ้านที่รองรับกิจกรรมอเนกประสงค์ ตั้งแต่การละเล่นของเด็ก ๆ งานเลี้ยงรื่นเริงต่าง ๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น

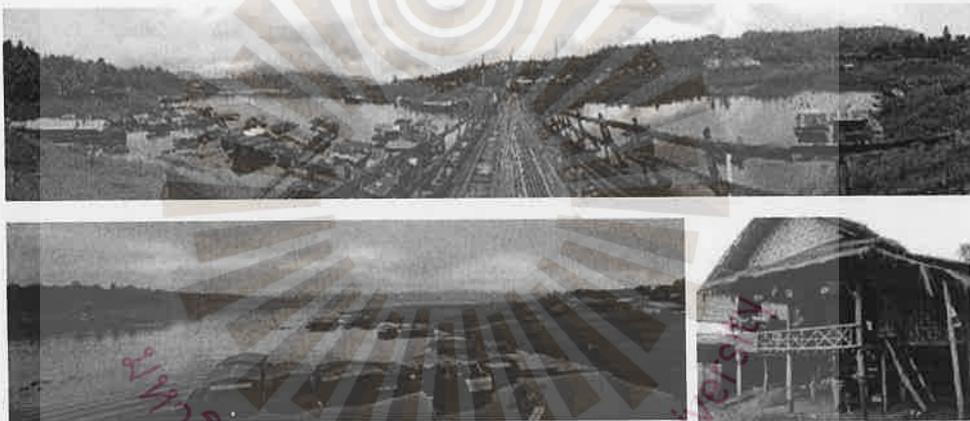

ภาพประกอบที่ 5.23 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

5.10 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์

ภูมิทัศน์บ้านมอญเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างองค์ประกอบภูมิทัศน์ทั้งทางวัฒนธรรมอย่างสะพานมอญ และธรรมชาติของภูมิประเทศ ส่งผลให้เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่สามารถรับรู้ความเป็นท้องถิ่นหรือความเป็นมอญอย่างชัดเจน โดยชาวบ้านได้ใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่สั่งสมและถ่ายทอดกันต่อมาในการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมธรรมชาติให้ตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตการทำไร่นา และ มีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตให้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งลักษณะการใช้พื้นที่ของชุมชนและลักษณะขององค์ประกอบภูมิทัศน์พื้นถิ่นสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและระบบคุณค่าในชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ

ภาพประกอบที่ 5.24 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

5.11 วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม

ชาวมอญนับถือพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทคล้ายกับคนไทยส่วนใหญ่แต่มีแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกัน(Foster ,1986) มีความนอบน้อมพระพุทธรูป พระธรรม และ พระสงฆ์ และองค์เทวดา บิฑามารดา ครูบาอาจารย์ โดยถือว่าปัญญาเป็นสิ่งสำคัญสุดในการจัดระเบียบและวางแบบแผนหลักปฏิบัติของชาวมอญ พระมหาจรูญ ญาณจารี พระชาวมอญได้รวบรวมหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตจากตำราชาวมอญ ที่เรียกว่า “คัมภีร์โลกสิทธิมอญ” (<http://www.monstudies.com/:2009>) มอญโบราณได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาและมีความเชื่อว่าจะนำพาชีวิตให้ประสบกับความสุข หลักปฏิบัติเหล่านี้ยังคงยึดถืออย่างเคร่งครัด เช่น ตำราหลักปฏิบัติชาวโลกเวลาหุงข้าวอย่าแขวนทัพพีไว้ ข้าวที่เหลือจากกินแล้ว

อย่าใส่หม้ออีก ให้หุงแต่พอกิน พลุที่เหน็บท้องไว้ กินแล้วทรัพย์สมบัติน้อย น้ำสำหรับกินอย่าใช้ ล้าง
เท้า น้ำล้างที่เหลือจากล้างเท้าอย่าเก็บไว้ เสื้อผ้าผู้ชายกับผู้หญิงอย่าไว้ปะปน กัน ผ้าโพกหัวอย่าใช้คาด
พุง อย่าข้ามเชือกที่ตึงและไม้คาน ข้าวที่ผู้หญิงกินแล้ว อย่ากินซ้ำ กินของที่ผู้หญิงคายออก จะน้อย
ทรัพย์ บนตักผู้หญิงให้ปูผ้าเสียดก่อนแล้ว ค่อยนอน หมอนน้ำดื่มอย่าให้แห้ง นินทาว่าร้าย ผู้มีศีล สมณสี
พราหมณ์ โภคทรัพย์ เสื่อมถอย โทษใหญ่บ่อยจะเกิด พุดโกหกมดเท็จ หมดสง่าราศรี โภคทรัพย์เสื่อม
ถอย นอนไม่ล้างเท้าทุกข์หลายประการ นอนหันศีรษะทิศเหนือจะเดือดร้อน ไม่บ้วนปาก ไม่ล้างหน้า
วาจาไม่มีเสน่ห์ ผมยารุงรัง เสื่อมทรัพย์สิน ขณะตำข้าว หุงข้าว กัมหา เศษผงจะมากไปด้วยทุกข์ มวล
มนุษย์โลกผู้ปรารถนาจะพ้นโทษดังกล่าว ขอจงงดเว้นเทอญ

ตำราวันทอดผ้าวันอาทิตย์และวันพุธ ให้สืบด้าย วันจันทร์ ให้ทอด้าย วันพฤหัสบดี ให้ตัดผ้าออกจาก
หูก วันศุกร์ ให้เย็บเป็นผ้าถุงห่ม

ตำราวันตัดผมท่านให้เว้นวันจันทร์กับวันพุธ ส่วนอีก 5 วัน คือ วันอาทิตย์ วันอังคาร วันพฤหัสบดี วัน
ศุกร์ และวันเสาร์ ตัดผมในวันเหล่านี้จะมีมั่งมีร่ำรวยแล

ตำราวันตัดเล็บตัดเล็บวันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันอังคาร ราศีจะเสื่อม ตัดวันจันทร์ วันพุธ วันพฤหัสบดี
และวันศุกร์ จะเกิดสง่าราศรีแล

ตำราวันเรียนวิชาท่านกล่าวว่า เริ่มเรียนวันอาทิตย์ วันศุกร์ พอปานกลาง วันพฤหัสบดี ปราดเปรื่องเรื่อง
วิชา วันจันทร์ วันอังคาร วันเสาร์ และวันพุธ จะเกิดทุกข์และป่วยไข้ ขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ มากไปด้วยโทษ
ถ้าวิชาเกี่ยวกับตัวเลข (คณิตศาสตร์) จะทุกข์หนัก ขึ้นหรือแรม 14 ค่ำ ลูกศิษย์จะต้องโทษทัณฑ์ ขึ้นหรือ
แรม 10 ค่ำ ทั้งอาจารย์ และลูกศิษย์ จะต้องภัยและโทษทัณฑ์ ขึ้น 15 ค่ำ โทษจะตกแก่พ่อแม่

ตำราวันทำนาไถนา วันอาทิตย์ แซ่พันธุ์เมล็ดข้าว วันศุกร์ หว่านเมล็ดข้าว วันจันทร์ เกี่ยวข้าว วันพุธ
นวดข้าว วันอังคาร ร่อนข้าว(ฟัดข้าว)วันเสาร์ นำข้าวใส่ยุ้งฉาง วันพฤหัสบดี

ตำราวันไม่ควรนำสิ่งของออกวันอาทิตย์ อย่าซื้อขาย วันจันทร์ อย่านำสิ่งของออก วันอังคาร อย่าขนย้าย
เหล็ก วันพฤหัสบดี อย่านำให้พลอย วันศุกร์ อย่านำเงินทองออก วันเสาร์ อย่านำซื้อ กระบือ อีกอย่างหนึ่ง
วันอาทิตย์ นวดข้าวจะเกิดไฟไหม้ วันจันทร์ ทุ่งเสื้อผ้าใหม่ จะเกิดโทษ วันอังคารขัดถูอาวุธจะเกิดความ
หายนะ

ตำราวันควรซื้อสิ่งของวันอาทิตย์ ซื้อข้าวเปลือก วันจันทร์ ซื้อเสื้อผ้า วันอังคาร ซื้อที่ดิน วันพุธ ไถ
ทาส วันพฤหัสบดี ซื้อเพชรพลอย วันศุกร์ ซื้อทอง วันเสาร์ ซื้อโคกระบือ

ตำราวันมิตรวันอาทิตยเป็นมิตรกับวันพฤหัสบดี วันจันทร์เป็นมิตรกับวันพุธ วันอังคาร เป็นมิตรกับวันศุกร์ วันราหู(วันพุธกลางคืน)เป็นมิตรกับวันเสาร์

ตำราวันศัตรูวันอาทิตยเป็นศัตรูกับวันอังคาร วันจันทร์เป็นศัตรูกับวันพฤหัสบดี วันศุกร์ เป็นศัตรูกับวันเสาร์ วันพุธเป็นศัตรูกับราหู(วันพุธกลางคืน)

ตำราเห็นนิมิตไม่ดีขณะที่กำลังเดินออกมาเห็นคนตายเห็นคนหัวขาด จะเกิดเหตุใหญ่ เห็นขม้น เห็นน้ำมัน งูเลื้อยคลานตัดหน้า อย่าเดินทางต่อ หากเดินทาง จะเกิด หายนะ อาจถึงแก่ชีวิตได้

ตำราเห็นนิมิตดีเดินออกจากบ้านเห็นขึ้นเนื้อ จะได้ลาภอันประเสริฐ เห็นกระบือ จะชนะ ศัตรู เห็นหม้อน้ำ จะประสบภัย เห็นปลาขึ้นได้ เห็นแม่โคตีम्मลูกโค ปรุหลาดนัก เดินทางจะได้ลาภ อันประเสริฐแล

ตำราจามจามทิศตะวันออก เดินทางจะมีลาภ จามทิศอาคเนย์ จะถูกไฟลวก จามทิศใต้ จะชนะศัตรู จามทิศเหนือ จะมีศัตรูปองร้าย จามทิศตะวันตก จะพบเนื้อคู่ จามทิศพายัพ จะมีลาภเกิดขึ้น จามทิศเหนือ จะได้ลาภ จามทิศอีสาน จะได้ลาภ จากผู้บังคับบัญชา จามทิศเบื้องล่าง ธาตุกำเริบ จามขึ้นข้างบน จะได้ลาภ

ตำราฟ้าร้องหลังจากสงกรานต์แล้วท่านให้สังเกตเสียงฟ้าร้องไว้ว่า ฟ้าร้องทิศ ตะวันออก พิษพันธุ ัญญาหารจะเกิดโรค ฟ้าร้องทิศอาคเนย์ ต้นไม้ใบหญ้า จะแห้งเฉา ฟ้าร้องทิศใต้ จะมีฝนมาก ฟ้าร้องทิศเหนือ จะเกิดสงคราม เนื่องนิตย์ ฟ้าร้องทิศตะวันตก จะเกิดการรบราฆ่าฟันกัน

ตำราทายคนเดินทางถ้าถามว่า ชายหรือหญิงที่เดินทางไกลจะถึงเมื่อไหร่ ถ้าจับพุงหรือศีรษะ ทายว่า กลับมาแล้ว จับหูทายว่า ไม่ได้กลับ ยังอยู่ในที่ไกล จับข้อมือนทายว่า กำลัง เดินทางอยู่ จับท้องทายว่า พุง ข้าวคอยไว้ได้เลย จับอวัยวะเพศทายว่า กลับมาถึงแล้ว จับหัวเข่าทายว่า นานกว่าจะมาถึงแล

ชาวมอญยังเชื่อในคติโบราณ โดยจะไม่มีพระพุทธรูปเก็บไว้ในฐานะภายในบ้าน เพราะถือว่าพระพุทธรูป เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้าผู้ทรงความบริสุทธิ์ พระพุทธรูปจะต้องอยู่ที่วัด เพราะบ้านอันเป็นที่อยู่ ของคนนั้นไม่บริสุทธิ์ การกระทำกร่างต่าง ๆ อันเป็นวิถีชีวิตของปุถุชนต่อหน้าหรือในบริเวณประดิษฐาน พระพุทธรูปนั้นเป็นการไม่แสดงความเคารพและจะเป็นบาปต่อเจ้าของบ้าน สำหรับครอบครัวที่ทำการ สมรสเชื้อสายอื่น เช่น ถ้าเป็นคนพม่ามาแต่งงานกับคน"มอญ" ก็จะต้องพูด"ภาษามอญ" หรือคนไทยมา แต่งงานกับคน"มอญ" ลูกก็ต้องพูด"ภาษามอญ" แต่ในขณะเดียวกันเด็กรุ่นหลัง ๆ นั้น จะมีสองอัต ลักษณ์ อยู่ในตัวครึ่งหนึ่งเป็นไทยครึ่งหนึ่งเป็น"มอญ"

วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบผสมผสาน

ชุมชนชาวมอญมีการปรับตัวในเรื่องประเพณี เทคโนโลยี และระบบความเชื่อ วัฒนธรรมยังคงรักษาไว้และเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด คือระบบความเชื่อ ซึ่งทำให้การสืบทอดทางวัฒนธรรมยังคงอยู่ได้ โดยไม่ถูกกลืนกลายอย่างรวดเร็วด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมคติความเชื่อและประเพณีการดำเนินชีวิตของชุมชน เป็นการผสมผสานกันระหว่างการนับถือผีและ ศาสนาพุทธ ยังมีร่องรอยของความเชื่อในการนับถือผีอยู่ ดังนั้น วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษานี้จึงมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างการนับถือภูตผีวิญญาณและการนับถือศาสนา โดยจะเกรงกลัวผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่ามีอยู่ในธรรมชาติ หรือสิ่งที่มีลักษณะลึกลับ นอกจากนี้ มีการปลูกสร้างเรือนที่อธิบายถึงวิธีการเลือกสถานที่ ในการอยู่อาศัย ซึ่งล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับหลักของการอยู่อาศัยแบบเคารพต่อธรรมชาติ อิทธิพลของวัฒนธรรมเหล่านี้ จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้ต้องการปลูกสร้างเรือนจะกางป่าเป็นบริเวณจำกัดแต่พอเพียง โดยตัดต้นไม้เท่าที่จำเป็น รักษาต้นไม้ใหญ่ในพื้นที่เอาไว้ สร้างเรือนในที่สูงที่เป็นโคกหรือเนิน และหลีกเลี่ยงการสร้างเรือนคร่อมทางน้ำ แต่จากการสำรวจพบว่า ในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้โดยเฉพาะในด้านการวางผังบริเวณตัวเรือนและในระดับหมู่บ้านได้ลดน้อยลง ไม่มีใครยึดถือ เนื่องจากสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้คนมุ่งเน้นการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้นตามหลักสมัยใหม่โดยหน้าบ้านจะหันหน้าไปยังถนนที่ตัดผ่านเป็นหลักพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบบริเวณตัวเรือนหรือที่เรียกกันว่า 'ลานบ้าน'

ภาพประกอบที่ 5.25 วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม

ที่มา: <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

5.12 สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์

พระมหาจรรยา ญาณจारी ยังได้รวบรวมหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมจากตำราชาวมอญ “คัมภีร์โลกสิทธิมอญ” (<http://www.monstudies.com/>;2009) ชาวมอญโบราณได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด เช่น

ตำราสถานที่ปลูกบ้านทิศเหนือ ทิศอีสาน และทิศตะวันออก 3 ทิศนี้ ติดทางเดินและลาดต่ำลง ประเสริฐนักแล ทิศใต้ ทิศตะวันตก ป่วยไข้ถึงตาย ทิศพายัพ ทิศอาคเนย์ ทุกข์ยาก ทิศหริดี มีโจรภัย ทั้ง 5 ทิศนี้ ลาดต่ำลงไม่ดี ถ้าเรียบดูจนน้ำกลอง จะมากไปด้วย ลากยศสมบัติ นูนดูจหลังเต่าจะหายนะ หน้าดินเต็มดูจพระจันทร์เพ็ญจะได้ โกล้ซิดเจ้านาย ดูจคันสรที่โคงและดูจหลังม้า จะเกิดอัคคีภัย และที่เหมือนรอยไถ หรือที่มีร่องน้ำขังอยู่ ไม่สมควรปลูกบ้าน

ตำราหย่อนเสาหลงหลุมขณะที่หย่อนเสาหลงหลุม ถ้าเสาหล่นกระแทกลง เจ้าของบ้านและ ลูกหลานบริวาร อาจจะมีการตายเกิดขึ้น ดังนั้นเวลาที่หย่อนเสาหลงหลุม ท่านจึงให้ค่อย ๆ หย่อนลง

ตำราเบนเสาบ้านไว้ว่า เบนไปทางทิศตะวันออก จะมากด้วยทรัพย์สมบัติ เบนไปทางทิศอาคเนย์ ไฟจะไหม้บ้าน เบนไปทางทิศหริดี ขโมยโจรจะขึ้นบ้าน เบนไปทางทิศเหนือ จะเกิดหายนะ เบนไปทางทิศใต้ ทิศตะวันตก ประเสริฐนักแล เบนไปทางทิศพายัพ และทิศอีสาน ทรัพย์สมบัติไฟบุลย์

ตำราวันปลูกบ้านดี-ไม่ดีปลูกบ้านวันอาทิตย์ บริบูรณ์ด้วยสุขและลาภ วันจันทร์ ทุกข์ก่อน มีลาภในภายหลัง วันอังคาร เดือดร้อนเป็นนิจ วันพุธ ทุกข์ก่อนมีลาภในภายหลัง วันพฤหัสบดี บริบูรณ์ด้วยสุขและลาภเป็นนิจ วันศุกร์ ทุกข์ก่อนสุขในภายหลัง วันเสาร์ จะวิบัติและต้องภัย

ตำราผักที่ไม่ควรปลูกบริเวณบ้านทิศตะวันออกของบ้าน ไม่ควรปลูกผักสำหรับต้มแกง ทิศใต้ ผักตระกูล ผักยาว ทิศเหนือ ผักปลัง ทิศตะวันตก บวมกลม หากปลูกไว้ผู้มีวาสนาและ คนมั่งมีอาจกลายเป็นคนทุกข์ยากได้

ตำราต้นไม้ควรปลูกบริเวณบ้านทิศตะวันออก ควรปลูกต้นกล้วย และต้นมะพร้าว ทิศอีสาน ควรปลูกมะตูม ทิศตะวันตก ควรปลูกพุทรา ทิศใต้ ควรปลูกมะม่วง ทิศเหนือ ควรปลูก มะขามป้อม ทิศพายัพ ควรปลูกนูนทริก ทิศอาคเนย์ ควรปลูกสารภี ทิศหริดี ควรปลูกขนุน ปลูกต้นไม้เหล่านี้จะเกิดโชคดีตลอดศก

ตำราเตรียมการก่อนที่จะขึ้นบ้านใหม่ท่านกล่าวไว้ว่า ให้เอาผ้าจุ่มน้ำที่ฝนด้วยจันทร์หอมผูกที่แม่บันไดเป็น 3 ตอน ที่ปากประตูสะพานไม้ไว้ 7 กิ่ง ให้นำหมอนน้ำต็ม น้ำล้างหน้า ที่อบด้วยของหอม และให้ปูที่นอนหมอนเสื่อไว้ ให้ไหว้พระรัตนตรัยทางทิศตะวันออก ไหว้พ่อแม่ ทางทิศใต้ ไหว้ภูมิเทวดาทางทิศตะวันตก ไหว้เจ้าบ้านทางทิศเหนือ ให้จุดเทียนที่เสา ทั้ง 4 แล้ว ต่อจากนั้นจึงค่อยนำสิ่งของอื่น ๆ ขึ้นไป

ตำราวันขึ้นบ้านใหม่วันอาทิตย์ ให้เอาพระพุทธรูปขึ้นก่อน วันจันทร์ ให้เอาเสื่อหมอนขึ้นก่อน วันอังคาร ให้เอาเงินทองขึ้นก่อน วันพุธ ให้เอาถาดสำหรับขึ้นก่อน วันพฤหัสบดี ให้เอา ของหอมขึ้นก่อน วันศุกร์ ให้

พ่อแม่ขึ้นก่อน วันเสาร์ ห้ามขึ้นบ้านใหม่ หากขึ้น บ้านใหม่ ไฟจะไหม้ ต้องพลาดพราดจากพ่อแม่ ผู้คนใน
เรือนจะได้เถียงกัน ต้องขึ้นโรงขึ้นศาลแล

ตำราแสดงที่เก็บสิ่งของบ้านใหม่เวลาขึ้นบ้านใหม่ ท่านกล่าวไว้ว่า ทิศตะวันออกให้เก็บข้าวเปลือก
ข้าวสาร ทิศภาคเหนือให้วางอาวุธ ทิศใต้ให้วางก้อนหิน ทิศตะวันตก ให้วางตุ่มน้ำและเสื่อ ทิศอีสานให้
วางข้าวปั้น ทิศเหนือให้วางหอยสังข์ ทิศพายัพให้วางดอกไม้และน้ำ ทรัพย์สมบัติไว้กลางบ้าน ้วควาย
ไว้ใต้ถุนบ้าน จะร่ำรวยตลอดกาลเป็นนิศย์แล

ตำราเสาน้ำเสาเล็กทางทิศตะวันออก ทรัพย์สินหายนะ เสาเล็กทางทิศภาคเหนือ ขโมย จะขึ้นบ้าน เสา
เล็กทางทิศใต้ เจ้าเรือนตาย เสาเล็กทางทิศเหนือ จะร่ำรวย เสาเล็ก ทางทิศตะวันตก จะได้ลาภสักการะ

บ้านชาวมอญจะเป็นลักษณะเป็นบ้านเรือนเครื่องผูก ไม้ฝาขัดแตะยกใต้ถุนสูง แยกห้องน้ำออก
จากตัวบ้าน หากเรือนที่อยู่ติดกันมักจะมีควมสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดแบบเครือญาติ จะมีการเว้นช่อง
ระหว่างแนวพุ่มไม้หรือรั้วไม้ไผ่สานบอกอาณาเขต มีประตูไม้ไผ่เข้าเดียวระหว่างบ้านเพื่อความสะดวกใน
การไปมาหาสู่กัน มีการเว้นพื้นที่เปิดเป็นลานโล่งระหว่างเรือนเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนกิจกรรมร่วมกัน
ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ในกรณีที่พักหมู่บ้านเรือนมีการรวมตัวกันเรือนแต่ละหลังที่ตั้งอยู่ค่อนข้าง
ใกล้ชิดกันจะแบ่งอาณาเขตระหว่างกันด้วยทางเดินเท้าที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายตลอดทั้งหมู่บ้าน รูปแบบ
สถาปัตยกรรมอาจแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 4 รูปแบบ

ภาพประกอบที่ 5.26 บริเวณด้านข้างใช้ฝาไม้ไผ่ขัดแตะ

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565301843/assignment-01>

1. ลักษณะของเรือนพักอาศัย

เรือนพักอาศัย หากแบ่งตามรูปแบบของรูปทรงหลังคาได้ 3 รูปแบบ คือ รูปจั่ว ทรงปั้นหย่า และจั่วแบบรูปทรงสมัยใหม่ ซึ่งมีความลาดชันน้อยกว่าจั่วพื้นถิ่น เรือนพื้นถิ่น จะยกได้สูง มีการใช้งานโดยรอบตัวบ้าน ส่วนอาคารรูปแบบสมัยใหม่มักสร้างขึ้นใหม่ภายหลังเมื่อเจ้าของเริ่มมีเศรษฐกิจดีขึ้น หลายอาคารเป็นแบบผสมกัน ซึ่งมักเป็นการต่อเติมจากเรือนเดิม หรือเปลี่ยนวัสดุก่อสร้างจากไม้ที่หาได้ตามธรรมชาติมาเป็นวัสดุสำเร็จรูป

ปัจจุบันเจ้าของบ้านปลูกโดยการประยุกต์จากภูมิปัญญาเดิมของชาวมอญ ส่วนมากเป็นแบบชั้นเดียวได้สูง หลังคาจั่วที่มีความลาดชันน้อย วัสดุที่ใช้เป็นวัสดุในเชิงอุตสาหกรรม แต่ยังใช้เสาไม้หรือพื้นไม้ ฝาผนังนิยม ฝาไม้ไผ่ขัดแตะ หรือ ไม้ซ้อนเกล็ดตามนอน หน้าต่างเป็นหน้าต่างบานกระทุ้งทำด้วยไม้ไผ่ขัดแตะ หรือ ลูกฟักไม้ อาจจำแนกย่อยออกไปได้อีก 3 ลักษณะตามรูปแบบของอาคาร คือ 1) เรือนพื้นถิ่น 2) เรือนสมัยใหม่ 3) เรือนพื้นถิ่นต่อเติม

2. ลักษณะของเรือนพักอาศัยต่อเติมเป็นร้านค้า

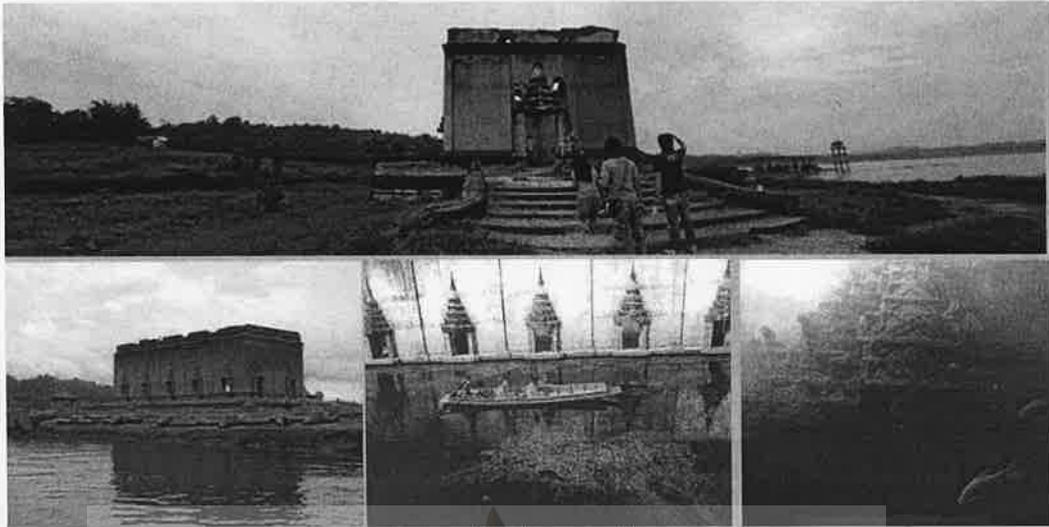
เรือนพักอาศัยต่อเติมเป็นร้านค้า ใช้พื้นที่บางส่วนของเรือน เช่น ระเบียงหน้าบ้าน หรือต่อหลังคาด้านใดด้านหนึ่งของเรือนที่หันออกทางด้านถนน โดยวางสินค้าเพื่อจำหน่ายหรือเปิดเป็นร้านขายของชำ บริเวณส่วนค้าขายจะอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าตัวบ้าน เน้นระดับที่สูงกว่าดินเดิมเล็กน้อย โดยไม่มีการเทคอนกรีต

3. ลักษณะของเรือนร้านค้า

เรือนร้านค้ามีรูปทรงเรียบง่าย คือแบบที่นิยมปลูกเป็นแบบชั้นเดียว หน้าหน้าเรือนสู่ถนน ร้านค้าปลูกอยู่ระหว่างสองฝั่งของถนน ปิดประตูร้านด้วยบานประตูม้วน หรือ บานกระทุ้ง แบบง่าย พื้นห้องใช้พื้นดินที่อัดแน่นยกสูงกว่าพื้นที่ดินโดยรอบ มีการทำคันดินขนาดเล็ก และ รางระบายน้ำฝน เพื่อกันน้ำเอ่อล้นเข้าตัวร้าน

4. ลักษณะของอาคารใช้ประโยชน์เฉพาะทาง

อาคารใช้ประโยชน์เฉพาะทาง อาคารที่เป็นอาคารนอกเหนือจากอาคารดังได้กล่าวมาแล้ว ยังมีอาคารในลักษณะอื่นที่ปลูกสร้างอยู่ในชุมชน มีลักษณะที่ใช้ประโยชน์เฉพาะทาง แตกต่างออกไปอีกลักษณะหนึ่ง ได้แก่ โรงเรียน อนามัย ศาลาอเนกประสงค์ และ วัด

ภาพประกอบที่ 5.27 พื้นที่ที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์

<https://sites.google.com/site/arc2565302950/assignment-01>

5.13 พื้นที่ที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์

เป็นพื้นที่ที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี และ ลานกิจกรรมชุมชน ซึ่งยังคงสภาพเดิมจากอดีต และยังคงใช้ประโยชน์ดั้งเดิม ได้แก่ วัด และ พื้นที่โล่งริมน้ำของชุมชน ในปัจจุบันนี้ได้กำหนดให้เป็นลานกิจกรรมของคนในชุมชนในเทศกาลต่างๆ และ กิจกรรมทางศาสนา

ภาพประกอบที่ 5.28 บริเวณพื้นที่ใช้สอยในอนาคต

<https://sites.google.com/site/arc2565302950/assignment-01>

ภาพประกอบที่ 5.29 พื้นที่ที่มีกิจกรรมริมน้ำชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.30 บริเวณริมแม่น้ำทั้ง 2 ฝั่ง ถูกรुक้าโดยนายทุน

5.14 ปัญหาของชุมชน

การฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนจำเป็นอย่างเร่งด่วน เนื่องจากชุมชนเป็นแหล่งรวมของกิจกรรมต่างๆ มีการพัฒนาและขยายตัว เพื่อรองรับกับจำนวนประชากรและการขยายตัวทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี เมื่อขาดการวางแผนที่ดีอาจทำให้เกิดปัญหามลพิษ ปัญหาการจราจรและขนส่ง ปัญหาชุมชนหนาแน่น ปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม และจะนำไปสู่ปัญหา ด้านสุขภาพกายและใจในอนาคต

1. ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนา

จากการพัฒนาชุมชนบ้านมอญในช่วงที่ผ่านมาพบว่าชาวบ้าน เริ่มเข้าสู่วิถีชีวิตในระบบทุนนิยม เช่นเดียวกับชาวบ้านในชุมชนอื่นๆของประเทศ เนื่องจากรายรับจ่ายถูกกำหนดไว้ด้วยกลไกของทุนนิยม การที่ทำให้ชาวบ้านใช้ชีวิตแบบพอเพียง ทวนกระแส หรือพึ่งตนเองได้นั้น จึงไม่ใช่เรื่องง่าย ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้โครงการพัฒนาไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เห็นได้จากการที่หลายครัวเรือนเป็นหนี้ ทั้งนี้ในระบบและนอกระบบ นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนไปมาระหว่างการทำเกษตรกับการรับจ้างในเมือง เพื่อนำเงินไปใช้หนี้และใช้จ่ายในส่วนที่จำเป็น เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาแพง ในขณะที่การทำเกษตรนั้นไม่สามารถมีรายรับสม่ำเสมอตลอดทั้งปี ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่จำเป็นต้องหางานทำภายนอกชุมชน

2. มลพิษทางน้ำ

ปัจจุบันความเน่าเสียและมีกลิ่นเหม็นของแม่น้ำลำคลองในชุมชนเป็นปัญหาที่ต้องให้ความสำคัญ น้ำเสียส่วนมากเป็นน้ำเสียจากชุมชน ได้แก่ น้ำ เสียจาก บ้านเรือน ร้านอาหาร น้ำเสียจากชุมชนเหล่านี้จะไหลลงสู่ทางระบายน้ำสาธารณะ ซึ่งการทิ้งน้ำเสียจากชุมชนโดยไม่มีการบำบัดอย่างเหมาะสมทำให้น้ำในแม่น้ำลำคลองเน่าเสียได้ เกิดปัญหากลิ่นเหม็นและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์พาหะนำโรคส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของชุมชน รวมทั้งทำให้เกิดการปนเปื้อนลงสู่ลำน้ำใต้ดิน

3. ชยะ

ชยะชุมชนและของเสียอันตราย ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญของชุมชน ชุมชนประสบปัญหาปริมาณชยะที่เกิดขึ้นจำนวนมากในแต่ละวัน ปัญหาด้านการเก็บขนและการขนส่งชยะที่ไม่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนขาดระบบการกำจัดชยะที่ถูกหลักสุขาภิบาล และสถานที่กำจัดชยะมีไม่เพียงพอกับปริมาณชยะที่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี

4. มลพิษทางอากาศ เสียงดังและความสั่นสะเทือน

มลพิษทางอากาศในเขตชุมชนเกิดขึ้นจาก การจราจร การคมนาคมขนส่ง รวมถึงการเผาพืชไร่หลังการเก็บเกี่ยว ในที่โล่งในเขตชุมชน อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไประดับของมลพิษทางอากาศของชุมชน ยังไม่เกินค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้

5. น้ำท่วม

ปัญหาน้ำท่วม ของชุมชนในปัจจุบัน เป็นปัญหาเกิดจากสภาพภูมิประเทศเนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ มีสภาพเป็นที่ลุ่ม และมีปริมาณฝนที่ตกหนักในบางฤดูกาล ปัญหาเหล่านี้ มีสาเหตุอีกประการหนึ่งคือระบบระบายน้ำที่ไม่มีประสิทธิภาพต่ำ และขาดการดูแลรักษา ทำให้เมื่อเกิดสภาวะน้ำหนุนจากแม่น้ำล้นคลองที่ไหลผ่านชุมชน หรือ การมีปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมามากเกินกว่าที่ระบบระบายน้ำจะรองรับได้ ก็จะทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขัง

6. การจราจรและขนส่ง

ปัญหาการขนส่งภายในชุมชนมีสาเหตุสำคัญมาจากการขาดระบบโครงข่ายที่เหมาะสม การขาดระบบที่มีประสิทธิภาพ สภาพถนนที่เป็นดินมีน้ำท่วมขัง ถนนคอนกรีตขาดการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ รวมถึงการไม่ปฏิบัติตามกฎจราจรของนักท่องเที่ยว ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

7. มลทัศน์

มลทัศน์ของชุมชนที่เกิดจากป้าย สิ่งก่อสร้างหรือของเสียต่างๆ มีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันพบว่าการติดตั้งป้ายขนาดใหญ่และขนาดเล็กจำนวนมาก กระจายอย่างไม่เป็นระเบียบ อยู่ทั่วไปตลอดแนวถนนซึ่งนอกจากปัญหาความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยและปัญหาความสะอาดแล้ว ยังมีปัญหาด้านความปลอดภัยด้วย

8. ยาเสพติด

เนื่องจากคนในชุมชนให้ความสำคัญแก่การศึกษาน้อย ทำให้เด็กไม่ได้เรียนหนังสือทำให้เกิดความไม่เข้าใจในพิษภัยของยาเสพติด ทำให้เกิดปัญหาหายาเสพติด สิ่งมีเงินเมา รวมถึงจากสภาพโดยรอบเอื้ออำนวยทำให้เกิดเป็นแหล่งมั่วสุมของเยาวชนทั้งมีการติดสิ่งเสพติด ดัมเหล้าเถื่อน

บทที่ 6 การพัฒนาชุมชนบ้านมอญ

การพัฒนาชุมชนชนบทไปสู่ความทันสมัยในหลายๆชุมชนต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เช่นเดียวกับชุมชนบ้านมอญที่เกิดภาวะทางเศรษฐกิจเนื่องจากรายได้จากการเกษตรไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ดังนั้นการวิจัยนี้ต้องการให้เกิดกระบวนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนบ้านมอญให้เป็นแหล่งผลิตทางการเกษตรและการแปรรูปผลิตทางการเกษตร รวมถึงกำหนดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนมอญ เพื่อเป็นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชน และการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นในด้านวัฒนธรรม เพื่อให้เรียนรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนมอญ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourist) ว่า "การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษา ชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม และชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ" (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539: หน้า 10)

6.1 สาธารณชนของแผนพัฒนาชุมชน

ประชาชนในชุมชนบ้านมอญมีฐานะยากจน แต่มีความเป็นอยู่ที่ดีและมีสุขภาพ การพัฒนาการเกษตรไปสู่ความเพียงพอ เกษตรพื้นบ้านเป็นแหล่งอุตสาหกรรมเกษตร รวมถึงการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดกาญจนบุรี ทั้งนี้การพัฒนาจะต้องทำควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งแหล่งน้ำ ป่าไม้ อากาศและดินอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของประชาชนในพื้นที่ที่มีความห่วงใยในทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ประชาชนศรัทธาศาสนาและมีส่วนร่วมทางกิจกรรมชุมชนทุกระดับ โดยเน้นความเชื่อที่ถ่ายทอดจากรุ่นต่อรุ่นเป็นหลัก

แนวทางการจัดการทรัพยากร

กรมป่าไม้ (<http://www.forest.go.th/> : 2011) กล่าวถึงแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีในพื้นที่อำเภอสังขบุรีและทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกกระทบจากการใช้ประโยชน์ของประชาชนมี 3 ประเภท ที่สำคัญ คือ ดิน น้ำ และป่าไม้ ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ถึงวิธีการใช้ประโยชน์ ความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละประเภทของประชาชน ประกอบกับนโยบายและการดำเนินงานของหน่วยงานในพื้นที่ พอลจะสรุปถึงแนวทางการจัดการทรัพยากรในบริเวณได้ ดังนี้

1. ทรัพยากรดินและน้ำ ปัจจัยทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรดินมากที่สุด ได้แก่ การขยายการตั้งถิ่นฐาน การตัดถนน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีมาตรการที่จะควบคุมการขยายตัวของการใช้ประโยชน์

ที่ดินอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่อยู่ลุ่มน้ำ ในแง่ของการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก จากสมรรถนะดิน ระดับความลาดชัน ระดับความสูง นับว่ามีความเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ในด้านการปลูกพืชสวน และไม่ยืนต้นซึ่งจากสภาพการณ์การเพาะปลูก ประชากรส่วนใหญ่ก็ใช้ประโยชน์ได้เหมาะสมอยู่แล้ว แต่เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งอาจเป็นผลเสียในระยะยาวได้เพราะในขณะนี้ประชากรบางส่วน เริ่มมีการเปลี่ยนพืชจากข้าวไปเป็นพืชสวนชนิดอื่นๆ เช่น มะม่วง กัลย มะนาว มะขามหวาน ส้ม หรือแม้แต่เปลี่ยนจากข้าวพันธุ์พื้นเมือง เป็นข้าวพันธุ์ดี ดังนั้น จึงควรจะได้มีการส่งเสริมการเพาะปลูกให้เหมาะสมแก่สภาพดิน และควรจะได้มีการเผยแพร่ความรู้ทางด้านเทคนิคและวิธีการส่งเสริมการเพาะปลูกให้เหมาะสมแก่สภาพดิน และควรจะได้มีการเผยแพร่ความรู้ทางด้านเทคนิคและวิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ ในการเพาะปลูก เช่น การใช้วัสดุคลุมดินในการปลูกพืชสวน หรือไม่ยืนต้น รวมถึงการทำรางระบายน้ำ ในพื้นที่เพาะปลูก ส่วนทรัพยากรแหล่งน้ำ ในแง่ของคุณภาพและปริมาณในภาวะปัจจุบันยังไม่เป็นปัญหามากนัก อย่างไรก็ตามแนวโน้มในอนาคตที่ประชากรจะเพิ่มขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงระบบการเพาะปลูกจากข้าวไปเป็นพืชสวน อัตราการใช้สารเคมีอาจจะมีสูงขึ้น ซึ่งอาจเป็นผลเสียต่อคุณภาพน้ำได้เพราะการระบายน้ำจากพื้นที่เพาะปลูกเกือบทั้งหมดจะระบายลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติทั้งสิ้น ประกอบกับการขาดความรู้ในเรื่องของการอนุรักษ์ดินและน้ำ ในระยะยาวอาจเป็นผลให้มีการสูญเสียดินและการพังทลายของดิน อันเป็นสาเหตุของการตกตะกอนในแหล่งน้ำ เพิ่มมากขึ้น และเป็นผลให้แหล่งน้ำธรรมชาติมีการตื้นเขิน ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเผยแพร่ หรือรณรงค์ให้ประชาชนเกิดความตระหนักในปัญหาที่จะเกิดขึ้น และส่งเสริมให้มีความรู้ในเรื่องของการอนุรักษ์แหล่งน้ำ

2. ทรัพยากรป่าไม้ ในปัจจุบันทรัพยากรประเภทนี้ได้ถูกทำลายไปมาก แม้ว่าจะได้มีการปลูกทดแทนบ้างแล้วก็ไม่เพียงพอ เนื่องจากประชาชนยังมีความต้องการใช้ไม้เพื่อทำประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ไม้สำหรับเป็นเชื้อเพลิง ดังนั้น ในการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้จำเป็นต้องแก้ปัญหานี้ให้ได้ก่อน ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าจึงลดลงหรือหมดไป วิธีการแก้ไขปัญหานี้ อาจทำโดยใช้ระบบวนเกษตร เข้ามาช่วย หรืออาจทำโดยการผ่อนผันให้มีการปลูกป่าพืชสำหรับชุมชนขึ้นในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านนอกจากนี้ สิ่งสำคัญเร่งด่วนที่ต้องทำคือการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ เพราะในสภาพการณ์ปัจจุบัน ประชาชนในท้องถิ่นได้มีความตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้แล้ว หากแต่ยังขาดวิธีการหรือแนวทางในการอนุรักษ์ป่า รัฐจึงควรถือโอกาสนี้ในการส่งเสริมความรู้ในเรื่องของการอนุรักษ์ป่าไม้และเร่งดำเนินการเพื่อสร้างสำนึกในความสำคัญของป่าไม้ ขณะเดียวกันก็ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ด้วย เช่น อาจจัดพื้นที่ป่าไม้ให้ชุมชนรับผิดชอบดูแลการใช้ประโยชน์และการบำรุงรักษา เป็นต้น นอกจากนี้แล้วในส่วนของการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งมีผลโดยตรงต่อการทำลายและการเสริมสร้างเนื้อที่ป่าไม้ เช่น การปลูกพืชไร่ ไม่ยืนต้น หรือพืชสวน รัฐควรจะต้องเข้าไป

ดำเนินงานในส่วนของการให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับชนิดของพืช วิธีการบำรุงรักษา ที่เหมาะสมที่จะทำให้เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้

3. ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรประเภทนี้ เป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญที่สุดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรทุกประเภท ทั้งในแง่ของการทำลายและการเสริมสร้าง ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า ประชากรในท้องถิ่นเป็นผู้มีระดับความรู้ค่อนข้างต่ำ และขาดโอกาสในการได้รับความรู้ใหม่ๆ ในการประกอบอาชีพ สื่อความรู้ที่เข้าถึงประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด คือ กลุ่มเพื่อนบ้านหรือญาติ ซึ่งส่วนใหญ่ก็มีระดับความรู้ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก การยกฐานะความรู้จึงเป็นอย่างเชื่องช้า นอกจากนี้คือ วิชชุ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ระดับทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนจะอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างต่ำ อย่างไรก็ตาม พบว่า การที่ประชาชนในท้องถิ่นมีแกนกลางในการปกครอง (ทั้งทางกฎหมาย และการยอมรับจากสังคม) เป็นสิ่งเดียวกัน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผลให้การรวมกลุ่มกันเพื่อทำประโยชน์เป็นไปไม่ได้ไม่ยากนัก กลุ่มที่มีอยู่ในปัจจุบันแม้ว่าจะเป็นกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็เริ่มเห็นว่า มีกลุ่มเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเกิดขึ้นบ้างแล้ว เช่น กลุ่มปลูกป่า โดยเหตุที่ทรัพยากรประเภทนี้ มีส่วนที่กระทบต่อปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทโดยตรง จึงควรเร่งดำเนินงานพัฒนาทรัพยากรประเภทนี้ก่อนเป็นอันดับแรก โดยการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรที่มีอยู่ ในแง่ของการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ และการพัฒนา ทั้งนี้ โดยต้องเน้นให้เห็นถึงผลกระทบจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะเกิดต่อประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้ประชากรเกิดความสำนึกและความรับผิดชอบในการใช้ทรัพยากร และจะเป็นผลให้การดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้แล้วในแง่ของการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์หรือพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ควรต้องพิจารณาถึงปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นด้วย เพราะการดำเนินการใดๆ ที่สามารถแก้ปัญหาและสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ ย่อมจะได้รับความร่วมมือในจากประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี โดยการดำเนินงานต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นนี้อาจทำโดยผ่านแกนกลางที่สำคัญในท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน อย่างไรก็ตามสำหรับพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ หรือมีมาตรการในการดำเนินงานที่ชัดเจนอยู่แล้ว ก็ควรจะต้องมีการดำเนินงานตามกฎหมายอย่างเข้มงวดเด็ดขาด จึงจะสามารถสงวนและรักษาสภาพทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับแนวทางในการดำเนินงานเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นี้ ผลจากการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า จำเป็นจะต้องมีการประสานการทำงานร่วมกันทั้งฝ่ายพัฒนาที่ดินและป่าไม้และควรจะได้มีการประสานงานกันตั้งแต่ระดับนโยบายลงมาถึงหน่วยปฏิบัติ การดำเนินงานจึงจะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ นอกจากนี้แล้วในแง่ของการกำหนดนโยบาย ควรมีนโยบายที่แน่นอนชัดเจน และควรมีการประสานแผนการทำงาน และแผนงานประมาณ ให้สอดคล้องกัน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

6.2 แผนพัฒนาชุมชนบ้านมอญ

ได้กำหนดนโยบายการพัฒนาไว้ 8 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสาธารณูปโภค

1.1 จัดระบบความเชื่อมโยง การคมนาคม ไฟฟ้า ระบบประปา ให้สามารถเข้าถึงแหล่งที่
พัก อาศัยได้อย่างครอบคลุมพื้นที่ อย่างมีมาตรฐาน

1.2 จัดหา พัฒนา ปรับปรุงและซ่อมแซมแหล่งน้ำ ทั้งเพื่ออุปโภคบริโภค

2. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และการเกษตร

2.1 ส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนด้านระบบบริหารจัดการแบบเศรษฐกิจ
พอเพียง “ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้” ส่งเสริมความสามารถในการพัฒนาอาชีพของ
ประชาชน เพื่อสร้างงานสร้างรายได้เพิ่มขึ้น

2.2 การส่งเสริมและเพิ่มทักษะให้แก่กลุ่มอาชีพต่างๆ

2.3 พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้

3. ด้านการพัฒนาสังคม

3.1 ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และพัฒนาชุมชนน่าอยู่

3.2 สร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

3.3 สร้างกระบวนการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนน่าอยู่

3.4 สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

4. ด้านการพัฒนาด้านการศึกษา

4.1 ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

4.2 สนับสนุนการพัฒนาสถานศึกษาและยกระดับคุณภาพการศึกษา

4.3 สนับสนุนการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

5. ด้านการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม

5.1 ส่งเสริม ฟันฟูกีฬา ศิลปวัฒนธรรมประเพณีมอญ ให้เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น
เพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีมอญ

6. ด้านการพัฒนาสาธารณสุข

6.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการบริการสาธารณสุข

6.2 ส่งเสริมให้มีการออกกำลังกายกันทุกครัวเรือน

7. ด้านการพัฒนาการเมือง-การบริหาร

7.1 การส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

7.2 การบริหารงานด้านหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

8. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

- 8.1 สร้างสภาวะแวดล้อมที่ดี เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน
- 8.2 ปรับปรุงระบบกำจัดขยะ และบำบัดน้ำเสีย เพื่อแก้ปัญหาให้เหมาะสม
- 8.3 การจัดตั้งเครือข่ายชุมชนรักษาสีสิ่งแวดล้อม

แผนพัฒนาชุมชน จึงมีเป้าหมายที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ตระหนัก และเข้าใจถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมรดกของชาติ และมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ

ภาพประกอบที่ 6.1 ตำแหน่งชุมชนบ้านมอญ

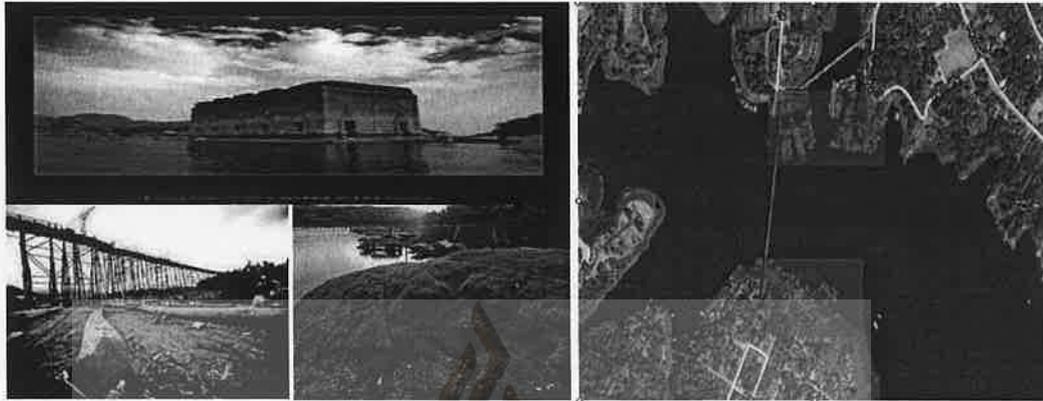
ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

ชุมชนบ้านมอญเป็นชุมชนมอญเก่าแก่ของจังหวัดกาญจนบุรีซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ต้องการที่จะอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาส่งเสริมด้านการขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต รวมถึงการทำการเกษตรกรรมที่มีอยู่แล้ว และทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นดังนั้นแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ควรคำนึงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจรวมเข้าด้วยกัน โครงการที่ส่งผลกระทบต่อในทางบวกที่มีต่อชุมชน โดยคำนึงเอกลักษณ์เฉพาะและวิถีชีวิต ได้สร้างบรรยากาศการรับรู้ทางสุนทรียภาพที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์ ทั้งนี้แนวทางการการพัฒนาชุมชนที่เสริมสร้างการพัฒนา ควรยึดถือปฏิบัติ ดังนี้

1. การบริหารจัดการในเชิงแผนและนโยบายของหน่วยงานในท้องถิ่น

การวางแผนเพื่อพัฒนา ควรเป็นแผนในระดับแผนปฏิบัติการที่มีความชัดเจนในการดำเนินงาน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน ระยะเวลาของโครงการต่าง ๆ และการจัดตั้งงบประมาณ โดยมีหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามา มีบทบาทในการดำเนินงาน อันจะทำให้การ

จัดเตรียมงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินงานทั้งหมดจากรัฐบาล รวมทั้งแหล่งเงินทุน จากกองทุนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อเสนอแนะวิธีการการพัฒนา มากกว่านำมาใช้ในการของบประมาณเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

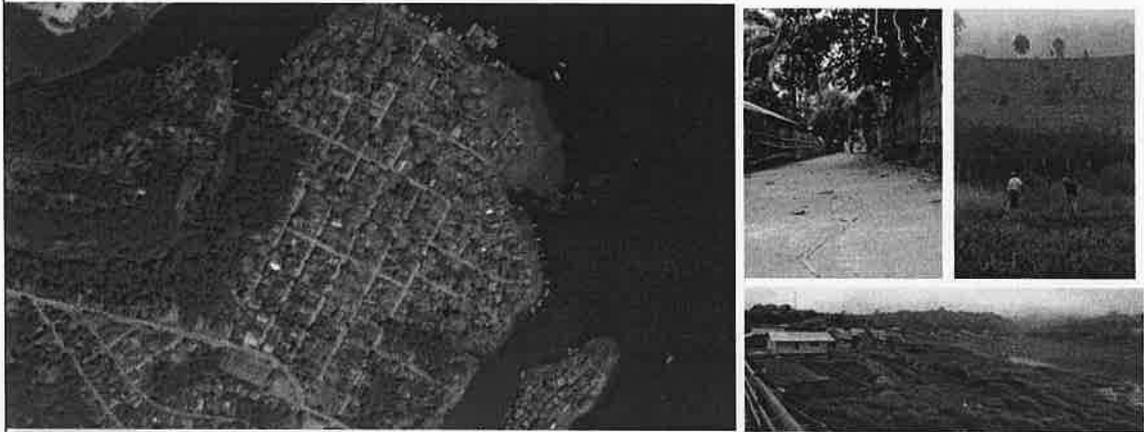

ภาพประกอบที่ 6.2 เอกลักษณ์ที่มีคุณค่าของชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/file-cabinet>

2. การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

เพื่อบรรลุผลที่ได้จากการการวางแผน ควรได้รับการสนองตอบจากชุมชน และสังคมท้องถิ่น โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา แนวทางการจัดการ ควรให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายและแผนงานที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการพัฒนาแก่ประชาชน ทำได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรม รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์การจัดทำแนวทางหรือคู่มือ ทั้งนี้กระบวนการมีส่วนร่วมนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับองค์กรหน่วยงานของรัฐ จนถึงในระดับชุมชนขนาดเล็ก ต้องใช้มิติของภาคประชาชนในการจัดการและการแก้ปัญหาาร่วมกัน กระบวนการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังของทุกฝ่ายในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และผลจากการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

ภาพประกอบที่ 6.3 พื้นที่สีเขียวที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/file-cabinet>

3. การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐเพื่ออนุรักษ์

มาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้เพื่อควบคุมการอนุรักษ์ และส่งเสริมการพัฒนาภูมิทัศน์ชุมชน ให้เป็นไปตามหลักการสุนทรียภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของโครงการก่อสร้างที่จะเกิดขึ้นทั้งของหน่วยงานของรัฐและเอกชน การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐ ที่ออกตามพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวง รวมทั้งข้อบัญญัติของท้องถิ่น ที่บังคับใช้เฉพาะในขอบเขตพื้นที่การปกครองตามลักษณะความต้องการบังคับใช้ของท้องถิ่น เป็นไปตามผังที่ได้กำหนดไว้ในอนาคตของชุมชน จะให้ความสำคัญกับมาตรการควบคุมทางกฎหมายผังเมืองที่ออกตามพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวง รวมทั้งข้อบัญญัติของท้องถิ่น ที่บังคับใช้เฉพาะในขอบเขตพื้นที่การปกครองตามลักษณะความต้องการบังคับใช้ของท้องถิ่น รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมทางผังเมือง ได้แก่ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 เป็นต้น และการใช้มาตรการควบคุมการบังคับใช้ทางกฎหมายทั้งในสวนเทศบัญญัติ และข้อบังคับของท้องถิ่น เพื่อให้เป็นไปตามแผนการดำเนินงานของการอนุรักษ์ชุมชนที่ได้กำหนดไว้

6.3 ข้อเสนอแนะทางการวางผัง (Guidelines for Planning)

ใช้หลักการเมืองยั่งยืน (Jacobs 1965, Jenks, Burton and Williams 1996, 2000) โดยเสนอให้มีการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ คงความหนาแน่นของสิ่งปลูกสร้างเดิม แต่เพิ่มการใช้ที่ดินอย่างหลากหลาย ในด้านกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ประหยัดการสัญจรและพลังงาน โดยประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และคงเอกลักษณ์ท้องถิ่นให้มากที่สุด

- กำแพงบ้านที่ี้องออกแบบ
- พื้นที่สวนกินริม บึงทอชท์ยอ
ร้านค้าทอชท์ยอ
- พื้นที่สาธารณะ: สหกรณ์
ชุมชน
- เส้นทางรถ จะกำหนดให้กินรถใช้
ใบถนนนี้เท่านั้น สหกรณ์
บึงทอชท์ยอ
- ลักษณะพื้นที่สวนกินซึ่งมีปัญหา
ทำให้การกินรถใช้

ภาพประกอบที่ 6.4 ผังแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตามวิสัยทัศน์

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/file-cabinet>

1. สร้างความเป็นถิ่นที่และเอกลักษณ์ (Place and Identity) เสนอให้เก็บรักษาต้นไม้ขนาดใหญ่และคลอง รักษาขนาดสัดส่วนของอาคารที่อาจจะสร้างขึ้นใหม่ไม่ให้สูงเกินระดับเดิมและขนาดถนนไว้เท่าเดิม เพื่อเป็นการอนุรักษ์อาคารและสภาพแวดล้อม อีกทั้งเป็นการรักษาระบบนิเวศของพื้นที่ให้คงไว้ตามเดิม

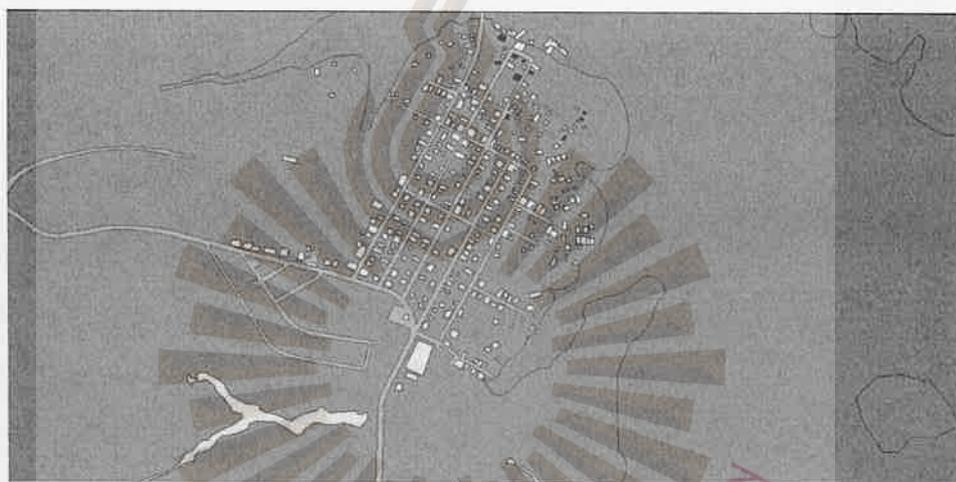
2. ระบบการสัญจรมีประสิทธิภาพและปลอดภัย (Efficient and non-polluted Transportation) ควรส่งเสริมการใช้จักรยานและทางเดินเท้า ตามหลักการชุมชนเมืองยั่งยืน อันเป็นชุมชนจักรยาน นอกจากจะใช้ในพื้นที่แล้วยังสามารถใช้สัญจรเข้าสู่พื้นที่ โดยสร้างเส้นทางเดินไม่ต้องย้อนกลับทางเดิม และกลับไปยังทางเข้าเดิมแบบเป็นวงแหวน ควรจัดหาที่จอดรถเพื่อการเปลี่ยนระบบการสัญจรเข้าสู่พื้นที่ พื้นที่ที่โล่ง เสนอให้สร้างเส้นทางเดินริมน้ำเดินใหม่โดยเว้นระยะถอยร่นจากแนวเขตบ้านเป็นพื้นที่กันชนสีเขียว

3. การแบ่งเขตที่ดิน (Zoning) เพื่อการใช้งาน อย่างผสมผสาน (Mixed Use) เมื่อจัดวางโครงข่ายเส้นทางสัญจรแล้วที่ดินซึ่งถูกแบ่งเป็นส่วนๆ เกิดความเป็นสาธารณะและส่วนตัวในระดับต่างๆกัน จึงเสนอแนวทางการพัฒนาไว้ดังนี้

-พื้นที่สถานที่ราชการ (Administration) ได้แก่ ส่วนราชการ โรงเรียน อนามัย กำหนดพื้นที่ดินด้านติดถนนสายหลัก ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นบริเวณที่มีศักยภาพสูงสุดที่จะพัฒนาเป็นเขตราชการ

-เขตพาณิชย์กรรม (Commercial Zone) บริเวณ คอสะพานมอญ เสนอให้พัฒนาเป็นอาคารขนาดเล็กโปร่งกระจายตัว เชื่อมด้วยทางเดินแบบเปิดโล่ง และลานกิจกรรม เพื่อเป็นศูนย์กลางการบริการนักท่องเที่ยว

- เขตพักอาศัย (Residential Zone) เป็นบ้านพักอาศัยแบบชั้นเดียวยกใต้ถุนสูงและ เรือนแพชั้นเดียวเสนอให้พัฒนาไปเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการบริการนักท่องเที่ยว มีการกระจายตัวของบ้านพักในชุมชน พร้อมลานจอดรถ เพื่อบริการชุมชน และนักท่องเที่ยว เป็นหลัก
- เขตพื้นที่สีเขียว พื้นที่สวนริมน้ำ ซึ่งล้อมพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชน เสนอให้คงพื้นที่สีเขียวและพัฒนาบางส่วนของพื้นที่ไปเป็นอาคารอเนกประสงค์ และลานกิจกรรมของชุมชน รวมถึงการจัดภูมิทัศน์ชุมชน
- เขตพื้นที่กันชน (Buffer Zone) ได้แก่ พื้นที่ส่วนที่ถอยร่นจากริมน้ำ เพื่อเป็นกันชนระหว่างเขตพักอาศัยกับแนวทางเดินริมน้ำ
- เขตพื้นที่บริการ (Service Zone) เป็นพื้นที่มุมด้านใต้ ซึ่งใช้เป็นสวนบำบัดน้ำเสียขยะ สถานีไฟฟ้าและการบริการอื่นๆ

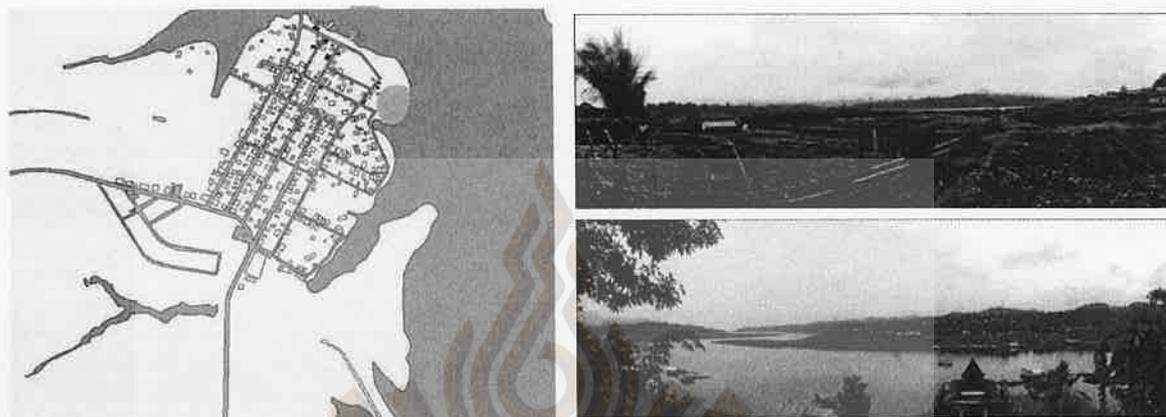

ภาพประกอบที่ 6.5 ผังบริเวณชุมชน

4. การประหยัดพลังงาน (Energy Efficient) การลดการสัญจรเข้าสู่ชุมชน โดยชักจูงให้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชน ในพื้นที่อาจช่วยประหยัดการเดินทางและลดการใช้น้ำมันอันเป็นวิกฤตการณ์ของชาติ ในขณะนี้ไปได้เป็นอย่างมาก การสัญจรในพื้นที่จะกำหนดระบบทางเท้าและจักรยาน โดยการใช้นโยบายที่สอดคล้องกันในพื้นที่ กั้นรถยนต์บุคคลภายนอกไว้ในโซนนอก และเปลี่ยนการสัญจรภายในเป็นแบบปลอดมลภาวะ เพื่อตอบรับการสัญจรจากพื้นที่ การจัดวางอาคารและรูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษาควรคำนึงถึงการระบายอากาศและการกันแดดที่เหมาะสม ใช้ภูมิสถาปัตยกรรมสร้างสภาวะแวดล้อมที่น่าสบาย เพื่อลดการใช้พลังงานในอาคาร
5. การรักษานิเวศวิทยาของพื้นที่ (Ecological Concern) เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ริมน้ำ และลำคลองระบายน้ำแบบเปิด การปรับแต่งพื้นที่โดยการถม จะเป็นการทำลายระบบนิเวศ และสิ้นเปลืองงบประมาณ เสนอให้ขุดรวมบ่อน้ำย่อย เป็นบึงขนาดใหญ่ เพื่อนำดินในพื้นที่มาถมในส่วนที่จะสร้างอาคารใหม่ ขุดลอกคลองระบายน้ำ เพื่อส่งเสริมระบบระบายน้ำเปิดแบบดั้งเดิม เพื่อรดน้ำต้นไม้ในพื้นที่

ซึ่งเสนอให้มีแปลงผักปลอดสารพิษ สำหรับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่มาปลูกและใช้บริโภคผลสดไปกับต้นไม้เดิมที่เก็บรักษาไว้และปลูกใหม่เพิ่มเติม

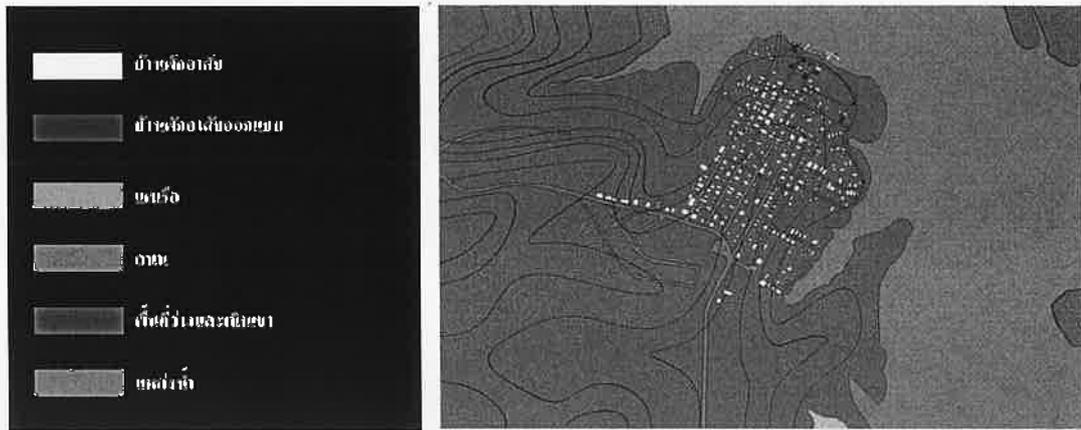
6. ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม เสนอให้มีพื้นที่โล่งเป็นกลุ่มย่อยๆ เชื่อมต่อกันด้วยทางเท้าและจักรยานเพื่อกิจกรรมร่วมกันในชุมชน เช่น ปลูกผัก พักผ่อน ออกกำลังกาย โดยมีพื้นที่สีเขียว สอดแทรกอยู่ในทุกบริเวณ พื้นที่บ้านพัก ที่อนุรักษ์ไว้อาจใช้เป็นสโมสรชุมชนที่รวมกิจกรรมทางสังคม

ภาพประกอบที่ 6.6 พื้นที่เสนอแนะในการพัฒนาให้เป็นจุดท่องเที่ยว

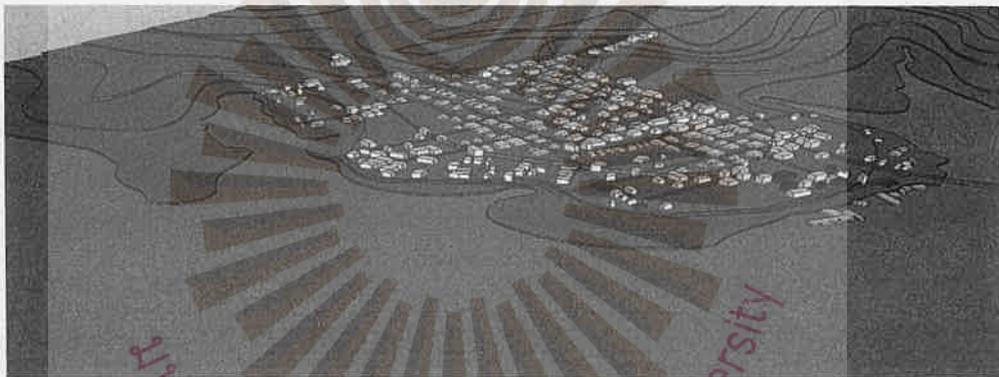
7. ส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในการใช้พื้นที่อย่างผสมผสานนั้น จะส่งเสริมให้เกิดการค้าขนาดเล็ก เพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน และเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการพัฒนาดังนี้

- เพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน
- เพิ่มพื้นที่ลานจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว
- เพิ่มลานกิจกรรมในชุมชน และสวนสาธารณะ ส่วนนั่งเล่น
- ทำตลาดผลผลิตทางการเกษตร เพื่อสร้างสิ่งดึงดูดให้กับชุมชน
- สร้างการจดจำและเอกลักษณ์ให้กับทางเข้าโครงการ
- พัฒนา สตรีทเฟอร์นิเจอร์ บริเวณริมสองฝั่งแม่น้ำ

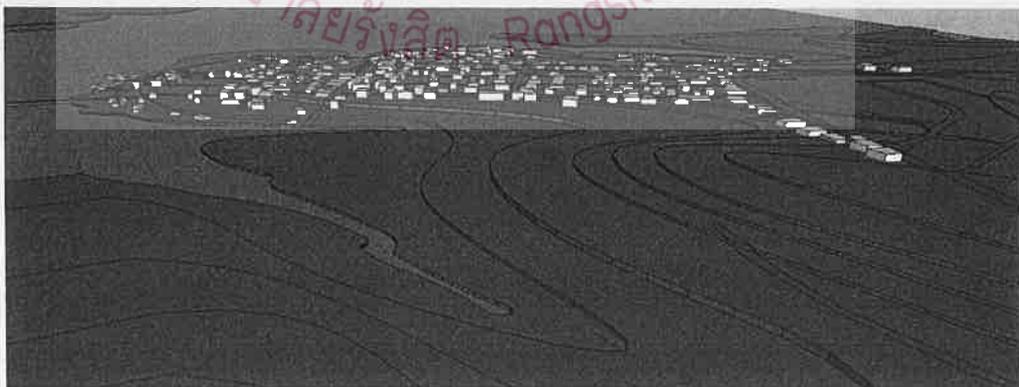

ภาพประกอบที่ 6.7 การจัดรูปที่ดิน

จากวิสัยทัศน์ของการพัฒนาที่ต้องการให้ชุมชนอยู่ได้อย่างยั่งยืนโดยการพัฒนาสภาพเศรษฐกิจของชุมชนโดยการเน้นไปที่สินค้าของชุมชนที่ประชากรในชุมชนผลิตขึ้นโดยการสร้างพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพื้นที่ขายผลิตภัณฑ์โดยจะให้นักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้โครงการและศูนย์เรียนรู้หัตถกรรมและเกษตรกรรม ของหมู่บ้านและสนับสนุนซื้อผลิตภัณฑ์จากหมู่บ้าน

ภาพประกอบที่ 6.8 ผังบริเวณสามมิติ จากทิศตะวันออก

ภาพประกอบที่ 6.9 ผังบริเวณสามมิติจากทิศเหนือ

ภาพที่ 6.10 รูปแบบบ้านที่ออกแบบให้สัมพันธ์กับอัตลักษณ์ชุมชน

ภาพประกอบที่ 6.11 พื้นที่รณน้ำกำหนดให้เป็นสวนสาธารณะเข้าถึงได้ทั้งบกและน้ำ

ภาพประกอบที่ 6.12 ลานกิจกรรมชุมชน การแสดง และ แหล่งพักผ่อน

6.4 บทบาทการพัฒนาชุมชนบ้านมอญ

บทบาทของพื้นที่ในอนาคตเมื่อมีการพัฒนาอย่างเต็มที่แล้ว จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้พื้นที่ที่มีศักยภาพชุมชนสนองต่อการเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มกิจกรรมในระดับชุมชนที่สอดคล้องกับการเป็นพื้นที่อนุรักษ์วัฒนธรรม ทำให้เกิดจินตภาพที่ดี ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นหน้าต่างแก่ชุมชนสร้างภูมิทัศน์ที่ดีกับนักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมา สามารถจดจำความสวยงามของชุมชนได้ง่ายและชัดเจน กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นได้แก่

-ย่านตลาดกลางแจ้งและร้านค้าเดิมที่ปรับปรุงให้มีการใช้งานได้สะดวก เป็นระเบียบ สะอาด และยังคงสถาปัตยกรรมเดิมให้มากที่สุด

-ย่านลานกิจกรรมระดับชุมชน ลานสุขภาพสำหรับการเล่นกีฬา ออกกำลังกาย รวมถึงกิจกรรมการค้าขาย เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในบางช่วงเวลา ที่กำหนดขึ้นในชุมชน

-ย่านสวนสาธารณะสำหรับชุมชน ใช้ร่วมกับลานกิจกรรมเพื่อเชื่อมต่อ การท่องเที่ยวเพื่อให้ผู้สนใจเข้ามาใช้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

6.4.1 ความมุ่งหมาย

เพื่อจัดระเบียบการใช้ที่ดินของกิจกรรมหลักของชุมชน ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์พื้นที่ชุมชน ริมน้ำและ การจราจร สัญจรของรถและคนเดินเท้าให้ตอบรับกับคุณภาพการอยู่อาศัยของประชากรในพื้นที่อนุรักษ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาชุมชนเกษตรกรรม

6.4.2 วัตถุประสงค์

-เพื่อแก้ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการใช้พื้นที่และพื้นที่ย่านเกษตรกรรมเดิมให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

-เพื่อลดปัญหาความไม่เหมาะสมในการใช้พื้นที่ และเพิ่มสวนสาธารณะที่ทำให้เกิดภูมิทัศน์และจินตภาพแก่ผู้ใช้พื้นที่และเพิ่มทางสัญจรให้กับนักท่องเที่ยวผ่านพื้นที่

-เพื่อเป็นแนวทางให้กับชุมชน และหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น ได้เข้าใจถึงการจัดทำผังเฉพาะ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาในพื้นที่อื่นของเมือง

6.4.3 เป้าหมาย

-ทำการปรับปรุงผังชุมชน และเส้นทางหลักที่เชื่อมการเข้าถึงชุมชนให้มีความสะดวก สะอาด น่าใช้งาน

-ทำการปรับปรุงลานกิจกรรมริมน้ำ และพื้นที่สวนสาธารณะให้เกิดกิจกรรมที่สร้างภูมิทัศน์และจินตภาพของเมืองที่สวยงาม และมีการใช้งานที่แยกออกจากเส้นทางจราจร

-เพิ่มประสิทธิภาพการสัญจรของยวดยานที่ผ่านพื้นที่โครงการให้เป็นไปตามศักยภาพของถนนสายหลักของเมือง

6.4.4 แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ในภาพรวม

แม้ว่าในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา การขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมจังหวัดกาญจนบุรีอยู่ในอัตราสูง สืบเนื่องจากการเพิ่มจำนวนประชากรและการพัฒนาโครงการทางด้านอุตสาหกรรม ทำให้มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชน จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องอนุรักษ์ชุมชนนี้ไว้ ก่อนที่เราจะสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรมแห่งนี้ไป การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมชุมชน ต้องพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมุ่งพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ชุมชนช่วยกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยึดวิถีชีวิตอันผูกพันกันทางวัฒนธรรม และที่สำคัญคือ วัฒนธรรมการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม คนในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทเป็นอย่างมาก และยังทำหน้าที่ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ดังนี้

1. ด้านการดำเนินชีวิต

วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเป็นอยู่เรียบง่าย สันโดษ มักน้อย อาศัยเฉพาะสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

2. ด้านเศรษฐกิจ

รายรับส่วนใหญ่ของชุมชนเกิดขึ้นจากการเกษตร และการรับจ้าง ทำให้มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย และ เน้นเศรษฐกิจพอเพียง

3. ด้านการอยู่อาศัย

การอาศัยในบ้านเรือนและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสถานที่ ไม่ทำลายหรือสร้างความเสียหายต่อสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม

บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย

7.1 ผลการวิจัย

การดำรงอยู่ชุมชนบ้านมอญ ที่สะท้อนสังคมชาวมอญแบบดั้งเดิม เกิดจากอิทธิพลของปัจจัยทาง ธรรมชาติและทางวัฒนธรรม เนื่องมีการตั้งถิ่นฐานชุมชนเกิดจากการอพยพจากถิ่นเดิมในพม่า รวมถึง การย้ายการตั้งถิ่นฐานเนื่องจากการสร้างเขื่อน แต่ด้วยภูมิปัญญาของคนมอญในการปรับตัวและปรับ สภาพแวดล้อมให้เหมาะแก่การอยู่อาศัย โดยตระหนักถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์ ดังนั้น วิถีที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะเด่น คือ 'การผสมผสาน' อย่างเคารพต่อข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติ ส่งผลถึงลักษณะของผังชุมชน ผสมผสานกลมกลืนไปกับภูมิทัศน์ธรรมชาติ ดังเห็นได้จาก ลักษณะของการตั้งกลุ่มบ้านเรือนที่ผสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยแทรกไปกับกลุ่มต้นไม้ ที่ให้ร่มเงาร่วมกับรักษาต้นไม้ใหญ่ดั้งเดิมในพื้นที่เพื่อสร้างร่มเงา และเว้นพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบบริเวณ สิ่งปลูกสร้างเท่าที่จำเป็น ตลอดจนเลือกทิศทางการวางตัวเรือนที่สอดคล้องต่อคติความเชื่อ ในส่วนของ ภูมิทัศน์ที่อยู่ถัดออกมาจากชุมชนจะเป็นภูมิทัศน์ที่เกิดจากการทำเกษตรกรรม ได้แก่ การทำไร่ นา สวน ผลไม้ โดยผืนนามักจะอยู่ไม่ไกลจากกลุ่มบ้านเรือน และบางครั้งจะถูกสลับด้วยพื้นที่สวนผสม เมื่อ พิจารณาภูมิทัศน์ภายในชุมชนพบว่า ขอบเขตของอาณาบริเวณบ้านแต่ละหลังมีลักษณะการใช้พื้นที่เปิด โล่งมีการทำกิจกรรมที่หลากหลาย มีเพียงรั้วไม้ไม่แสดงอาณาเขตของพื้นที่โดยไม่ปิดกั้นการเข้าถึงอย่าง จริงจัง แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่ถ้อยที่ถ้อยอาศัยและพึ่งพากันตามแบบอย่างชุมชนมอญดั้ง เดิมและผูกพันแน่นแฟ้นตามลักษณะของชุมชนเครือญาติ ในส่วนพื้นที่ที่สามารถบ่งบอกถึงการเป็นศูนย์ รวมของชุมชนตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สามารถสังเกตและเข้าถึงได้ง่ายในหมู่บ้าน คือพื้นที่วัดและบริเวณริม สะพาน ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีความหมายต่อชุมชน จากการวิเคราะห์ลักษณะของชุมชนสามารถ สรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของชุมชน คือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์และวิถีของชน ชาติมอญที่สะท้อนออกมาในรูปของพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกในชุมชนและมีความเป็น ถิ่นที่อย่างชัดเจนในขณะที่อิทธิพลของวัฒนธรรมนั้นจะแสดงออกมาอย่างชัดเจนผ่านลักษณะ สถาปัตยกรรม ประเพณี และหลักการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

สิ่งที่สรุปได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์รักษาสีงที่ดั้งเดิมของสังคมให้คง อยู่ อันได้แก่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีความเป็นอยู่ โดยได้นำศักยภาพของชุมชนด้าน ต่างๆ มาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาผสมผสานกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ทำให้เกิดเป็น ลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและ นิเวศ โดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการ พัฒนาและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมทุกด้าน ส่วนภาครัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุนใน ด้านงบประมาณและ แผนนโยบายที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม

ประเพณีของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) ดังนั้นจึงเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และ สังคมดังนี้

ประโยชน์ด้านกายภาพ

1. การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพ โดยนำพื้นที่ว่างของชุมชนมาสร้างประโยชน์ เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเชิงนิเวศที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน
2. อนุรักษ์ รักษาและเผยแพร่รูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่นไว้ได้ โดยนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และได้รับการถ่ายทอดโดยการเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน
3. สร้างสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่และน่าเยือนให้กับชุมชน

ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ

1. สร้างกิจกรรมที่มีคุณค่าและคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชน กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านการแสดง การละเล่น การประกอบอาชีพ ฯลฯ
2. สร้างอาชีพและรายได้ให้กับท้องถิ่น เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศที่让ชาวชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอน ซึ่งสามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชาวชุมชนได้ทุกเพศทุกวัย

ประโยชน์ด้านสังคม

1. ชุมชนเกิดความรักและความหวงแหนท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การอบรม และการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมประเพณี ดึงดูดให้ชาวชุมชนหันกลับมาทำงานในท้องถิ่นเพื่อช่วยกันรักษาสิ่งที่ดีงามของชุมชนไว้ ส่งผลดีต่อสถาบันครอบครัว และความผูกพันสามัคคีของชุมชน
2. สามารถอนุรักษ์และรักษาเอกลักษณ์ที่ดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่ ทั้งรูปแบบวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่าให้กับชุมชนรุ่นหลังได้ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดทั้งทางตรงและทางอ้อมจากบรรพบุรุษ
3. เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง โดยจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวทั้งทางบกและทางน้ำ สามารถสร้างประโยชน์ทางด้านการ

ท่องเที่ยวควบคู่กับด้านการศึกษา จัดเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอันน่าสนใจอีกรูปแบบหนึ่งให้กับนักท่องเที่ยว และในขณะเดียวกันยังทำให้ได้รับความรู้ทางด้านวัฒนธรรมประเพณี

4. เป็นชุมชนตัวอย่างให้กับผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชนบทรรมนิยม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ฯลฯ ตลอดจนเป็นแนวทางการพัฒนาให้กับท้องถิ่นที่สนใจต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันเยาวชนมอญได้เริ่มสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแล้วผันตัวเองไปสู่ความเป็นสากลมากขึ้น กำลังเป็นที่น่าวิตก โดยเฉพาะในการดำเนินกิจการบางอย่างจากภาครัฐเอง รวมถึงการนำแนวคิดเรื่องท่องเที่ยว ถ้าไม่มีระบบการจัดการแบบองค์รวม อาจมีส่วนในการทำลายอัตลักษณ์ของชุมชนได้ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ นับเป็นการบั่นทอนคุณค่าชนบทรรมนิยม ประเพณีดั้งเดิม บางครั้ง คนในชุมชนเองมีการเปลี่ยนแปลง ค่านิยมและความเชื่อ เพราะคิดว่า เชื้อชาติมอญ เป็นเรื่องของความลำสมัย เมื่อตกอยู่ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ โอกาสที่วัฒนธรรมมอญเดิมจะหมดสภาพมีมากขึ้น และถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมอื่น แม้ว่ากาพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะช่วยให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าในอนาคตก็ตาม แต่การพัฒนาควรมีการวางแผนและป้องกัน ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีเดิมของชุมชนด้วย มิฉะนั้นจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจกลายเป็นการทำลายแหล่งวัฒนธรรมของชาติ ปราบฎการณเช่นนี้มีตัวอย่างแล้วในหลายชุมชน

วิจัยนี้ได้นำเสนอในลักษณะการศึกษาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ซึ่งเน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ ความเข้าใจในบริบททางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งทีมงานวิจัยเป็นประชาชนในพื้นที่มีประสบการณ์ และความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ทำให้สามารถเสนอแนวทางเลือกที่คงอัตลักษณ์ ซึ่งมีความเป็นไปได้ เหมาะสม และยืดหยุ่นสำหรับการตัดสินใจ โครงการพัฒนาพื้นที่ ในขั้นต่อไปควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงิน (Feasibility Study) เพื่อจัดทำแผนและขั้นตอนในการพัฒนาให้เกิดการคุ้มทุนและคงคุณค่าทางด้านจิตใจ ดังนั้นการวางแผนดำเนินการ จะทำให้เกิดความมั่นใจของผู้อยู่อาศัยเดิม เพื่อให้เกิดชุมชนยั่งยืนตามอุดมมุ่งหมาย การดำเนินในลักษณะนี้เป็นมิติใหม่ที่ภาครัฐ ได้เริ่มให้ความสำคัญในการพัฒนาชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการที่ดีและต่อเนื่อง ปัญหาที่ผ่านมากับผังแม่บทที่เกิดขึ้นและเกิดจากการกำหนดนโยบายโดยไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ทำให้ไม่สัมฤทธิ์ผล นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจเป็นกลยุทธ์ช่วยผลักดันให้การวางผังประสบความสำเร็จและมีการนำมาใช้ทางเลือกในการวางผัง การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดที่เป็นอุดมคติของยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งในประเทศไทยยังคงประสบปัญหาในการนำมาใช้อย่างจริงจัง

เอกสารอ้างอิง

กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย. ผังภาคกลาง ปี พ.ศ. 2600: รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร กรุงเทพฯ : กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2551.

กระทรวงมหาดไทย กองวิจัยสำนักผังเมือง. 2529. รายงานวิจัย จังหวัดกาญจนบุรี.

กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. มาตรฐานการจัดที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย.

กรุงเทพมหานคร: สำนักบริหารราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

สถิติจังหวัดกาญจนบุรี. 2551. สรุปผลการสำรวจ โครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชาชน

จังหวัดกาญจนบุรี ไตรมาส 4 ตุลาคม- ธันวาคม 2550. จังหวัดตาก.

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2541). เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แนวความคิดและ

ยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

กองวิชาการและแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน. 2551. แผนยุทธศาสตร์ กรมการพัฒนาชุมชน.

พ.ศ.2551-2554 . บริษัทไร่ไทยเพรส จำกัด. กรุงเทพฯ.

กองสวัสดิการสังคมสังขบุรี. รายงานสรุปผลการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)

ปี 2549 จังหวัดกาญจนบุรี

กัาธร กุลชล. 2545. การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี. พิมพ์ครั้งที่ 1.

นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.

แผนพัฒนาจังหวัดกาญจนบุรี พ.ศ.2553-2556 (ฉบับปรับปรุง) คณะกรรมการบริหารงานจังหวัด

กาญจนบุรีแบบบูรณาการ

คู่มือ การบริหารงานและการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เล่มที่ 2 การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

โดย ทีมโครงการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค 2545

ผู้หญิงมอญ (สังขละ) วิถีชีวิต จารีตประเพณี สู่ อัตลักษณ์แห่งชาติ การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2009

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สมุดรายงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรี ฉบับ พ.ศ.2539.กรุงเทพมหานคร: ท.จ.ก.

โรงพิมพ์อักษรไทย, 2540. (ม.ป.พ.,ม.ป.ป).

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สามะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543 จังหวัดกาญจนบุรี. กรุงเทพมหานคร:

ชวนพิมพ์, 2545

สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. 2552

จิตจำนงค์ กิติเกียรติ. 2525. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : คุณพินอักษรกิจ

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2544). *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์. (พิมพ์ครั้งที่สอง)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท (กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ ไทย, 2526), หน้า 1.
- ทองศักดิ์ คุ่มไชนะ และคนอื่น ๆ. 2534. การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บริษัทการพิมพ์ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2550. แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน. กรมการพัฒนาชุมชน.
- บริษัททำไทยเพรส จำกัด. กรุงเทพฯ.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2548. ใน 30 ปี สิ้นแผ่นดินแต่ไม่สิ้นชาติมอญ. มอญศึกษา, ชมรมเยาวชน มอญกรุงเทพฯ.
- เสรี พงศ์พิศ ร้อยคำที่ควรรู้ กรุงเทพฯ 2547
- เสรี พงศ์พิศ ฐานคิด กรุงเทพฯ 2548
- เสรี พงศ์พิศ วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน กรุงเทพฯ 2548
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์,(2526), การพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช, หน้า 5.
- สุภรณ์ โอเจริญ. 2541. มอญในเมืองไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- บทความพิเศษของ ทันทรรัตน์ หน้า 33 มติชนสุดสัปดาห์ 6-12 ต.ค. 49 ปีที่ 26 ฉบับที่ 1364
- พัทธา สายหนู, "การพัฒนาสังคม" ใน อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา กรรณสูต (บรรณาธิการ), หน้า 586. ชัตติยา สุวรรณชฎ, "สังคมวิทยา" ใน วิทยาศาสตร์สังคม (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2517), หน้า 187-189.
- วิทยากร เชียงกุล, (2527), การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จัปแกระ, หน้า 17-18.
- บุญเพรง บ้านบางพูน. (2527). *ศรัทธาพลังชุมชน ข้อคิดและประสบการณ์ในงานพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: สมาคมทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- พัฒนา กิติอาษา. (2544). *ท้องถิ่นนิยม*. กรุงเทพฯ: กองทุนอินทร์-สมเพื่อการวิจัยทางมานุษยวิทยา. ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2538). *การก่อตัวของกระแสวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย พ.ศ.2520-2537*.
- ศุภชัย เจริญวงศ์. (2544). *ถอดรหัสการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน.
- ศูนย์มอญศึกษา ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (บรรณาธิการ). (2531). *พึ่งตนเองในชนบท อีกบทหนึ่งของการทบทวนโลกทัศน์แห่งการพึ่งตนเอง*. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เสรี พงศ์พิศ. (บรรณาธิการ). (2531). *ทิศทางหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.

อภิชาติ ทองอยู่ และคณะ. (2530). รายงานการวิจัย สถาบันหมู่บ้านกับการพึ่งตนเอง.

อภิชัย พันธเสน. (2541). *พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.

อมร รักษาสิทธิ์ และ ชัดติยา กรรณสูต (บรรณาธิการ), *ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ* (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การชายและการซื้อแห่งประเทศไทย, 2515), หน้า 2-8.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาญจนบุรี. *สรุปรายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2550 จังหวัดกาญจนบุรี เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ โครงการส่งเสริมสมรรถนะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนในการบริหารจัดการที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย 2550: 47-58*

ภาษาอังกฤษ

Brain I. Foster. *Ethnic Identity of the Mons in Thailand*. The Mon Collected Articles from the Journal of the Siam society. Bangkok: The Siam Society 1986 page 68

Bowie, K.A. (1992). Unraveling the Myth of the Subsistence Economy: Textile Production in Nineteenth-Century Northern Thailand. *The Journal of Asian Studies*. 51: 4.

Feitden Vernard M. and Jokitehto, *Management Guideline for World Cultural Heritage Site*. Rome: ICCROM. 1993

Kitahara, A. (1996). *The Thai Rural Community Reconsidered: Historical Community Formation and Contemporary Development Movements*. Bangkok: The Political Economy Centre Faculty of Economics Chulalongkorn University.

Jacobs, J. 1965. *The Death and Life of Great American Cities*, Pelican Book, London.

Jenks, M. Burton, E. and Williams, K. 1996. *The Compact City: A Sustainable Urban Form* E&FN SPON, London.

Jenks, M. Burton, E. and Williams, K. 2000. *Achieving Sustainable Urban Form* E&FN SPON, London.

Kasama, B. 2004 . *Bangkok Streetlife: Transformation of place in three communities*. In Faculty of Architecture, Building and Planning The University of Melbourne, Melbourne.

Shankland Cox Partnership. *Third world urban housing : Aspirations, Resources, Programmes, Projects*. London : Building Research Establishment, 1977

Wakely, Patrick I. *Urban Housing Strategies : Education and Realization /*

Wakely, Patrick I. Schmetzer, Hartmut, joint author. Mumtaz, Babar

K., joint author. Nairobi: Pitman, 1976.

<http://www.forest.go.th> : Forestry Strategies, 2011

WWW.MonStudies.com : The Mon collected Articles from the Journal of Monstudies. 2009

ภาคผนวก
การสำรวจรูปแบบอาคารพักอาศัยชุมชนบ้านมอญ
แบบสอบถามอาคารพักอาศัยชุมชนบ้านมอญ

จากการสำรวจรูปแบบเรือนพื้นดินในพื้นที่ชุมชน ได้ข้อมูลดังนี้
บ้านหลังที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบสำรวจ

บ้าน นาง นันทิยา กมลพิระกุล เพศ: หญิง อายุ: 32 ปี

สถานะ : เจ้าของบ้าน

ระยะเวลาในการอยู่อาศัย : 0-5 ปี

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 6 คน

ความสัมพันธ์ผู้อยู่อาศัย : ครอบครัวเดียว

ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย : มากที่สุด เพราะทำมาด้วยน้ำพักน้ำแรงตนเอง

ภาพประกอบที่ ๘.1 บริเวณด้านหน้าของอาคาร 1

ข้อมูลที่พักอาศัย

ขนาดพื้นที่อาคาร : - ตารางเมตร

ลักษณะอาคาร : บ้านเดี่ยว มีบริเวณ

อายุอาคาร : 0-10 ปี

สภาพอาคาร : สภาพดี-ดีมาก

รูปแบบสถาปัตยกรรม : แบบดั้งเดิม

องค์ประกอบอื่นๆ : มีรั้วบ้าน / มีทางเดินข้างบ้าน / มีชานระเบียง / ไม่มีที่จอดรถ

วัสดุโดยรวม : ไม้

โครงสร้างอาคาร : ไม้

ภาพประกอบที่ ผ.2 บริเวณด้านหลังของอาคาร 1

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน : แยกห้องนอน

ส่วนครัว : ครัวไทย(ครัวเปิด)

ส่วนพักผ่อน : ไม่มี ใช้ร่วมกับส่วนอื่น

ส่วนอเนกประสงค์ : ไม่มี

ห้องน้ำ : มี / แยกออกจากตัวบ้าน

คอกปศุสัตว์ : ไม่มี

ภาพประกอบที่ ผ.3 บริเวณด้านข้างของอาคาร 1

บ้านหลังที่ 2 ข้อมูลผู้ตอบสำรวจ

บ้าน นาย น้อย เพศ : ชาย อายุ : 29 ปี

สถานะ : ผู้อาศัย

ระยะเวลาในการอยู่อาศัย : 10ปีขึ้นไป

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 10 คน

ความสัมพันธ์ผู้อยู่อาศัย : ครอบครัวเดียว

ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย : มากที่สุด เพราะทำมาด้วยน้ำพักน้ำแรงตนเอง

ภาพประกอบที่ ผ.4 พื้นที่ทำกิจกรรมบริเวณด้านหน้าอาคาร

ข้อมูลที่พักอาศัย

ขนาดพื้นที่อาคาร : - ตารางเมตร

ลักษณะอาคาร : บ้านเดี่ยว มีบริเวณ

อายุอาคาร : 31-50 ปี

สภาพอาคาร : สภาพดี-ดีมาก

รูปแบบสถาปัตยกรรม : แบบประยุกต์

องค์ประกอบอื่นๆ : มีรั้วบ้าน / มีทางเดินข้างบ้าน / มีชานระเบียงหน้า/หลัง / มีที่จอดรถ 1 คัน

มอเตอร์ไซต์

วัสดุโดยรวม : ไม้

โครงสร้างอาคาร : ไม้ หลังคากระเบื้องลอนใหญ่สีฟ้า

ภาพประกอบที่ ผ.5 บริเวณหลังบ้านที่ 2

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน : แยกห้องนอน

ส่วนครัว : ครัวไทย(ครัวเปิด)

ส่วนพักผ่อน : ไม่มี ใช้ร่วมกับส่วนอื่น คือที่นอน

ส่วนอเนกประสงค์ : มี ได้ถุนบ้าน

ห้องน้ำ : มี / แยกออกจากตัวบ้าน

คอกปศุสัตว์ : ไม่มี เลี้ยงไก่แบบ ปล่อย

ภาพประกอบที่ ๕.๖ บริเวณหน้าบ้าน 2

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน : แยกห้องนอน

ส่วนครัว : ครัวไทย(ครัวเปิด)/แยกเป็นสัดส่วน

ส่วนพักผ่อน : มี

ส่วนอเนกประสงค์ : ไม่มี

ห้องน้ำ : มี/อยู่ภายในบ้าน

คอกปศุสัตว์ : ไม่มี

ภาพประกอบที่ ผ.7 สภาพอาคารบ้านหลังที่ 2

ภาพประกอบที่ ผ.8 บ้านหลังที่ 3

บ้านหลังที่ 3 ข้อมูลผู้ตอบสำรวจ

บ้าน นาย อองตึง ไม่มีนามสกุล เพศ : ชาย อายุ : 42 ปี

สถานะ : เจ้าของบ้าน

ระยะเวลาในการอยู่อาศัย : 6-10 ปี

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 4 คน

ความสัมพันธ์ผู้อยู่อาศัย : ครอบครัวเดียว

ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย : มากที่สุด เพราะสร้างเอง

ภาพประกอบที่ ๘.9 บริเวณหน้าบ้าน 3

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565301432/assignment-01>

ข้อมูลที่พักอาศัย

ขนาดพื้นที่อาคาร : - ตารางเมตร

ลักษณะอาคาร : บ้านเดี่ยว มีบริเวณ

อายุอาคาร : 11-20 ปี

สภาพอาคาร : ทุุดโทรมมาก

รูปแบบสถาปัตยกรรม : แบบดั้งเดิม

องค์ประกอบอื่นๆ : มีรั้วบ้าน / มีทางเดินข้างบ้าน / มีชานระเบียง / ไม่มีที่จอดรถ

วัสดุโดยรวม : ไม้

โครงสร้างอาคาร : ไม้

ภาพประกอบที่ ๘.10 ส่วนด้านข้างตัวบ้าน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565301432/assignment-01>

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน : แยกห้องนอน

ส่วนครัว : ครัวไทย(ครัวเปิด)

ส่วนพักผ่อน : มี

ส่วนอเนกประสงค์ : มี

ห้องน้ำ : มี / แยกออกจากตัวบ้าน

คอกปศุสัตว์ : มี

ภาพประกอบที่ ผ.11 หน้าบ้านหลังที่ 4

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565301432/assignment-01>**บ้านหลังที่ 4 ข้อมูลผู้ตอบแบบสำรวจ**

บ้าน นายเนียน อายุ 47 ปี เป็นเจ้าของบ้านเอง

ระยะเวลาในการอยู่อาศัย : 6-10 ปี

ความสัมพันธ์ผู้อยู่อาศัย : ครอบครัวเดียว

ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย : มาก

ภาพประกอบที่ ผ.12 บริเวณหน้าบ้าน 4

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565301858/assignment-01>

ข้อมูลที่พักอาศัย

ขนาดพื้นที่อาคาร : - ตารางวา

ลักษณะอาคาร : บ้านเดี่ยว มีบริเวณ

อายุอาคาร : 0-10 ปี

สภาพอาคาร : สภาพพอใช้

รูปแบบสถาปัตยกรรม : แบบดั้งเดิม

องค์ประกอบอื่นๆ : มีรั้วบ้าน (ใช้รั้วบ้านร่วมกับบ้านหลังอื่น) / มีทางเดินข้างบ้าน / ไม่มีที่จอดรถ

วัสดุโดยรวม : ไม้ไผ่

โครงสร้างอาคาร : ไม้ไผ่

ภาพประกอบที่ น.13 บ้านเป็นพื้นที่พักผ่อน ทำอาหาร ซักล้าง ฯ

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565301858/assignment-01>

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน : แยกห้องนอน

ส่วนครัว : ครัวเปิด

ส่วนพักผ่อน : มี ใช้ร่วมกับส่วนอื่น

ส่วนอเนกประสงค์ : ไม่มี

ห้องน้ำ : มี / แยกออกจากตัวบ้าน

คอกปศุสัตว์ : ไม่มี

ภาพประกอบที่ ผ.14 หน้าบ้านหลังที่ 5

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565301858/assignment-01>

บ้านหลังที่ 5 ข้อมูลผู้ตอบแบบสำรวจ

บ้าน นางปิยะมาศ วิดมรุ่งโรจน์ อายุ 31 ปี

เป็นผู้อาศัย

ระยะเวลาในการอยู่อาศัย : 0-5 ปี

ความสัมพันธ์ผู้อยู่อาศัย : ครอบครัวเดียว

ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย : มากที่สุด เพราะ ช่วยกันสร้างเอง

ภาพประกอบที่ ผ.15 บริเวณหน้าบ้าน 5

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565301843/assignment-01>

ข้อมูลที่หักอาศัย

ขนาดพื้นที่อาคาร : - ตารางวา

ลักษณะอาคาร : บ้านเดี่ยว มีบริเวณ

อายุอาคาร : 0-10 ปี

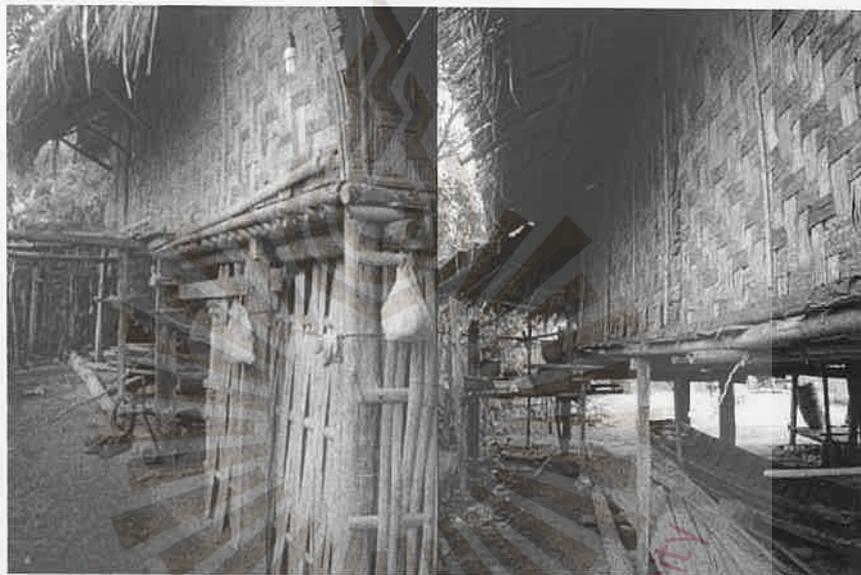
สภาพอาคาร : สภาพพอใช้

รูปแบบสถาปัตยกรรม : แบบดั้งเดิม

องค์ประกอบอื่นๆ : มีรั้วบ้าน / มีชานหน้าบ้าน

วัสดุโดยรวม : ไม้

โครงสร้างอาคาร : ไม้

ภาพประกอบที่ น.16 บริเวณด้านข้างตัวบ้าน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565301843/assignment-01>

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน : นอนรวม

ส่วนครัว : ครัวไทย(ครัวเปิด)

ส่วนพักผ่อน : ไม่มี (ทำแยกนอกบ้าน)

ส่วนเนกประสงค์ : ไม่มี

ห้องน้ำ : มี

คอกปศุสัตว์ : ไม่มี

ภาพประกอบที่ ผ.17 บริเวณหลังบ้าน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565301843/assignment-01>

บ้านหลังที่ 6 ข้อมูลผู้ตอบแบบสำรวจ

บ้าน นางสาว อายุ 12 ปี เป็นผู้อาศัย

ระยะเวลาในการอยู่อาศัย : 10 ปีขึ้นไป

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 6 คน

ความสัมพันธ์ผู้อยู่อาศัย : ครอบครัวขยาย

ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย : มากที่สุด เพราะ อากาศเย็นสบายในฤดูฝนและหนาว

ภาพประกอบที่ ผ.18 บริเวณหน้าบ้าน 6

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565302329/assignment-01>

ข้อมูลที่พักอาศัย

ขนาดพื้นที่อาคาร : - ตารางวา

ลักษณะอาคาร : บ้านเดี่ยว มีบริเวณ

อายุอาคาร : 21-30 ปี

สภาพอาคาร : สภาพดี-ดีมาก

รูปแบบสถาปัตยกรรม : แบบดั้งเดิม

องค์ประกอบอื่นๆ : มีรั้วบ้าน / มีทางเดินข้างบ้าน / มีที่จอดรถและเรือ / มีระเบียงล้างจาน

วัสดุโดยรวม : ไม้

โครงสร้างอาคาร : ไม้

ภาพประกอบที่ ผ.19 บริเวณด้านข้าง

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565302329/assignment-01>

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน : แยกห้องนอน

ส่วนครัว : ครัวเปิด (ส่วนกินข้าวแยกออกจากครัวและที่นั่งเล่น)

ส่วนพักผ่อน : มี แยกออกมาเป็นสัดส่วน

ส่วนอเนกประสงค์ : มี

ห้องน้ำ : มี / แยกออกจากตัวบ้าน

คอกปศุสัตว์ : มี

อื่นๆ : ปลูกผักสวนครัวเพื่อขายและกินเอง

ภาพประกอบที่ ผ.20 ด้านหลังบ้าน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565302329/assignment-01>

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน : แยกเป็นสัดส่วน

ส่วนครัว : แยกเป็นสัดส่วน เป็นครัวไทย

ส่วนพักผ่อน : มี แยกออกมาเป็นสัดส่วน

ส่วนอเนกประสงค์ : มี อยู่ใต้ถุนบ้าน

ห้องน้ำ : มี / อยู่ใต้ถุนบ้าน

คอกปศุสัตว์ : ไม่มี

บ้านหลังที่ 7 ข้อมูลผู้ตอบแบบสำรวจ

บ้าน ค.ญ.จิราพร ปุณณการี อายุ 14 ปี

เป็นผู้อาศัย

ระยะเวลาในการอยู่อาศัย : 0-5 ปีขึ้นไป

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 5 คน

ความสัมพันธ์ผู้อยู่อาศัย : ครอบครัวเดียว

ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย : มากที่สุด เพราะ ได้ช่วยกันสร้างบ้านหลังนี้ขึ้นมากับ

ครอบครัว

ภาพประกอบที่ ผ.21 บริเวณหน้าบ้าน 7

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565304142/assignment-05>

ข้อมูลที่หักเอาดัย

ขนาดพื้นที่อาคาร : - ตารางวา

ลักษณะอาคาร : บ้านเดี่ยว มีบริเวณ

อายุอาคาร : 0-10 ปี

สภาพอาคาร : สภาพพอใช้

รูปแบบสถาปัตยกรรม : แบบดั้งเดิม

องค์ประกอบอื่นๆ : รั้วบ้านใช้ร่วมกับบ้านหลังอื่น / มีทางเดินข้างบ้าน มีชานกระเบื้องบ้าน

วัสดุโดยรวม : ไม้

โครงสร้างอาคาร : ไม้

ภาพประกอบที่ ผ.22 บ้านหลังที่ 7

ที่มา: <https://sites.google.com/site/arc2565304142/assignment-05>

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน : แยกห้องนอน

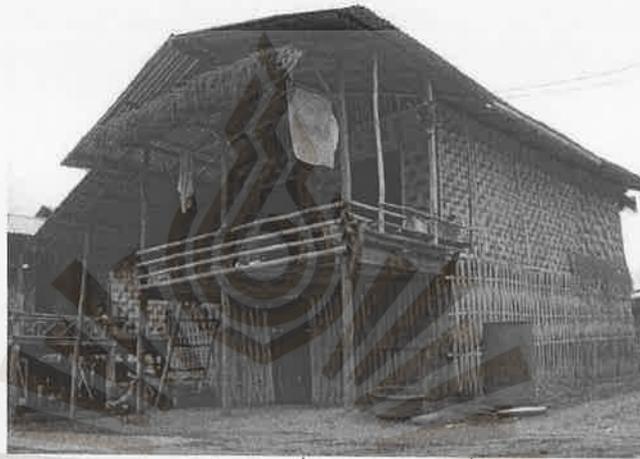
ส่วนครัว : ครัวเปิด

ส่วนพักผ่อน : มี ใช้ร่วมกับส่วนอื่น

ส่วนอเนกประสงค์ : มี

ห้องน้ำ : มี / แยกออกจากตัวบ้าน

คอกปศุสัตว์ : ไม่มี

ภาพประกอบที่ ผ.23 บ้านหลังที่ 8

ที่มา: <https://sites.google.com/site/ratchrhiarchrsu/case-study>**บ้านหลังที่ 8 ข้อมูลผู้ตอบสำรวจ**

บ้าน : ดญ.ปิยะพร เพศ : หญิง อายุ : 10 ปี

สถานะ : ผู้อยู่อาศัย

ระยะเวลาในการอยู่อาศัย : 0-5 ปีขึ้นไป

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 4 คน

ความสัมพันธ์ผู้อยู่อาศัย : ครอบครัวเดียว

ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย : มาก เพราะ เป็นบ้านที่สร้างขึ้นมาเองและเป็นบ้านหลังแรก

ข้อมูลที่พักอาศัย

ขนาดพื้นที่อาคาร : - ตารางเมตร

ลักษณะอาคาร : บ้านเดี่ยว มีบริเวณ

อายุอาคาร : 0-10 ปี

สภาพอาคาร : สภาพพอใช้

รูปแบบสถาปัตยกรรม : แบบดั้งเดิม

องค์ประกอบอื่นๆ : ไม่มีรั้วบ้าน , มีชาน/ระเบียง , ไม่มีที่จอดรถ

วัสดุโดยรวม : ไม้ไผ่

โครงสร้างอาคาร : ไม้ไผ่

ภาพประกอบที่ ผ.24 บริเวณข้างบ้าน 8

ที่มา: <https://sites.google.com/site/ratchrhiarchrsu/case-study>

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน : แยกห้องนอน

ส่วนครัว : ครัวไทย (ครัวเปิด) , ใช้ร่วมกับส่วนอื่น

ส่วนพักผ่อน : มี แยกออกมาเป็นสัดส่วน

ส่วนอเนกประสงค์ : มี

ห้องน้ำ : มี , แยกออกจากตัวบ้าน

คอกปศุสัตว์ : ไม่มี

ประวัติส่วนตัวและผลงาน

อาจารย์เชมชาติ วงศ์ทิมารัตน์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

1. ประวัติส่วนตัว

การศึกษาระดับอุดมศึกษา (เรียงจากวุฒิสูงสุดตามลำดับ)

คุณวุฒิ/ ปีพ.ศ.ที่จบ/ ชื่อสถานที่ศึกษา

-การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต /2547 /จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

-สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต / 2542 / มหาวิทยาลัยรังสิต

2. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

- การออกแบบสถาปัตยกรรมและผังแม่บทโครงการ
- การวางแผนและออกแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่
- การวางแผนและผังเมือง ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม
- การวางแผนและผังการพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม
- วิทยาการกระบวนการและการจัดการประชุมอย่างสร้างสรรค์

3. ผลงานออกแบบ

- ออกแบบและวางผังปรับปรุงพื้นที่ลานริมน้ำและชุมชนบริเวณหาดมัตตะโพน,เทศบาลตำบลปากน้ำชุมพร
- ออกแบบและวางผังบริเวณโครงการหมู่บ้านสำหรับฝึกซ้อมของนักกีฬา FBT ,ปราจีนบุรี
- ออกแบบและวางผังบริเวณ โรงเรียนเพลินพัฒนา ,นครไชยศรี
- ออกแบบและวางผังบริเวณ ศูนย์ประชุมและสุขภาพ มูลนิธิคุ้มครองเด็กสมุทรสงคราม
- ออกแบบผังแนวคิดการปรับปรุงพื้นที่ลุ่มน้ำบริเวณพื้นที่หนองแด จ.อุดรธานี
- ออกแบบปรับปรุงอาคารแถวเพื่อทำเป็นคลินิกกายภาพบำบัด, ประชาชื่น กรุงเทพฯ
- ออกแบบปรับปรุงอาคารสำนักงานส่วนการประชุมและเจ้าหน้าที่ มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, กรุงเทพฯ

- ออกแบบวางผังชุมชน "สุขพอเพียง" โครงการบ้านมั่นคง จ.ปทุมธานี
- ออกแบบบ้านและอาคารพักอาศัย ฯลฯ

4. ผลงานวิจัย

- นักวิจัย "โครงการวิจัยการออกแบบวางผังชุมชนยั่งยืน : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านมอญ อำเภอสังขละ จังหวัดกาญจนบุรี" โดยทุนสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต (พ.ศ.2553)
- ผู้ร่วมวิจัย "โครงการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยและแผนป้องกันแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด กลุ่มจังหวัดภาคกลาง จังหวัดสิงห์บุรี" การเคหะแห่งชาติ, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต (พ.ศ. 2552)
- หัวหน้าโครงการ "โครงการศึกษาต้นแบบกระบวนการวางแผนเพื่อสร้างสุขภาวะระดับท้องถิ่น" โดยงบของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) (พ.ศ. 2550)
- แนวทางการอนุรักษ์คลองและชุมชนริมคลองบางกอกใหญ่ (วิทยานิพนธ์) (พ.ศ.2547)
- ผู้ร่วมวิจัย "ศึกษาพัฒนาการการใช้พื้นที่ว่างในเขตกรุงเทพมหานคร" เสนอ คณะอนุกรรมการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา (พ.ศ.2544)
- ปฏิบัติการศึกษาและวางผังพัฒนาพื้นที่เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช (พ.ศ.2544)
- ปฏิบัติการศึกษาและวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาเมือง พื้นที่เทศบาลเมืองสิงห์บุรี จ.สิงห์บุรี (พ.ศ.2543)
- ปฏิบัติการศึกษาพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานเมืองเพชรบุรี จ.เพชรบุรี(พ.ศ.2543)

5. คณะทำงานโครงการศึกษาและปฏิบัติการ

- คณะทำงาน"โครงการการจัดทำแผนและผังกายภาพพัฒนาชุมชนที่ประสบอุทกภัยและพื้นที่เสี่ยงภัยริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองสายหลักในกรุงเทพมหานคร" รับผิดชอบพื้นที่ชุมชนวัดดุสิตารามและชุมชนสันติชนสงเคราะห์ เขตบางกอกน้อย(พ.ศ.2550)
- ที่ปรึกษาคณะทำงาน "แผนที่มีรศกัณฑ์วัฒนธรรมลำปาง" จ.ลำปางร่วมกับสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) (พ.ศ.2549)
- คณะทำงานโครงการพัฒนาศักยภาพเศรษฐกิจปริมณฑลปากแม่น้ำแม่กลอง(คคก.) ร่วมกับสำนักวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง(สวค.) กระทรวงการคลัง (พ.ศ.2548)

- คณะทำงาน "แผนที่มีรดกวัฒนธรรมหับเที่ยง" จ.ตรัง ร่วมกับสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) (พ.ศ.2548)
- คณะทำงานนิทรรศการสาธารณะชุด "เมืองเก่าไทย...เราจะไปทางไหน" ร่วมกับสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(สผ.) (พ.ศ.2548)
- คณะทำงาน "สื่อเพื่อสถิติสาธารณะ"กรณีความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้" ร่วมกับมูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา(พ.ศ.2548)
- ร่วมสร้างสรรค์เวทีสาธารณะและรายการโทรทัศน์ "บ้านเมือง...เรื่องของเรา" เนชั่นทีวี (พ.ศ.2548)
- คณะทำงานนิทรรศการสาธารณะชุด "ที่ว่างกับคุณภาพชีวิตในเมือง" ร่วมโครงการกับสำนักงานการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(พ.ศ.2547)
- คณะทำงานโครงการศึกษาจัดเตรียมสาระข้อมูลเรื่องการพัฒนาที่ว่างสาธารณะเพื่อความ เป็นเมืองน่าอยู่ ร่วมกับมูลนิธิพัฒนาไท และมูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม (พ.ศ.2547)
- คณะทำงานนิทรรศการสาธารณะชุด "การเมืองภาคพลเมือง" ,ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.)และสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (พ.ศ.2546)
- ผู้ช่วยผู้จัดการโครงการชีวิตสาธารณะ...ท้องถิ่นน่าอยู่พื้นที่5 จังหวัด (ลำปาง นครสวรรค์ อุบลราชธานี สมุทรสงครามและตรัง)ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.)และสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (พ.ศ. 2546-2549)
- ผู้ประสานงานโครงการชีวิตสาธารณะ...ท้องถิ่นน่าอยู่จังหวัดตรัง(พ.ศ.2545)
- คณะทำงานศึกษา และออกแบบวางผังพัฒนาพื้นที่ชายน้ำริมหาดมัตตะโพน เทศบาลปากน้ำชุมพร จังหวัดชุมพร(พ.ศ.2544)
- คณะทำงานหนังสือและนิทรรศการสาธารณะชุด "อุตรดิตถ์ที่เป็นมา" นำเสนอพัฒนา การเมืองอุตรดิตถ์,ร่วมโครงการกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พ.ศ.2544)